Eutropi Breviarm ab urbe condita

Eutropius, Wilhelm August Hartel (Ritter von)

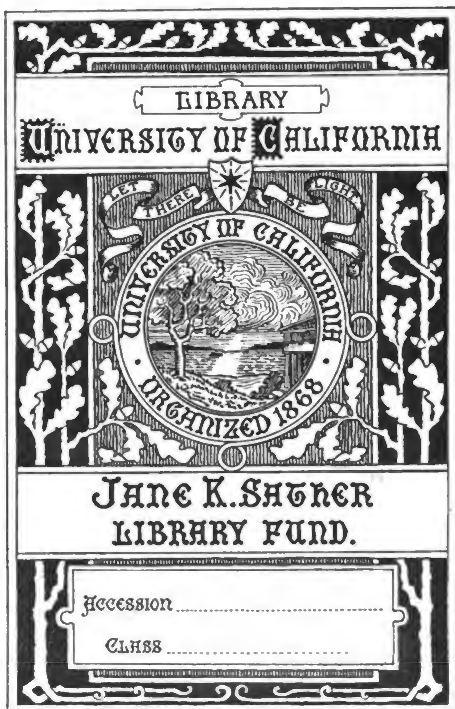
LIBRARY
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LET THERE BE LIGHT
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
ORGANIZED 1868
JANE K. SATHER
LIBRARY FUND.
Accession
Class

EUTROPI

BREVIARIUM

AB URBE CONDITA.

GUILELMUS HARTEL

RECOGNOVIT.

BEROLINI.
APUD WEIDMANNOS.
MDCCCLXXII.

PRAEFATIO.

Eutropi breviarium cum quicumque ediderunt ita edidisse viderem ut ex lectionum congerie quae optima haberent suo quisque captu eligerent codicum manu scriptorum cognationes condicionesque nihil curantes: ad artis leges recensionem instituere in animum induxi, ut expulsa textus specie, quam nec ab Eutropio aut a diorthota profectam esse nec in libro ullo antiquo extitisse credibile est, genuinam vel genuinae proximam tandem haberemus. ea vero et temporum iniquitate et sedula emendatione fere obruta est. breviarium enim cum diu neglectum iacuisset quippe cuius frequentiora nusquam vestigia appareant, Paulus diaconus exemplaribus non malis, peioribus coniecturis usus id castigavit, additamentis undique congestis exornavit, sex libris auxit rerum narratione usque ad Iustinianum perducta. eius rei antiquissimum testimonium ex Pauli epistula quam Champollion-Figeac (*L'ystoire de li Normant*, Paris 1835, Prolég. p. xxiv) primus publicavit petitum codex Monacensis (*A*) asservat, cuius in fol. 109 r. ad calcem libri X. haec leguntur manu saec. X. exarata: ***Hucusque historiam Eutropius conposuit***, ***cui*** (*cum* cod.) ***tamen aliqua Paulus diaconus addidit iubente*** (*iuuente* cod.) ***domna Adelperga christianissima Beneventi ductrice coniuge domini***

Arichis sapientissimi et catholici principis. deinceps quae sequuntur (librum x—xvi dicit) *idem Paulus ex diversis auctoribus proprio stilo contexuit.* breviarium hoc modo auctum frequenter describebatur, ut libelli Eutropiani memoria oblivione fere deleretur paucis eius apographis propagatis quae ipsae Pauli et interpolationibus et scripturis adscitis a pristina integritate paullatim degenerabant. lectiones vero suas Paulus partim ex libro librisve hauserat partim coniecturis invenerat, quibus minime abstinuisse censendus est, cum id esset facturus ut libellum iucundum lectu et facilem dominae Adelpergae offerret. atque Eutropii textum iam ab origine prima magnas multasque labes habuisse, videre licet duabus breviarii interpretationibus graecis, quarum una integra fere (desunt vi 9—11, vii 3—4, x 12—18) exstat Paeanii nomine insignita, alterius fragmenta ex Ioannis Antiocheni historia a Constantini epitomatoribus, Suida, Planude aliis varie discerpta in usum huius editionis collegi. Paeanium enim Eutropii libellum Valenti dedicatum a scriniis recentem circa annum p. Ch. 380 graece vertisse probabile reddidit Ernestus Schulze qui nuper (Philol. xxix 285 sq.) de Paeanio egregie meritus est; altera vero interpretatio circa a. 500 p. Chr. facta est, si quidem Capito Lycius quem *μετάφρασιν τῆς Ἐπιτομῆς Εὐτροπίου ῥωμαϊστὶ ἐπιτεμόντος τὸν Λίβιον τὸν Ῥωμαῖον* scripsisse Suidas tradit eius auctor est (cf. Valesii not. ad Collectanea Constantini Porphyrogen. p. 115). hae igitur interpretationes isdem quibus codices nostri optimi lacunis mendisque inquinatae sunt, quod paucis explicabo exemplis: ii 13 quod libri nulla fere discrepantia tenent omnes *sibi notorum hostium occisorum spolia retulissent,* Merulae coniectura certissima ex Val. Max. ii, 7, 15 (p. 92, 15 H.) et Front. Strat. iv, 1, 18 *si binorum* emendatum, idem Paeanius legit sic verba interpre-

tatus: *πρὶν ἂν τῶν διεγνωσμένων ἀνδρῶν ἐκ τοῦ στρατεύματος τῶν πολεμίων λάφυρα κομίσοιεν;* ibidem consulis nomen *Mus*, quod praeter Fuldensis manum secundam libri omittunt, apud Paeanium deest; II 16 in consulis nomine *Quinto Ogulnio* antiquam Paeanii depravationem *Κυλληνίου* scribentis Fuldensis in scriptura *Gulinio* conservavit; VIII 12 in verbis sic traditis *institutus est ad philosophiam per Apollonium Chalcedonium, ad scientiam litterarum Graecarum per Chaeronensem, Plutarchi nepotem* etc. Chaeronensis nomen *Sextum*, quod necessario ponendum fuisse nemo non intellegit, Paeanius iam non vidit; item in lacunosis verbis x 6 *primum necessitudines persecutus* * * *egregium virum et sororis filium commodae* (commode *F*, commodem *AB*) *indolis iuvenem interfecit* vetustissima tradi vitia Paeanius et Capito testantur quorum ille sic vertit: *αἵμασιν οἰκείων ἐμιάνθη σωμάτων, υἱοῦ τε καὶ ἀδελφιδοῦ* (ἀδελφοῦ cod.) *φόνον ἐργασάμενος,* alter vero novo errore inducto sic: *τὴν ἀδελφῆς τὸν υἱὸν Κομμόδης διαφθείρει δόλῳ* (*Commodae dolis* legerat). haec adnotavi pauca de multis.

Quae cum ita sint duplicem codicum familiam ex uno archetypo descendentem exstare patet, unam tenuem Eutropi puri memoriam propagantem, alteram codicibus uberiorem quae ex Pauli recensione manavit. atque integrae familiae habemus testem optimum antiquissimumque saec. IX librum Fuldensem, nunc inter codices bibliothecae ducalis Gothanae 101 numeratum, quo cum undecim aliis Maugérardi abbatis mercatura ea lege 'ut ne intra anni spatium cum aliis communicaretur' anni 1796 mense Januario pervenit (cf. Tzschucki praef. p. LX et Schulz. l. c. 285 not.). hunc codicem Sylburgius cum inter Romanae historiae graecos scriptores minores (a. CIϽDXC tom. III.) Eutropium una cum interpretatione graeca ederet degustavit, nullus ante Mommsenum excussit, cuius insigni libera-

litati accuratissimam collationem debeo. huius libri praestantia tanta est ut reliqui integrae familiae codices qui adhuc innotuerunt, velut Gaudensis ex quo Antonius Schonhovius canonicus Brugensis Eutropium purum primus a. 1546 descripsit, Burdegalensis ab Elia Veneto, Nansianus sive Lugdunobatavus 1. a Merula primum adhibitus vel quem ipse contuli Vindobonensem 323 saec. XII, quamquam a Gothano originem non duxerunt, cuius rei certissima adsunt indicia, nullam prorsus prae eo obtinere possint auctoritatem. virtus autem non in eo conspicitur quod mendis sit inmunis quorum nullo genere non est refertus, sed quod plurimis locis vera solus exhibet, nonnullis id quod plus valet veri vestigia ea quae ad genuinam scripturam certo perducant. nam speciosa emendatione deformatur fere nulla.

Interpolatae familiae vel Pauli recensionis condicio non unius libri lectionibus cognoscitur — in ea re Eyssenhardtum opinio fefellit qui nuper uno libro descripto Paulum edidisse sibi visus est — sed duorum minime comparatione opus est. dico Bambergensem (Jaeckii 513) G. E. III. 4 No. 6 saec. IX (= *B*) cuius in scripturis prolatis me totum ab Eyssenhardti fide pendere scias, et Monacensem 3516 (Aug. civ. 16) s. X, quem intercedente ministerio caesareo liberaliter Vindobonam missum ut potui diligenter exscripsi. nam non eo cognationis vinculo inter se connexi sunt ut recentiorem ex vetustiore fluxisse putandum sit. tantam vero uterque prae se fert lectionum integritatem, ut si quis ex Pauli exemplari ipso eos descriptos esse opinetur me contradicentem non habeat. consentientes igitur utriusque codicis scripturas uno signo *P* comprehendi. sunt vero loci ubi varia cum exhibeat modo hic modo ille peculiari depravatus interpolatione Paulus quid scripserit incertum possit videri. in his eum qui cum libro

Fuldensi faciat Pauli tenere scripturam putavi; nam loci illi plerique ita comparati sunt ut in altero utro libro emendationis vel depravationis indicia nemo non videat. quare huius dissensus specimina tantum adnotavi. malui enim hanc editionem putidae philologorum quorundam displicere diligentiae quam inutilibus testimoniis cumulari.

Cum liber Fuldensis contra Pauli recensionem summam ita obtineat auctoritatem ut non nisi ratione cogente ab eo sit recedendum, erunt fortasse qui totam illius diversitatem scripturarum supprimi potuisse arbitrentur. qui ne fallantur vereor. nam Fuldensis multiplici errorum genere inquinatur ut aliorum testium auctoritate destitutus saepius incertus haereas, num contra evulgatorum librorum fidem et manu scriptorum et editorum unici scriptura sit recipienda. id cum in reliquos errores tum in lacunas cadit, quae oculorum fraude ad similes syllabas vocesve aberrantium perfrequenter irrepserunt. atqui vetustior qui in subsidium vocetur codex eo qui comparatione duorum Bambergensis et Monacensis efficitur inventus non est; et aetati eius par est praestantia. nam exceptis iis quae Pauli manum luculentis indiciis produnt summa videtur textus integritas qui plus trecentis locis contra recentiorum plebeculam cum Fuldensi faciat.

Recentiorum vero librorum quos editiones vulgatae secuntur rationem, ita nullam habui, ut ne in adnotatione critica quidem me eorum scripturas exstirpasse monuerim, nisi res erat incertior. quare quotiens in hac editione aliquid mutatum inveneris, auctoritate codicum *F* et *P*, e quibus *P* duorum *A* et *B* instar est, mutatum accipias. ad quemcumque vero locum scripturae varietatem exhibui, tres codices respexi, ut ex silentio tuto possis concludere. libri Fuldensis minutissima etiam discrimina praeter res ad meram orthographiam

pertinentes adnotare religionis esse putavi. Paeanii et Capitonis accurate enarratis auctoritatibus nolui omnes receptas confirmare scripturas, sed sicubi non rerum ratione sed testium pondere in diiudicandis lectionibus iudicium erat regendum, eas non neglexi. de Eutropi emendatione data occasione uberius agam.

Scripsi Vindobonae mense Ianuario.

GUILELMUS HARTEL.

EUTROPI

BREVIARIUM

AB URBE CONDITA.

F = codex Fuldensis nunc Gothanus n. 101, saec. VIIII.
A = codex Monacensis 3516 (Aug. civ. 16), saec. X.
B = codex Bambergensis G. E. III. 4 Nro. 6, saec. VIIII.
P codicum *A* et *B* scripturas consentientes indicat.
v = editiones vel omnes vel aliquot.

DOMINO VALENTI MAXIMO

PERPETUO AUGUSTO.

Res Romanas ex voluntate mansuetudinis tuae ab urbe condita ad nostram memoriam quae in negotiis vel bellicis vel civilibus eminebant per ordinem temporum brevi narratione collegi strictim, additis etiam his quae in principum vita egregia extiterunt, ut tranquillitatis tuae possit mens divina laetari prius se inlustrium virorum facta in administrando imperio secutam quam cognosceret lectione.

Incipit breuiarius eutropi dn̄ ualenti *etc. F; de titulo cf. Mommsenum in Hermae vol. I 468* 1 res ... lectione *solus exh. F* 4 uitis egregia *scr. Schonhovius*, uitae graecia *F* 6 in inlustrium *F* uir[or]um *F* 7 lectione] legationem *F*

EUTROPI

BREVIARIVM

AB URBE CONDITA.

LIBER PRIMUS.

Romanum imperium, quo neque ab exordio ullum fere minus neque incrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, a Romulo exordium habet, qui Reae Silviae Vestalis virginis filius et quantum putatus est Martis cum Remo fratre uno partu editus est. is cum inter pastores latrocinaretur, decem et octo annos natus urbem exiguam in Palatino monte constituit, xi. Kal. Maias, Olympiadis sextae anno tertio, post Troiae excidium, ut qui plurimum minimumque tradunt, trecentesimo nonagesimo quarto. Condita civitate quam ex nomine suo Romam vocavit haec fere egit. multitudinem finitimorum in civitatem recepit, centum ex senioribus legit, quorum consilio omnia ageret, quos senatores nominavit propter senectutem. tum cum uxores ipse et populus suus non haberent, invitavit ad spectaculum ludorum vicinas urbis Romae nationes atque earum virgines rapuit. commotis bellis propter raptarum iniuriam Caeninenses vicit Antemnates Crustuminos Sabinos Fidenates Veientes. haec omnia oppida urbem cingunt. et cum orta subito tempestate non comparuisset, anno regni tricesimo septimo ad deos transisse creditus est [et con- 1 2

---

6 xviii *P* natus *F s. l. m. 2* 7 x *P* maias *FB*, mai *A* 8 tertio *om. P* ut *ex* aut *F* 9 anno trecentesimo *F* 11 ele-
n
git *P* 12 ageret *F* propter *ex* praeter *F m. 2* 13 tum *add. F m. 2* suus *FA*, eius *B* 15 nationis *F* atque earum uirgines *add. F m. 2* 16 caenienses *F*, caecinenses *B* crustominus *F*, crustumios *P* 17 ueientes *ex* bezentes *F m. 2 semper*, bizentes *P* 19 tricesimo septimo *F sed* septimo *add. m. 2*, xxxviii *P* et consecratus *om. F m. 1*, et quirini nomine consecratus *P*

secratus]. deinde Romae per quinos dies senatores impera-
verunt et his regnantibus unus annus completus est.
(2) 3 Postea Numa Pompilius rex creatus est, qui bellum qui-
dem nullum gessit, sed non minus civitati quam Romulus pro-
fuit. nam et leges Romanis moresque constituit qui consuetu-
dine proeliorum iam latrones ac semibarbari putabantur et
annum descripsit in decem menses prius sine aliqua supputa-
tione confusum et infinita Romae sacra ac templa constituit.
(3) 4 morbo decessit quadragesimo et tertio imperii anno. Huic suc-
cessit Tullus Hostilius. hic bella reparavit, Albanos vicit
qui ab urbe Roma duodecimo miliario sunt, Veientes et
Fidenates quorum alii sexto miliario absunt ab urbe Roma
alii octavo decimo bello superavit, urbem ampliavit adiecto Cae-
lio monte. cum triginta et duos annos regnasset, fulmine
(4) 5 ictus cum domo sua arsit. Post hunc Ancus Marcius Numae
ex filia nepos suscepit imperium. contra Latinos dimicavit,
Aventinum montem civitati adiecit et Ianiculum, apud *ostium
Tiberis* Ostiam civitatem supra mare sexto decimo miliario
ab urbe Roma condidit. vicesimo et quarto anno imperii morbo
(5) 6 periit. Deinde regnum Priscus Tarquinius accepit. hic nu-
merum senatorum duplicavit, circum Romae aedificavit, ludos
Romanos instituit qui ad nostram memoriam permanent.
vicit idem etiam Sabinos et non parum agrorum sublatum iis-
dem urbis Romae territorio iunxit primusque triumphans ur-
bem intravit. muros fecit et cloacas, Capitolium inchoavit.
tricesimo octavo imperii anno per Anci filios occisus est re-
gis eius cui ipse successerat.
(6) 7 Post hunc Servius Tullius suscepit imperium, genitus ex
nobili femina, captiva tamen et ancilla. hic quoque Sabinos
subegit, montes tres Quirinalem Viminalem Esquilinum urbi
adiunxit, fossas circa murum duxit. primus omnium censum
ordinavit qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. sub
eo Roma omnibus in censum delatis habuit capita LXXXIII mi-
lia civium Romanorum cum his qui in agris erant. occisus

---

1 impetrauerunt *F* 2 annus unus *P* 3 rex creatus *ex* recreatus *F* 4 romolus F^1 6 putabantur *F*, uidebantur *P* 7 supputatione *FP nisi quod F* put *ex* pot *corr.*, computatione *v* 9 et tertio *F*, I *P* 11 qui *ex* quia *F* 14 et duobus annis *Av* 15 marcius *om.* F^1 17 ostium Tiberis Ostiam *scripsi*, hostiam *FP* 19 uicensimo *F et sic semper* ensimus *pro* esimus *m. 1* et quarto *F*, tertio *P*
24 orbis F^1 iuncxit *P* priusque F^1 urbem *F*, romam *P* 26 octauo *F*, VII *P* 28 tullus F^2P 29 ancilla *FP*, famula *v* sabinos *ex* sanos *F* 30 aescylinum *F* 31 fossam *ex* fossas *F m. 2* circum *F* census F^1 33 octoginta quattuor *P* milia *om. F*

est scelere generi sui Tarquini Superbi, filii eius regis cui ipse successerat et filiae quam Tarquinius habebat uxorem. Lucius Tarquinius Superbus septimus atque ultimus regum 8(7) Volscos, quae gens ad Campaniam euntibus non longe ab urbe est, vicit, Gabios civitatem et Suessam Pometiam subegit, cum Tuscis pacem fecit et templum Iovi in Capitolio aedificavit. postea Ardeam obpugnans in octavo decimo miliario ab urbe Roma positam civitatem imperium perdidit. nam cum filius eius et ipse Tarquinius [iunior] nobilissimam feminam Lucretiam eandemque pudicissimam Collatini uxorem stuprasset eaque de iniuria marito et patri et amicis questa fuisset, in omnium conspectu se occidit. propter quam causam Brutus parens et ipse Tarquinii populum concitavit et Tarquinio ademit imperium. mox exercitus quoque eum, quo civitatem Ardeam oppugnabat, reliquit; veniensque ad urbem rex portis clausis exclusus est, cumque imperasset annos quattuor et viginti, cum uxore et liberis suis fugit. ita Romae regnatum est per septem reges annis ducentis quadraginta tribus, cum adhuc Roma ubi plurimum vix usque ad quintum decimum miliarium possideret.

Hinc consules coepere, pro uno rege duo hac causa 9(8) creati, ut si unus malus esse voluisset, alter eum habens potestatem similem coërceret. et placuit ne imperium longius quam annuum haberent, ne per diuturnitatem potestatis insolentiores redderentur, sed civiles semper essent, qui se post annum scirent futuros esse privatos. fuerunt igitur anno primo expulsis regibus consules Lucius Iunius Brutus, qui maxime egerat ut Tarquinius pelleretur, et Tarquinius Collatinus maritus Lucretiae. sed Tarquinio Collatino statim sublata est dignitas. placuerat enim ne quisquam in urbe maneret qui Tarquinius vocaretur. ergo accepto omni patrimonio suo ex urbe migravit et loco ipsius factus est Lucius Valerius

---

1 generis F^2P tarquinii F^2P cuipse *F* 3 lucius] dehinc *add. P* 4 uulscos *FP* 5 gabinios *ex* gabios *F* pomoetiam *ex* pomaetiam *F* 9 iunior *inclusi Heumanno auctore; cf. IV 12* 10 eamdemque *F* conlatini *FP sic semper* 12 conspecto *F* 13 tarquinii *in* contra tarquinium *corr. F* 14 quo F^1, qui F^2Pv Ardeam] cum ipso rege *quae verba FPv hic addunt reieci* 15 reliquid F^1P *sic fere constanter* 16 quattuor et uiginti *F Paean. Capito*, xxxv *P* 18 ccxliii (xc *supra*) *F* 19 xvmo (um *supra*) *F* 22 creati *FP*, creari *v* eum *corr. in* eam *F* 24 annuum *F*, annum *B*, anno uno *A* 26 futuros *om. P* 28 egerant *F* pelleretur et tarquinius *F s. l. m. 2* 29 conlata (sub *supra*) *F* 30 remaneret *A* 32 in loco *P* lucius *FP Capito et Paean., om. v.*

(9) 10 Publicola consul. Commovit tamen bellum urbi Romae rex Tarquinius qui fuerat expulsus et collectis multis gentibus ut in regnum posset restitui dimicavit. in prima pugna Brutus consul et Arruns Tarquini filius in vicem se occiderunt, Romani tamen ex ea pugna victores recesserunt. Brutum matronae Romanae defensorem pudicitiae suae quasi communem patrem per annum luxerunt. Valerius Publicola Spurium Lucretium Tricipitinum collegam sibi fecit, Lucretiae patrem, quo morbo mortuo iterum Horatium Pulvillum collegam sibi sumpsit. ita primus annus quinque consules habuit, cum Tarquinius Collatinus propter nomen urbe cessisset, Brutus in

(10) 11 proelio perisset, Spurius Lucretius morbo mortuus esset. Secundo quoque anno iterum Tarquinius ut reciperetur in regnum bellum Romanis intulit, auxilium ei ferente Porsenna Tusciae rege, et Romam paene cepit. verum tum quoque victus est. tertio anno post reges exactos Tarquinius cum suscipi non posset in regnum neque ei Porsenna, qui pacem cum Romanis fecerat, praestaret auxilium, Tusculum se contulit, quae civitas non longe ab urbe est, atque ibi per quattuordecim annos privatus cum uxore consenuit. quarto anno post reges exactos cum Sabini Romanis bellum intulissent, victi sunt et de his triumfatum est. quinto anno Valerius, ille Bruti collega et quater consul, fataliter mortuus est, adeo pauper ut collatis a populo nummis sumptum habuerit sepulturae. quem matronae sicuti Brutum annum luxerunt.

(11) 12 Nono anno post reges exactos cum gener Tarquinii ad iniuriam soceri vindicandam ingentem collegisset exercitum, nova Romae dignitas est creata, quae dictatura appellatur, maior quam consulatus. eodem anno etiam magister equitum factus est qui dictatori obsequeretur. neque quicquam similius potest dici quam dictatura antiqua huic imperii potestati quam nunc tranquillitas vestra habet, maxime cum Augustus quoque Octavius, de quo postea dicemus, et ante eum Gaius Caesar sub dictaturae nomine atque honore regnaverint. dictator au-

---

4 tarquinii F^2*P* 6 romanae matronae *Pv* 8 tripitinum *F* 10 habuit quinque consules *F* 14 porse[n]na *F*, perusenna *B*, peressenna *A* 16 tranquinius *F* 17 po[r]ssenna *F*, perorsenna *A*, perursenna *B* 22 quinto *ex* cum *ut videtur corr. F* lucius ualerius *P* 25 per annum *P* 28 appellabatur *fort.* 30 neque *F sed* que *s. l.*, nec *P* 31 potestate *F* 33 octauius *FA*, octauianus *Bv* 34 regnaue[n]rit *F*

tem Romae primus fuit Larcius, magister equitum primus Spu-
rius Cassius. Sexto decimo anno post reges exactos seditio- 13(12)
nem populus Romae fecit, tamquam a senatu atque consulibus
premeretur. tum et ipse sibi tribunos plebi quasi proprios
iudices et defensores creavit, per quos contra senatum et con-
sules tutus esse posset. Sequenti anno Volsci bellum repara- 14
verunt et victi acie etiam Coriolos civitatem quam habebant
optimam perdiderunt. Octavo decimo anno postquam reges 15(13)
eiecti erant, expulsus ex urbe Quintus Marcius, dux Romanus
qui Coriolos ceperat Volscorum civitatem, ad ipsos Volscos
contendit iratus et auxilia contra Romanos accepit. Romanos
saepe vicit, usque ad quintum miliarium urbis accessit, obpu-
gnaturus etiam patriam, legatis qui pacem petebant repudiatis,
nisi ad eum mater Veturia et uxor Volumnia ex urbe venis-
sent, quarum fletu et deprecatione superatus removit exercitum.
atque hic secundus post Tarquinium fuit, qui dux contra pa-
triam suam esset. Gaio Fabio, Lucio Virginio consulibus 16(14)
trecenti nobiles homines, qui ex Fabia familia erant, contra
Veientes bellum soli susceperunt, promittentes senatui et po-
pulo per se omne certamen implendum. itaque profecti om-
nes nobiles et qui singuli magnorum exercituum duces esse
deberent in proelio conciderunt. unus omnino superfuit ex
tanta familia, qui propter aetatem puerilem duci non potuerat
ad pugnam. Post haec census in urbe habitus est et inventa 17
sunt civium capita cxvii milia cccxviiii. sequenti anno cum in (15)
Algido monte ab urbe duodecimo fere miliario Romanus obside-
retur exercitus, Lucius Quintius Cincinnatus dictator est fac-
tus, qui agrum quattuor iugerum possidens manibus suis co-
lebat. is cum in opere et arans esset inventus, sudore deterso
togam praetextam accepit et caesis hostibus liberavit exer-
citum.

Anno trecentesimo et altero ab urbe condita imperium 18(16)
consulare cessavit et pro duobus consulibus decem facti sunt,

---

1 largius *corr. in* l. artius *F*, largus *P* 3 populus] post *P* tamque *P* a consulibus opprimeretur *P* 4 plebis *P* 6 sequente *F*[1] uulsci *FP semper;* contra romanos *add. FP* 8 opimam *F* 9 martius *FP* romanos *A*[1]*B*[1] 10 coeperat *FP saepissime* 13 patriam suam *Pv* quiqu *F* 14 uetueria *P* et *om. F* dolumnia *F*, uelumnia *P* 15 quorum *P* 17 gaio *P*, graio *F*, caesone *v* fauio *F*, flauio *B*, et flauio *A* et lucio *P*, tito *v* 18 fauia *FP* 22 superfuit] superauit *F* 24 est *om. P* 25 capita *om. P* cxvii . cccxviiii *A*, cxvii . cccxiiii *B*, centum milia trecenti decem nouem *F* 29 in *om. F* sudare *F* 30 praetextatam *FA*

qui summam potestatem haberent, decemviris nominatis. sed cum primo anno bene egissent, secundo unus ex his Appius Claudius Virgini cuiusdam qui honestis iam stipendiis contra Latinos in monte Algido militabat filiam virginem corrumpere voluit; quam pater occidit, ne stuprum a decemviro sustineret, et regressus ad milites movit tumultum. sublata est decemviris potestas ipsique damnati sunt.

(17) 19 Anno trecentesimo et quinto decimo ab urbe condita Fidenates contra Romanos rebellaverunt. auxilium his praestabant Veientes et rex Veientium Tolumnius. quae ambae civitates tam vicinae urbi sunt, ut Fidenae sexto, Veii octavo decimo miliario absint. coniunxerunt se his et Volsci. sed Mamerco Aemilio dictatore et Lucio Quintio Cincinnato magistro equitum victi etiam regem perdiderunt. Fidenae captae et excisae.

(18) 20 Post viginti deinde annos Veientani rebellaverunt. dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primum eos vicit acie, mox etiam civitatem diu obsidens cepit antiquissimam Italiae atque ditissimam. post eam cepit et Faliscos, non minus nobilem civitatem. sed commota est ei invidia, quasi praedam male divisisset, damnatusque ob eam causam et expulsus civitate est. statim Galli Senones ad urbem venerunt et victos Romanos undecimo miliario a Roma apud flumen Alliam secuti etiam urbem occupaverunt. neque defendi quicquam nisi Capitolium potuit, quod cum diu obsedissent et iam Romani fame laborarent, a Camillo qui in vicina civitate exulabat Gallis superventum est gravissimeque victi sunt. postea tamen accepto etiam auro, ne Capitolium obsiderent, recesserunt, sed secutus eos Camillus ita cecidit, ut et aurum quod his datum fuerat et omnia quae ceperant militaria signa revocaret. ita tertio triumfans urbem ingressus est et appellatus secundus Romulus quasi et ipse patriae conditor.

---

1 decemuiris nominatis *F*, ac decem (decem *om. A*) uiri nominati sunt *AB* sed] et *fort.* 2 unus *om. P* 3 onestis *F* iam] tum *coni: Hearnius* 5 decimo uiro sustiret (ne *s. l.*) *F* 6 egressus *P* 8 et quinto decimo *F*, xvmo *A*, xviii *B* 11 sexto *F*, vi *A*, et *B* bezi *F*, ueientium *P*, ueientes *v* obsint *F* conduxerunt *F* 12 se] sed *F* dictatore *F s. l.* 14 inde *P* 15 bezentani *F* 16 eos *ex* missos *corr. F* uicit *om. F* 17 atque] que *F* 18 eam *F* 19 ei] et *F* 20 ab ea causa *P* ciuitatem (*i. e.* ciuitatē = civitate est) *F*, est ciuitatem *P* 26 postea tamen] post id certamen *fort.* 27 etiam accepto *F* auro] mille librarum *add. P* Breuiarium ab urbe condita lib primus explicit; incipit secundus *F*, Explicit liber primus de historia rom. incipit liber secundus *A*, Explicit liber primus, incipit liber secundus *B*.

LIBER SECUNDUS.

Anno trecentesimo sexagesimo quinto ab urbe condita, 1 (1)
post captam autem primo, dignitates mutatae sunt, et pro
duobus consulibus facti tribuni militares consulari potestate.
hinc iam coepit Romana res crescere. nam Camillus eo anno
Volscorum civitatem quae per septuaginta annos bellum ges-
serat vicit et Aequorum urbem et Sutrinorum occupavit
atque omnibus deletis earundem exercitibus tres simul trium-
phos egit. Titus etiam Quintius Cincinnatus Praenestinos qui 2
usque ad urbis Romae portas cum bello venerant persecutus
ad flumen Aliam vicit, octo civitates quae sub ipsis agebant
Romanis adiunxit, ipsam Praenestem adgressus in deditionem
accepit. quae omnia ab eo gesta sunt viginti diebus, trium-
fusque ipsi decretus. Verum dignitas tribunorum militarium 3
non diu perseveravit. nam post aliquantum nullos placuit
fieri, et quadriennium in urbe ita fluxit, ut potestates ibi maio-
res non essent. resumpserunt tamen tribuni militares con-
sulari potestate iterum dignitatem et triennio perseveraverunt.
rursus consules facti. Lucio Genucio et Quinto Servilio con- 4 (2)
sulibus mortuus est Camillus. honor ei post Romulum secun-
dus delatus est.

Titus Quintius dictator adversus Gallos qui ad Italiam 5
venerant missus est. hi ab urbe quarto miliario trans Anienem
fluvium consederant. ibi nobilissimus de senatoribus iuvenis
Manlius provocantem Gallum ad singulare certamen progressus
occidit et sublato torque aureo colloque suo inposito in per-
petuum Torquati et sibi et posteris cognomen accepit. Galli
fugati sunt, mox per Gaium Sulpicium dictatorem etiam victi.
non multo post a Gaio Marcio Tusci victi sunt et octo milia
captivorum ex his in triumphum ducta. Census iterum habitus 6 (3)
est. et cum Latini qui a Romanis subacti erant milites prae-

---

4 romana res *P*, roma *F* 5 LXX *FP* 6 occupauit *transposui, post* exercitibus *exh. FPv* 7 atque *om. v* omnes *A*¹*B* 9 uenerunt *P* 10 alliam *P* 16 esse *F*¹ praesumpserunt *F*¹*P* 17 trieniụm (o *s. l.*) *F* 18 genutio *F* 19 honorque *B* 20 adlatus *F* 23 consederunt *P* 24 lucius mallius *FP*, titus manlius *v*, *ὁ Μάνλιος Planudis excerpta = Dion. fr. 31 Dind., Μάνλιος Paean.* 25 perpetuo *F* 27 uicto *F*¹ 28 a *F s. l.* 29 ducta (ad *s. l.*) *F*

stare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factaeque legiones decem, qui modus sexaginta vel amplius armatorum milia efficiebat. parvis adhuc Romanis rebus tanta tamen in re militari virtus erat. quae cum profectae essent adversum Gallos duce Lucio Furio, quidam ex Gallis unum ex Romanis qui esset optimus provocavit. tum se Marcus Valerius tribunus militum optulit, et cum processisset armatus, corvus ei supra dextrum brachium sedit. mox commissa adversum Gallum pugna idem corvus alis et unguibus Galli oculos verberavit, ne rectum posset aspicere. ita a tribuno Valerio interfectus non solum victoriam ei, sed etiam nomen dedit. nam postea idem Corvinus est dictus. ac propter hoc meritum annorum
7 trium et viginti consul est factus. Latini qui noluerant milites dare hoc quoque a Romanis exigere coeperunt, ut unus consul ex eorum, alter ex Romanorum populo crearetur. quod cum esset negatum, bellum contra eos susceptum est, et ingenti pugna superati sunt; ac de his perdomitis triumfatum est. statuae consulibus ob meritum victoriae in Rostris positae sunt. eo anno etiam Alexandria ab Alexandro Macedone condita est.

(4) 8 Iam Romani potentes esse coeperunt. bellum enim in centesimo et tricesimo fere miliario ab urbe apud Samnitas gerebatur, qui medii sunt inter Picenum Campaniam Apuliam. Lucius Papirius Cursor cum honore dictatoris ad id bellum profectus est. qui cum Romam redisset, Quinto Fabio Maximo magistro equitum quem apud exercitum reliquit praecepit, ne se absente pugnaret. ille occasione reperta felicissime dimicavit et Samnitas delevit. ob quam rem a dictatore capitis damnatus, quod se vetante pugnasset, ingenti favore militum et populi liberatus est, tanta Papirio seditione commota, ut
9 paene ipse interficeretur. Postea Samnites Romanos Tito Veturio et Spurio Postumio consulibus [apud Caudinas Furculas angustiis locorum conclusos] ingenti dedecore vicerunt et sub iugum miserunt. pax tamen a senatu et populo soluta est, quae cum ipsis propter necessitatem facta fuerat. postea Samnites victi sunt a Lucio Papirio consule, septem milia eorum sub iugum missa. Papirius de Samnitibus triumfavit. eo tempore Appius Claudius censor Aquam Claudiam induxit et viam

1 tyrones *FP* 4 profecta *FP* aduersum *FA*, ad *B* 5 fario *P* 6 esset *in litura F* 8 aduersum F^1P, aduersus F^2v 9 coruus *F s. l.* 14 exiere ceperunt *F* 19 eo . . . condita est *suspecta* 22 et apuliam *Pv* 27 capite *P* 31 apud c. f. a. l. conclusos *P*, *om. F et Paean.* 37 duxit . . . quintum fabium *add. F m. 2 in marg. sed antiqua*

Appiam stravit. Samnites reparato bello Quintum Fabium Maximum vicerunt tribus milibus hominum occisis. postea cum pater ei Fabius Maximus legatus datus fuisset, et Samnites vicit et plurima ipsorum oppida cepit. deinde Publius Cornelius Rufinus, Marcus Curius Dentatus, ambo consules, contra Samnitas missi ingentibus proeliis eos confecere. tum bellum cum Samnitibus per annos quadraginta novem actum sustulerunt. neque ullus hostis fuit intra Italiam qui Romanam virtutem magis fatigaverit. Interiectis aliquot annis iterum se Gallorum copiae contra Romanos Tuscis Samnitibusque iunxerunt, **10** (5) sed cum Romam tenderent, a Gnaeo Cornelio Dolabella consule deletae sunt.

Eodem tempore Tarentinis qui iam in ultima Italia sunt **11** (6) bellum indictum est, quia legatis Romanorum iniuriam fecissent. hi Pyrrum Epiri regem contra Romanos auxilium poposcerunt, qui ex genere Achillis originem trahebat. is mox ad Italiam venit, tumque primum Romani cum transmarino hoste dimicaverunt. missus est contra eum consul Publius Valerius Laevinus, qui cum exploratores Pyrri cepisset, iussit eos per castra duci, ostendi omnem exercitum tumque dimitti, ut renuntiarent Pyrro quaecumque a Romanis agerentur. commissa mox pugna cum iam Pyrrus fugeret, elefantorum auxilio vicit quos incognitos Romani expaverunt. sed nox proelio finem dedit; Laevinus tamen per noctem fugit. Pyrrus Romanos mille octingentos cepit et eos summo honore tractavit, occisos sepelivit. quos cum adverso vulnere et truci vultu etiam mortuos iacere vidisset, tulisse ad caelum manus dicitur cum hac voce: se totius orbis dominum esse potuisse, si tales sibi milites contigissent.

Postea Pyrrus coniunctis sibi Samnitibus Lucanis Brittiis **12** (7) Romam perrexit, omnia ferro ignique vastavit, Campaniam populatus est atque ad Praenestem venit miliario ab urbe octavo decimo. mox terrore exercitus qui eum cum consule sequebatur in Campaniam se recepit. legati ad Pyrrum de redimendis captivis missi ab eo honorifice suscepti sunt. captivos

---

3 datus *add.* *F*[2] samnitas *P* 4 oppidi *F*[1] 5 marcus *FP et Paean.*, manius *v* bo ... confecere *add.* *F m. 2* 8 sublatum est *P* 11 $\overset{a}{\text{gneo}}$ *F*, gneo (*om.* a) *P* labella *P* 15 hy *FP* epyri. *F* 19 explotores *F*[1] 20 tumque *F*, eumque *A*[1]*B*, eosque *A*[2] 21 quaecumque a *scr. Vinetus*, quae cum a *F*, quaecum *P* 30 post id *P* brittiis *F*, brittiniisque *P*, bruttiisque *v* 32 praeneste *P* 34 redimendis *add.* *F*[2]

sine pretio Romam misit, unum ex legatis Romanorum Fabricium sic admiratus, cum eum pauperem esse cognovisset, ut quarta parte regni promissa sollicitare voluerit ad se transire, contemptusque est a Fabricio. quare cum Pyrrus Romanorum ingenti admiratione teneretur, legatum misit, qui pacem aequis conditionibus peteret, praecipuum virum Cineam nomine, ita ut Pyrrus partem Italiae quam iam armis occupaverat optineret.

13 Pax displicuit. remandatum Pyrro est a senatu eum cum Romanis, nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. tum Romani iusserunt captivos omnes quos Pyrrus reddiderat infames haberi, quod armati capi potuissent, nec ante eos ad veterem statum reverti, quam si binorum hostium occisorum spolia retulissent. ita legatus Pyrri reversus est. a quo cum quaereret Pyrrus qualem Romam comperisset, Cineas dixit, regum se patriam vidisse; scilicet tales illic fere omnes, qualis unus Pyrrus apud Epirum et reliquam Graeciam putaretur.

(8) missi sunt contra Pyrrum duces Publius Sulpicius et Decius Mus consules. certamine commisso Pyrrus vulneratus est, elefanti interfecti, viginti milia caesa hostium, et ex Romanis tantum quinque milia. Pyrrus Tarentum fugatus.

14 Interiecto anno contra Pyrrum Fabricius est missus, qui prius inter legatos sollicitari non poterat quarta regni parte promissa. tum cum vicina castra ipse et rex haberent, medicus Pyrri nocte ad eum venit promittens veneno se Pyrrum occisurum, si sibi aliquid polliceretur. quem Fabricius vinctum reduci iussit ad dominum Pyrroque dici quae contra caput eius medicus spopondisset. tum rex admiratus eum dixisse fertur: ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate quam sol a cursu suo averti potest. tum rex ad Siciliam profectus est. Fabricius victis Lucanis et Samnitibus triumphavit. consules deinde Curius Dentatus et Cornelius Lentulus adversum Pyrrum missi sunt. Curius contra eum pugnavit, exercitum eius cecidit, ipsum Tarentum fugavit, castra cepit. ea die caesa

---

3 ad se transire *F*, ut ad se transiret *Pv* 4 est ẹụṃ a *F* quare *F*, ob quae *P* 8 porro *A* 11 quod armati capi *add. F m. 2* 12 si binorum *coni. Merula*, sibi notorum *FP*; *τῶν διεγνωσμένων ... λάφυρα Paean.* 13 est *om. P* 16 pyrruṃ apuṭ *F* (s, d *suprascr.*) epyrrum *FP* 18 mus *add. F m. 2*; *om. P et Paean.* 20 et *fort. delendum* tarentum *F sed* rentum *in lit. m. 2* 22 interiecto *F sed* iec *ex* gen *corr. m. 2* qui ... poterat *bis exh. F* 27 iussit *F sed* ius *in lit.* que dici *add. F m. 2* 28 spospondisset *F* 32 aduersum *F*[1]*P*, aduersus *F*[2]*v* 34 ea. *F*

hostium vigenti tria milia. Curius in consulatu triumphavit. primus Romam elefantos quattuor duxit. Pyrrus etiam a Tarento mox recessit et apud Argos Graeciae civitatem occisus est.

Gaio Fabio Licinio, Gaio Claudio Canina consulibus anno 15(9)
urbis conditae quadringentesimo sexagesimo primo legati Alexandrini a Ptolemaeo missi Romam venere et a Romanis ami-
citiam quam petierant optinuerunt. Quinto Ogulnio, Gaio Fabio 16
Pictore consulibus Picentes bellum commovere, et ab insequentibus consulibus Publio Sempronio, Appio Claudio victi sunt; et de his triumfatum est. conditae a Romanis civitates Ari-
minus in Gallia et Beneventum in Samnio. Marco Atilio Re- 17
gulo, Lucio Iunio Libone consulibus Sallentinis in Apulia bellum indictum est, captique sunt cum civitate simul Brun-
disini, et de his triumfatum est. Anno quadringentesimo 18(10)
septuagesimo septimo cum iam clarum urbis Romae nomen esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. ut igitur cognosceretur quae copiae Romanorum essent, census est habitus. inventa sunt civium capita ducenta nonaginta duo milia trecenta triginta quattuor, quamquam a condita urbe numquam bella cessassent. et contra Afros bellum susceptum est primum Appio Claudio, Quinto Fulvio consulibus. in Sicilia contra eos pugnatum est et Appius Claudius de Afris et rege Siciliae Hierone triumphavit.

Insequenti anno Valerio Marco et Otacilio consulibus in 19
Sicilia a Romanis res magnae gestae sunt. Tauromenitani Catinenses et praeterea quinquaginta civitates in fidem acceptae. tertio anno in Sicilia contra Hieronem bellum patratum est. is cum omni nobilitate Syracusanorum pacem a Romanis impetravit deditque argenti ducenta talenta. Afri in Sicilia victi
sunt, et de his secundo Romae triumfatum est. Quinto anno 20

---

3 ciuitatem *add. F m. 2* 5 fauio *FP* licinio *FB*, licinnio *A*, licino *em. Verheyk* canino *F*, cannia *A²B*, cannaa *A¹* (*Κανίνας Paean.*) 7 pthol°meo *F*, ptolomeo *A* 8 gulinio *F*, gulone *P*, *em. Sigonius* fauio *P* 11 triumfactum *F* ariminus *FP et Paean.*, ariminum *v* 12 ueneuentum *F¹* atillio *P* 13 iunio *Paean.*, ianio *F*, iulio *P* 19 tum inuenta *FP sed in F* tum *s. l. m. 2* 21 bellum *add. F m. 2* 23 et rege *add. F m. 2* 25 marco et] Maximo et Manio *coni. Baumgarten-Crusius* 27 acceptae] ceptae *F*; sunt *add. F m. 2* 28 contra *in lit. F* geronem *A*; regem siculorum *add. FP* patratum *coni. Glareanus*, paratum *B*, praeparatum *A*, paratum gestum *F* 29 is *om. FP*, qui *fort.* a romanis impetrauit *add. F m. 2*

Punici belli quod contra Afros gerebatur primum Romani Gaio Duillio et Gnaeo Cornelio Asina consulibus in mari dimicaverunt paratis navibus rostratis quas Liburnas vocant. consul Cornelius fraude deceptus est. Duillius commisso proelio Carthaginiensium ducem vicit, triginta et unam navem cepit, quattuordecim mersit, septem milia hostium cepit, tria milia occidit. neque ulla victoria Romanis gratior fuit, quod invicti terra iam etiam mari plurimum possent. Gaio Aquilio Floro, Lucio Scipione consulibus Scipio Corsicam et Sardiniam vastavit, multa milia inde captivorum abduxit, triumphum egit.

(11)21 Lucio Manlio Vulsone, Marco Atilio Regulo consulibus bellum in Africam translatum est. contra Hamilcarem Carthaginiensium ducem in mari pugnatum, victusque est. nam perditis sexaginta quattuor navibus retro se recepit. Romani viginti duas amiserunt. sed cum in Africam transissent, primam Clypeam Africae civitatem in deditionem acceperunt. consules usque ad Carthaginem processerunt, multisque vastatis Manlius victor Romam rediit, et viginti septem milia captivorum reduxit, Atilius Regulus in Africa remansit. is contra Afros aciem instruxit. contra tres Carthaginiensium duces dimicans victor fuit, decem et octo milia hostium cecidit, quinque milia cum decem et octo elefantis cepit, septuaginta quattuor civitates in fidem accepit. tum victi Carthaginienses pacem a Romanis petiverunt. quam cum Regulus nollet nisi durissimis condicionibus dare, Afri auxilium a Lacedaemoniis petiverunt. et duce Xanthippo qui a Lacedaemoniis missus fuerat Romanorum dux Regulus victus est ultima pernicie. nam duo milia tantum ex omni exercitu refugerunt, quingenti cum imperatore Regulo capti sunt, triginta milia occisi, Regulus ipse in catenas coniectus.

(12)22 Marco Aemilio Paulo, Servio Fulvio Nobiliore consulibus ambo Romani consules ad Africam profecti sunt cum trecentarum navium classe. primum Afros navali certamine superant.

---

1 romani *add. F m. 2* 2 duilio *F'v* 3 libyrnas *F* 5 naues *Pv* 8 aquilo *F* 10 adduxit *FP* 11 mallio *FP* uulcone *F'* 12 amilcarem *P*, amilcarem regem *F* 16 clipeam *FA* 17 usque *add. F m. 2* 18 mallius *P* captiuo[um]reduxit *F* 21 xviii *P* 23 cartaginiensens *F* 24 cum *add. F m. 2* durissimus *F'* 26 lacedaemo[i]nis *F*, lacte *B* missi[u]s fu[e]arat *F* 27 milia *om. P* tantum] hominum *add. F m. 2* 28 omni *F in lit.* exercitu *F et Paean.*, romano exercitu *Pv* 29 occisa *P* 31 seruilio *F* (*ἑρβίλιος Paean.*)

Aemilius consul centum et quattuor naves hostium demersit, triginta cum pugnatoribus cepit, quindecim milia hostium aut occidit aut cepit, militem suum ingenti praeda ditavit. et subacta Africa tunc fuisset, nisi quod tanta fames erat, ut diutius exercitus exspectare non posset. consules cum victrici classe redeuntes circa Siciliam naufragium passi sunt. et tanta tempestas fuit, ut ex quadringentis sexaginta quattuor navibus octoginta servari potuerint, neque ullo tempore tanta maritima tempestas audita est. Romani tamen statim ducentas naves reparaverunt, neque in aliquo animus his infractus fuit. Gnaeus 23(13) Servilius Caepio, Gaius Sempronius Blaesus consules cum ducentis sexaginta navibus ad Africam profecti sunt. aliquot civitates ceperunt. praedam ingentem reducentes naufragium passi sunt. itaque cum continuae calamitates Romanis displicerent, decrevit senatus ut a maritimis proeliis recederetur et tantum sexaginta naves ad praesidium Italiae salvae essent.

Lucio Caecilio Metello, Gaio Furio Placido consulibus 24 Metellus in Siciliam Afrorum ducem cum cxxx elefantis et magnis copiis venientem superavit, xx milia hostium cecidit, xxvi elefantos cepit, reliquos errantes per Numidas quos in auxilium habebat collegit et Romam deduxit ingenti pompa, cum [cxxx] elefantorum numerus omnia itinera conpleret. Post 25(14) haec mala Carthaginienses Regulum ducem quem ceperant petiverunt, ut Romam proficisceretur et pacem a Romanis optineret ac permutationem captivorum faceret. ille Romam cum venisset, inductus in senatum nihil quasi Romanus egit dixitque se ex illa die qua in potestatem Afrorum venisset Romanum esse desisse. itaque et uxorem a complexu removit et senatui suasit ne pax cum Poenis fieret: illos enim fractos tot casibus spem nullam habere; tanti non esse, ut tot milia captivorum propter unum se et senem et paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderentur. itaque optinuit. nam Afros

---

7 quattuor *om. P* 8 potuerunt *FA*, uix potuerint *v*, tantum p. (i) *fort.* 10 fuit *add. F m. 2* 11 coepio *P*, scaepio *F* (*σκηπίων Paean.*) gaius *FB, om. A* simphronius *P* 12 ad *exp. F*, in *B* aliquas *P* 17 placido *FP et Paean.*, pacillo *corr. Merula* 18 sicilia *F²v* cxxx *P*, triginta *F* 19 xx *A²B et Paean.*, xxx *A¹*, ducenta *F* 20 sex et uiginti *FA*, xx *B* quos *add. F m. 2* 22 centum xxx (uel tantus) *P*, triginta *F*; cxxx *inclusi* 23 regu..lum ducem.... *F* 25 romam... *F* 31 et (*i. e.* eumque) senem *Dietschius inclusit*; propter et unum se senem et paucos *coni. Gross*; *ἀνδρὸς ἑνὸς μόνου καὶ ἤδη γηραιοῦ ὀλίγων τε ἄλλων Capito* 32 redderent *P*

pacem petentes nullus admisit. ipse Carthaginem rediit offerentibusque Romanis ut eum Romae tenerent negavit se in ea urbe mansurum, in qua postquam Afris servierat dignitatem honesti civis habere non posset. regressus igitur ad Africam omnibus suppliciis extinctus est.

(15)26 Publio Claudio Pulchro, Gaio Iunio consulibus Claudius contra auspicia pugnavit et a Carthaginiensibus victus est. nam ex ducentis et viginti navibus cum triginta fugit, nonaginta cum pugnatoribus captae sunt, demersae ceterae. alius quoque consul naufragio classem amisit, exercitum tamen sal-
(16)27 vum habuit, quia vicina litora erant. Gaio Lutatio Catulo, Aulo Postumio Albino consulibus anno belli Punici vicesimo et tertio Catulo bellum contra Afros commissum est. profectus est cum trecentis navibus in Siciliam. Afri contra ipsum quadringentas paraverunt. numquam in mari tantis copiis pugnatum est. Lutatius Catulus navem aeger ascendit. vulneratus enim in pugna superiore fuerat. contra Lilybaeum civitatem Siciliae pugnatum est ingenti virtute Romanorum. nam LXXIII Carthaginiensium naves captae sunt, CXXV demersae, XXXII milia hostium capta, XIII occisa, infinitum auri argenti praedae in potestatem Romanorum redactum. ex classe Romana XII naves demersae. pugnatum est VI. Idus Martias. statim pacem Carthaginienses petiverunt, tributaque est his pax. captivi Romanorum qui tenebantur a Carthaginiensibus redditi sunt. etiam Carthaginienses petiverunt, ut redimi eos captivos liceret quos ex Afris Romani tenebant. senatus iussit sine pretio eos dari qui in publica custodia essent; qui autem a privatis tenerentur, ut pretio dominis reddito Carthaginem redirent atque id pretium ex fisco magis quam a Carthaginiensibus solveretur.

28 Quintus Lutatius, Aulus Manlius consules creati bellum

---

1 peten...tes *F* nullos *fort.* ammisit *P* redit F^1A 2 ut *ex* ad *F* 6 publio *F*, post *P* gaio *B et Paean.*, *om.* *A*, gñ *F*, Lucio
tis ti
corr. Merula 7 a *add. F m. 2* 8 cc et xx *F*, cc xx *A* 11 uici..na *F* 12 consule *F* anno *add. F m. 2* 13 a catulo F^1P 15 quadringentos *F* 19 LXXIII *P*, quinque et uiginti *F*, LX *Paean.* CXXV F^2 *et Paean.*, XXV F^1P 20 XXXII *A*, triginta dua *F*, XXII *B* milia *om.* A^1B hostium *ex* hominum *F* captae *P* XIII milia *FB*
a
argenti praedae *FP*, argentique pondus *v* 21 romanum *F* 29 id *ex* ad *F* 31 aulus *FA*, aluus *B* mallius *P*, mallo *F* creati
sa
sunt *P* ..bellum *F*

Faliscis intulerunt, quae civitas Italiae opulenta quondam fuit, quod ambo consules intra sex dies quam venerant transegerunt xv milibus hostium caesis, ceteris pace concessa, agro tamen ex medietate sublato.

LIBER TERTIUS.

Finito igitur Punico bello quod per XXIII annos tractum 1 (1)
est Romani iam clarissima gloria noti legatos ad Ptolomaeum
Aegypti regem miserunt auxilia promittentes, quia rex Syriae
Antiochus bellum ei intulerat. ille gratias Romanis egit,
auxilia non accepit. iam enim fuerat pugna transacta. eodem
tempore potentissimus rex Siciliae Hiero Romam venit ad ludos
spectandos et ducenta milia modiorum tritici populo donum
exhibuit. Lucio Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco consulibus, 2
quibus Hiero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam
bellum gestum est et de his triumfatum. Carthaginienses tum
bellum reparare temptabant, Sardinienses qui ex condicione
pacis Romanis parere debebant ad rebellandum inpellentes.
venit tamen Romam legatio Carthaginiensium et pacem inpe-
travit. Tito Manlio Torquato, Gaio Atilio Bulbo consulibus 3
de Sardis triumphatum est, et pace omnibus locis facta Romani
nullum bellum habuerunt, quod his post Romam conditam
semel tantum Numa Pompilio regnante contigerat. Lucius 4
Postumius Albinus, Gnaeus Fulvius Centumalus consules bellum
contra Illyrios gesserunt et multis civitatibus captis etiam reges
in deditionem acceperunt. ac tum primum ex Illyriis trium-
phatum est.

Aemilio consule ingentes Gallorum copiae Alpes transie- 5 (2)
runt. sed pro Romanis tota Italia consensit, traditumque est
a Fabio historico qui ei bello interfuit DCCC milia hominum
parata ad id bellum fuisse. sed res per consulem tantum pro-
spere gesta est. XL milia hostium interfecta sunt et triumfus

---

2 sex *P*; xv *F* transegerunt *F sed* trans *s. l. m. 2.* — Explicit liber II incipit liber III *A*, INCIPIT LIBER III *B*, *nihil subscriptum in F* — 6 XXIII *Paean.*, XXII *P*, triginta et tres *F* 9 bellum ei *B*, bellum *FA* 10 auxilia] a romanis *add. F* 11 tem......pore *F* hieron *F* 12 donum *F*, dona *P*, dono *fort.* 15 triumfatum est *FP* 16 temptabant *ex* tamentabant *F* 19 mallio *FP* uulgo *FP* 20 pacem *FP* romani. *F* 29 DCC *B*, LXX *A* 30 res *om. F* consules *FP*

6 Aemilio decretus. Aliquot deinde annis post contra Gallos intra Italiam pugnatum est, finitumque bellum Marco Claudio Marcello, Gnaeo Cornelio Scipione consulibus. tum Marcellus cum parva manu equitum dimicavit et regem Gallorum Viridomarum nomine manu sua occidit. postea cum collega ingentes copias Gallorum peremit, Mediolanum expugnavit, grandem praedam Romam pertulit. ac triumphans Marcellus spolia Galli stipiti imposita umeris suis vexit.

7 Marco Minucio Rufo, Publio Cornelio consulibus Histris bellum inlatum est, quia latrocinati navibus Romanorum fuerant quae frumenta exhibebant, perdomitique sunt omnes.
(3) eodem anno bellum Punicum secundum Romanis inlatum est per Hannibalem Carthaginiensium ducem, qui Saguntum Hispaniae civitatem Romanis amicam obpugnare adgressus est, annum agens vicesimum aetatis, copiis congregatis centum quinquaginta milium. huic Romani per legatos denuntiaverunt ut bello abstineret. is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miserunt, ut mandaretur Hannibali ne bellum contra socios populi Romani gereret. dura responsa a Carthaginiensibus data sunt. Saguntini interea fame victi sunt,
8 captique ab Hannibale ultimis poenis adficiuntur. Tum Publius Cornelius Scipio cum exercitu in Hispaniam profectus est, Tiberius Sempronius in Siciliam. bellum Carthaginiensibus indictum est.

(4) Hannibal relicto in Hispania fratre Hasdrubale Pyrenaeum transiit. Alpes tum ea parte invias sibi patefecit. traditur ad Italiam LXXX milia peditum, X milia equitum, septem et XXX elefantos adduxisse. interea multi Ligures et Galli Hannibali se coniunxerunt. Sempronius Gracchus cognito ad Italiam Hannibalis adventu ex Sicilia exercitum Ariminum transvexit.
9 Publius Cornelius Scipio Hannibali primus occurrit. commisso proelio fugatis suis ipse vulneratus in castra rediit. Sempronius Gracchus et ipse confligit apud Trebiam amnem. is

2 finitoque *B* bello *P* 3 et gneo *F*, gneus *A* 4 uirodoma[ris]rum *F*, uitrodomarum *A*, bitro dominarum *B* 8 ita ume *F in lit.* 9 marco *F*, *om. P* ruf[i]us *F* histribus *F* 10 qui *A*, iam *F* 15 agens *P*, habens *F* aetatis suae *F* CL.. milia *A;* CXL *Paean.* 16 legatum *F* 17 bell[o]u[e]ms *F* 19 gereret *om. F* 23 bellum carta[h]giniensibus bellum *F* 26 transiuit *P* tum *F*, adhuc *v*, adhuc tum *P* 27 X *P et Paean.*, XI *F* XXX milia *F* 28 et galli *om. F* 29 grachus *F semper* 30 siciliae *F* transuexit *F*, traiecit *P* 31 primus *F et Paean.*, apud Ticinum primus *P*

quoque vincitur. Hannibali multi se in Italia dediderunt. inde ad Tusciam veniens Hannibal Flaminio consuli occurrit. ipsum Flaminium interemit. Romanorum xxv milia caesa sunt, ceteri diffugerunt. missus adversus Hannibalem postea a Romanis Quintus Fabius Maximus. is eum differendo pugnam ab impetu fregit, mox inventa occasione vicit.

Quingentesimo et quadragesimo anno a condita urbe **10** (5)
Lucius Aemilius Paulus, Publius Terentius Varro contra Hannibalem mittuntur Fabioque succedunt, qui Fabius ambo consules monuit ut Hannibalem calidum et inpatientem ducem non aliter vincerent quam proelium differendo. verum cum inpatientia Varronis consulis contradicente altero consule apud vicum qui Cannae appellatur in Apulia pugnatum esset, ambo consules ab Hannibale vincuntur. in ea pugna tria milia Afrorum pereunt, magna pars de exercitu Hannibalis sauciatur. nullo tamen Punico bello Romani gravius accepti sunt. periit enim in eo consul Aemilius Paulus, consulares et praetorii xx, senatores capti aut occisi xxx, nobiles viri ccc, militum xl milia, equitum iii milia et quingenti. in quibus malis nemo tamen Romanorum pacis mentionem habere dignatus est. servi, quod numquam ante, manumissi et milites facti sunt.

Post eam pugnam multae Italiae civitates quae Romanis **11** (6)
paruerant se ad Hannibalem transtulerunt. Hannibal Romanis optulit ut captivos redimerent, responsumque est a senatu eos cives non necessarios, qui cum armati essent, capi potuissent. ille omnes postea variis suppliciis interfecit et tres modios anulorum aureorum Carthaginem misit, quos ex manibus equitum Romanorum senatorum et militum detraxerat. interea in Hispania, ubi frater Hannibalis Hasdrubal remanserat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subigeret, a duobus Scipionibus Romanis ducibus vincitur. perdit in pugna xxxv milia hominum: ex his capiuntur x milia, occiduntur xxv. mittuntur ei a Carthaginiensibus ad reparandas vires xii milia peditum, iiii milia equitum, xx elefanti.

---

3 cetera *FP* 4 aduersum *A*, ad *F* 5 impetu] ambitu *F* 7 quadragesimo *P et Paean.*, quinquagensimo *F* 9 ambos *P* 10 monuit *ex* mouit *F* calidum F^1, callidum F^2P 12 altero] id est aemilio (emilio *F*) paulo *add.* *FP* 17 et *F*, aut *P* praeterii *F* 18 aut *P*, et *F* 19 milia *om.* *F bis* quingenta *F* 23 paruerunt *P*, parauerat *F* 24 ut *ex* in *F* eos eos *F* 26 tre.s *F* 27 quod *F*; *an* quot? 28 senatorum *om.* *F* 29 frater. *F* 31 perdit *P*, perdita *F* xxv milia *FP* 32 a c. a. reparandas *om.* *F* 33 uires] res *F* iiii milia equitum *om.* *F* 34 xx] xxx *F*

(7) **12** Anno quarto post quam ad Italiam Hannibal venit, Marcus Claudius Marcellus consul apud Nolam civitatem Campaniae contra Hannibalem bene pugnavit. Hannibal multas civitates Romanorum per Apuliam Calabriam Brittios occupavit, quo tempore etiam rex Macedoniae Philippus ad eum legatos misit, promittens auxilia contra Romanos sub hac condicione ut deletis Romanis ipse quoque contra Graecos ab Hannibale auxilia acciperet. captis igitur legatis Philippi et re cognita Romani in Macedoniam Marcum Valerium Laevinum ire iusserunt, in Sardiniam Titum Manlium Torquatum proconsulem. nam etiam
13 ea sollicitata ab Hannibale Romanos deseruerat. Ita uno tempore quattuor locis pugnabatur: in Italia contra Hannibalem, in Hispaniis contra fratrem eius Hasdrubalem, in Macedonia contra Philippum, in Sardinia contra Sardos et alterum Hasdrubalem Carthaginiensem. is a Tito Manlio proconsule qui ad Sardiniam missus fuerat vivus est captus, occisa cum eo duodecim milia, capti mille quingenti, et a Romanis Sardinia subacta. Manlius victor captivos et Hasdrubalem Romam reportavit. interea etiam Philippus a Laevino in Macedonia vincitur et in Hispania ab Scipionibus Hasdrubal et Mago tertius frater Hannibalis.

(8) **14** Decimo anno post quam in Italiam venerat Publio Sulpicio, Gnaeo Fulvio consulibus Hannibal usque ad quartum miliarium urbis accessit, equites eius usque ad portam. mox consulum cum exercitu venientum metu Hannibal ad Campaniam se recepit. in Hispania a fratre Hasdrubale ambo Scipiones qui per multos annos victores fuerant interficiuntur, exercitus tamen integer mansit. casu enim magis erant quam virtute decepti. quo tempore etiam a consule Marcello Siciliae magna pars capta est quam tenere Afri coeperant et nobilissima urbs Syracusana, praeda ingens Romam perlata est. Laevinus in Macedonia cum Philippo et multis Graeciae populis et rege Asiae Attalo amicitiam fecit, et ad Siciliam profectus Hannonem quendam Afrorum ducem apud Agrigentum civitatem cum ipso oppido cepit, eum Romam cum captivis nobi-

---

1 quarto anno *F* 8 acreptis igitur *F in lit.* 10 mallium *FP item post* 11 deseruerunt *F* 13 spaniis *F* 17 duodecimum *F* 19 macedoniam *FP* 20 ab *F*, a *P* 22 quam] hannibal *add. Pv* publius *FA*[1] 24 ad portam usque *F* 25 uenientium *P* 26 hasdrubalis *FA* 30 nobilissimae urbis Syracusanae praeda *v* 31 ingens ..... *F* est *fort. del.* 33 asiae ... hannonem quen *om. F* profectus est. Hannonem *P* 34 ap agricentum *F* 35 nobilissimis *P*

libus misit. XL civitates in deditionem accepit, XXVI expugnavit.
ita omnis Sicilia recepta est, Macedonia fracta. ingenti gloria
Romam regressus est. Hannibal in Italia Gnaeum Fulvium
consulem subito adgressus cum octo milibus hominum inter-
fecit.

Interea ad Hispanias, ubi occisis duobus Scipionibus nullus 15 (9)
Romanus dux erat, Publius Cornelius Scipio mittitur, filius
Publi Scipionis qui ibidem bellum gesserat, annos natus quat-
tuor et viginti, vir Romanorum omnium et sua aetate et po-
steriore tempore fere primus. is Carthaginem Hispaniae capit,
in qua omne aurum argentum et belli apparatum Afri habe-
bant, nobilissimos quoque obsides quos ab Hispanis acceperant.
Magonem etiam fratrem Hannibalis ibidem capit, quem Romam
cum aliis mittit. Romae ingens laetitia post hunc nuntium
fuit. Scipio Hispanorum obsides parentibus reddidit. quare
omnes [fere] Hispaniae uno animo ad eum transierunt. post
quae Hasdrubalem Hannibalis fratrem victum fugat et praedam
maximam capit.

Interea in Italia consul Quintus Fabius Maximus Taren- 16
tum recepit, in qua ingentes copiae Hannibalis erant. ibi
etiam ducem Hannibalis Carthalonem occidit, XXV milia homi-
num captivorum vendidit, praedam militibus dispertivit, pecu-
niam hominum venditorum ad fiscum retulit. tum multae
civitates Romanorum quae ad Hannibalem transierant rursus
se Fabio Maximo dediderunt. insequenti anno Scipio in Hi- (10)
spania egregias res egit et per se et per fratrem suum Lucium
Scipionem; septuaginta civitates receperunt. in Italia tamen
male pugnatum est. nam Claudius Marcellus consul ab Hanni-
bale occisus est. Tertio anno post quam Scipio ad Hispanias 17
profectus erat rursus res inclitas gerit. regem Hispaniarum
magno proelio victum in amicitiam accepit et primus omnium
a victo obsides non poposcit.

Desperans Hannibal Hispanias contra Scipionem ducem 18
diutius posse retinere fratrem suum Hasdrubalem ad Italiam
cum omnibus copiis evocavit. is veniens eodem itinere quo

---

2 omnis *FB*, omni *Av* est *om. v,* est et *fort.* macedoinia *F* 4 adgressus est *F* octo *F et Paean.*, VIII *P* 8 publii *Pv* 10 capit F^1A, cepit *B*, caput capit F^2 11 in] et *F* 12 hispaniis *B* 16 fere *om. F et Paean.* uno animo *om. P*; ad eum uno animo *v* 19 quintus *om. Paean.*, publius *FP* 20 et ibi *P* 24 transierunt prius *F* 25 insequente F^1 27 *post* Scipionem *distinxi* ciuitatem F^1 receperunt *FB*, reciperunt *A*, recepit *v* 28 pugnarunt *P* 30 erat *F*, fuerat *P* 34 retinere *F*, retineri *P; cf. IX 15*

etiam Hannibal venerat a consulibus Appio Claudio Nerone et
Marco Livio Salinatore apud Senam Piceni civitatem in insidias
conpositas incidit. strenue tamen pugnans occisus est, ingentes
eius copiae captae aut interfectae sunt, magnum pondus auri
atque argenti Romam relatum. post haec Hannibal diffidere iam
de belli coepit eventu. Romanis ingens animus accessit. itaque
et ipsi evocaverunt ex Hispania Publium Cornelium Scipionem.
19 is Romam cum ingenti gloria venit. Quinto Caecilio, Lucio
Valerio consulibus omnes civitates quae in Brittiis ab Hannibale tenebantur Romanis se tradiderunt.

(11) 20 Anno quarto decimo postea quam in Italiam Hannibal venerat Scipio qui multa in Hispania bene egerat consul est factus et in Africam missus. cui viro divinum quiddam inesse existimabatur, adeo ut putaretur etiam cum numinibus habere sermonem. is in Africa contra Hannonem ducem Afrorum pugnat: exercitum eius interfecit, secundo proelio castra cepit cum quattuor milibus et quingentis militibus, XI milibus occisis. Syfacem Numidiae regem qui se Afris coniunxerat capit et castra eius invadit. Syfax cum nobilissimis Numidis et infinitis spoliis Romam a Scipione mittitur. qua re audita omnis fere Italia Hannibalem deserit. ipse a Carthaginiensibus redire
21 in Africam iubetur quam Scipio vastabat. Ita anno septimo
(12) decimo ab Hannibale Italia liberata est. legati Carthaginiensium
pacem a Scipione petiverunt. ab eo ad senatum Romam missi sunt. quadraginta et quinque diebus indutiae datae [sunt], quousque ire Romam et regredi possent. et triginta milia pondo argenti ab his accepta sunt. senatus ex arbitrio Scipionis pacem iussit cum Carthaginiensibus fieri. Scipio his condicionibus dedit, ne amplius quam triginta naves haberent, ut quingenta milia pondo argenti darent, captivos et perfugas redderent.

22 Interim Hannibale veniente ad Africam pax turbata est, multa hostilia ab Afris facta sunt. legati tamen eorum ex urbe venientes a Romanis capti sunt et iubente Scipione dimissi. Hannibal quoque frequentibus proeliis victus a Scipione petit

---

2 apud] ut *F* senam piceni ciuitatem *F et Paean.*, metaurum fluuium *Pv* 5 hac *F* iam *om.* (?) *Bv* 6 bello *F*[1] 9 brittis *F* 11 italia *FB* 12 bene in hispania *P* 15 africam *FA* 16 pugnans *A* caepit *F*, capit *P* 17 milibus *om. FP* et *om. B* militibus *P*, milibus *F* 21 italia fere .... *F* 23 est] quam flens dicitur reliquisse *add. Pv* 25 inditia *F*[1], his (is *A*) indutiae *Pv* sunt *inclusi* 29 ut quinquaginta *B*, et quingenta *F* 30 et] ut *F* perfugus *F*[1] 31 in..terim *F* 33 capti iubente Scipione dimissi sunt *malim* 34 petere etiam ipse coepit *P*

etiam ipse pacem. cum ventum esset ad conloquium, isdem condicionibus data est quibus prius, additis quingentis milibus pondo argenti centum milibus librarum propter novam perfidiam. Carthaginiensibus condiciones displicuerunt iusseruntque Hannibalem pugnare. infertur a Scipione et Masinissa alio rege Numidarum qui amicitiam cum Scipione fecerat Carthagini bellum. Hannibal tres exploratores ad Scipionis (13) castra misit, quos captos Scipio circumduci per castra iussit ostendique his totum exercitum, mox etiam prandium dari dimittique, ut renuntiarent Hannibali quae apud Romanos vidissent. Interea proelium ab utroque duce instructum est, **23** quale vix ullā memoriā fuit, cum peritissimi viri copias suas ad bellum educerent. Scipio victor recedit paene ipso Hannibale capto, qui primum cum multis equitibus, deinde cum viginti, postremo cum quattuor evasit. inventa in castris Hannibalis argenti pondo viginti milia, auri octoginta, cetera supellectilis copiosa. post id certamen pax cum Carthaginiensibus facta est. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphavit atque Africanus ex eo appellari coeptus est. finem accepit secundum Punicum bellum post annum nonum decimum quam coeperat.

LIBER QUARTUS.

Transacto Punico bello secutum est Macedonicum contra **1** (1) Philippum regem. Quingentesimo et quinquagesimo primo **2** anno ab urbe condita Titus Quintius Flamininus adversum Philippum rem prospere gessit. pax ei data est his legibus: ne Graeciae civitatibus quas Romani contra eum defenderant bellum inferret: captivos et transfugas redderet: quinquaginta solas naves haberet, reliquas Romanis dederet: per annos decem

---

2 additis *PF*[1], additi *F*[2], addita *v* 3 ponderibus argenti *P*, argenti ponderibus *F* milibus *scripsi*, milia *FPv* 9 his *om. A* 11 interea *F sed* ea *s. l.* 13 adducerent *F*[1] 14 qui *om. F* 16 octingenta *P* 17 superlectilis *F* coposa *F*, copia *coni. Baumgarten-Crusius nominatiui formam non intellegens* 19 apellari *F*, uocari *B* 20 nonum *FP*, septimum *coni. Verheyk* — Explicit liber III incipit liber IIII *A*, Incipit liber IIII *B*, *om. subscr. F* — 24 quinquagensimo et quingentesimo *F* 25 flaminius *FB*, flamminius *A* 26 rem *FA*[2], et rem *B*, regem *A*[1]; regem missus rem *fort.* (*cf. Paean.*) et pax *P* 28 ut captiuos *P* 29 dederet *P*, redderet *F*

quaterna milia pondo argenti praestaret et obsidem daret filium suum Demetrium. Titus Quintius etiam Lacedaemoniis intulit bellum. ducem eorum Nabidem vicit et quibus voluit condicionibus in fidem accepit. ingenti gloria triumphavit: duxit ante currum nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium et Armenem Nabidis.

(2) 3 Transacto bello Macedonico secutum est Syriacum contra Antiochum regem, Publio Cornelio Scipione, Marco Acilio Glabrione consulibus. huic Antiocho Hannibal se iunxerat, Carthaginem patriam suam metu ne Romanis traderetur relinquens. Marcus Acilius Glabrio in Achaia bene pugnavit. castra regis Antiochi nocturna pugna capta sunt, ipse fugatus. Philippo, quia contra Antiochum Romanis fuisset auxilio, filius
4 Demetrius redditus est. Lucio Cornelio Scipione et Gaio Laelio consulibus Scipio Africanus fratri suo Lucio Cornelio Scipioni consuli legatus contra Antiochum profectus est. Hannibal qui cum Antiocho erat navali proelio victus est. ipse postea Antiochus circa Sipylum ad Magnesiam Asiae civitatem a consule Cornelio Scipione ingenti proelio fusus est. auxilio fuit Romanis in ea pugna Eumenes Attali regis frater, qui Eumeniam in Frygia condidit. quinguaginta milia peditum, tria equitum eo certamine ex parte regis occisa sunt. tum rex pacem petit. isdem condicionibus data est a senatu quamquam victo, quibus ante offerebatur: ut ex Europa et Asia recederet atque intra Taurum se contineret: decem milia talentorum et viginti obsides praeberet: Hannibalem concitatorem belli dederet. Eumeni regi donatae sunt omnes Asiae civitates quas Antiochus bello perdiderat. et Rhodiis, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerant, multae urbes concessae sunt. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphavit. nomen et ipse ad imitationem fratris Asiagenus accepit, quia Asiam vicerat, sicut frater

1 et *om.* *F* obsidem daret *post* demetrium *add.* *F m. 2* 3 uicit.. *F* 4 recepit *F* triumphauit *P*, *om.* *Fv* 6 nauidis *F* 8 marco *F*, *om.* *P* 11 marcus *F*, *om.* *P* ancilius *F* 15 consule *F*
18 sipylum ad magnesiam *coni.* *Glareanus*, sipylum (sipulum *P*) magnesiam (magnesiae *B*) *FP*; *ἐν Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς Σιπύλῳ τῆς Ἀσίας Paean.*, *unde Cellarius:* circa Magnesiam ad Sipylum 20 in ea pugna romanis *P* 21 frigia.. *F* quinquagis (milia ... regis *om.*) *F* 22 in eo *B* 23 est a *om.* *F*[1], a *add.* *F*[2] 24 ante *om.* *F*
25 se *add.* *F m. 2* 26 concitarem *F*[1], concitorem *v* redderet *F* dd *in ras.* 27 sunt] a senatu *add.* *P* 28 et] etiam *fort.* 29 multe u. concesserunt *P* 31 asiagenus *F*[1] (*cf. Orelli 557*), asiagenis *F*[2]*P* (*cf. Bernays Chronik d. Sulp. Seu. p. 63*) quia ... appellabatur *om.* *Paean.* qui *F* sicuti *P*

ipsius propter Africam domitam Africanus appellabatur. Spurio 5
Postumio Albino, Quinto Marcio Philippo consulibus Marcus Fulvius de Aetolis triumphavit. Hannibal, qui victo Antiocho ne Romanis traderetur ad Prusiam Bithyniae regem fugerat, repetitus etiam ab eo est per Titum Quintium Flamininum. et cum tradendus Romanis esset, venenum bibit et apud Libyssam in finibus Nicomedensium sepultus est.

Philippo rege Macedoniae mortuo, qui et adversum Ro- 6 (3)
manos bellum gesserat et postea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat, filius eius Perseus in Macedonia rebellavit ingentibus copiis ad bellum paratis. nam adiutores habebat Cotyn Thraciae regem et regem Illyrici Gentium nomine. Romanis autem in auxilium erant Eumenes Asiae rex, Ariarates Cappadociae, Antiochus Syriae, Ptolomaeus Aegypti, Masinissa Numidiae. Prusias autem Bithyniae quamquam sororem Persei uxorem haberet, utrisque se aequum praebuit. dux Romanorum Publius Licinius consul contra eum missus est et a rege gravi proelio victus. neque tamen Romani quamquam superati regi petenti pacem praestare voluerunt, nisi his condicionibus: ut se et suos senatui et populo Rom. dederet. mox missus contra eum Lucius Aemilius Paulus consul et in Illyricum Gaius Anicius praetor contra Gentium. sed Gentius facile uno proelio victus mox se dedidit. mater eius et uxor et duo filii, frater quoque simul in potestatem Romanorum venerunt. ita bello intra xxx dies perfecto ante cognitum est Gentium victum quam coeptum bellum nuntiaretur.

Cum Perseo autem Aemilius Paulus consul III Nonas 7 (4)
Sept. dimicavit vicitque eum viginti milibus peditum eius occisis. equitatus cum rege integer fugit. Romanorum c milites amissi sunt. urbes Macedoniae omnes quas rex tenuerat Romanis se dediderunt. ipse rex cum desereretur ab amicis, venit in Pauli potestatem. sed honorem ei Aemilius Paulus consul non quasi victo habuit. nam et volentem ad pedes sibi cadere non permisit et iuxta se in sella conlocavit. Macedonibus et Illyriis hae leges a Romanis datae: ut liberi essent

---

2 quinto *B*, *om. FA* marco *FP* 4 brusiam bithiniae regem bithinie *F* 5 per titum *P*, petitus per *ex* petitum *F* flaminium *FB*, flamminium *A* 6 lipyssam *F* 8 aduersus *P* 12 cotum *P*, cothum *F* et regem *P*, et *v*, *om. F* 13 auxilium *P*, auxilio *F* ariaratus *FP* 20 ut] et ut *F* et populo] polo *corr. in* populo *F* 22 gaius anicius *F*, gaionicius *A*, caionicius *B* gentium sed getius *F* 24 quoque] que *F* 25 ita *om. P* diebus *F* 26 getium *F* 29 interfugit *FP* 31 deseretur *F*[1] 34 macedoniis *B*, machedoniis *A*

et dimidium eorum tributorum praestarent quae regibus praestitissent, ut appareret populum Romanum pro aequitate magis quam avaritia dimicare. itaque in conventu finitimorum populorum Paulus hoc pronuntiavit et legationes multarum gentium quae ad eum venerant magnificentissime convivio pavit, dicens eiusdem hominis esse debere et bello vincere et in convivii
8 apparatu elegantem esse. Mox septuaginta civitates Epiri quae rebellabant cepit, praedam militibus distribuit. Romam ingenti pompa rediit in nave Persei, quae inusitatae magnitudinis fuisse traditur, adeo ut sedecim ordines dicatur habuisse remorum. triumfavit autem magnificentissime in curru aureo cum duobus filiis utroque latere adstantibus. ducti sunt ante currum duo regis filii et ipse Perseus, XLV annos natus. post eum etiam Gaius Anicius de Illyriis triumfavit. Gentius cum fratre et filiis ante currum ductus est. ad hoc spectaculum reges multarum gentium Romam venerunt. inter alios [venit] etiam Attalus atque Eumenes Asiae reges et Prusias Bithyniae. magno honore excepti sunt et permittente senatu dona quae attulerunt in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomedem
9 senatui commendavit. Insequenti anno Lucius Mummius in Lusitania bene pugnavit. Marcellus postea consul res ibidem prosperas gessit.

(5) 10 Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur, sescentesimo et altero ab urbe condita anno, Lucio Manlio Censorino et Marco Manilio consulibus, anno quinquagesimo primo post quam secundum Punicum transactum erat. hi profecti Carthaginem obpugnaverunt. contra eos Hasdrubal dux Carthaginiensium dimicabat. Famea dux alius equitatui Carthaginiensium praeerat. Scipio tum Scipionis Africani nepos tribunus ibi militabat. huius apud omnes ingens metus et reverentia erat. nam et paratissimus ad dimicandum et consultissimus habebatur. itaque per eum multa prospere [a con-

---

2 ut appareret *om. F* 3 dimicare itaque *scripsi*, dimicar[e]it atque *F*, dimicare atque *P* infinitorum *P* 5 qui *P* 6 in *om. A'v* conuiuia *A*[1] 7 elegantes *P* 8 rebellarant *v* 9 naui *F* 11 curro *F* 12 utroque *F sed* que *s. l. m. 2* 14 gaionicus *A*, anicius *B*, anitius *F* gentius *F* 15 ducti sunt *P* 16 uenit *om. P* 18 dona *om. F* 19 nicomeden *F* 20 insequente *F*[1] memmius *F* 21 lysitania *F* 22 prospere *Pv* 24 anno ab urbe condita *Pv* mallio *FP* 25 et marco mallio *P*, *om. F* (*Μάρκος Μανίλιος Paean.*) anno[us] quinquagesimo[us] primo[us] *F* 26 quam *om. F* erat *F*, est *P* 28 famea *P*, samea *F* 29 tunc *Pv* 30 ibi ...... *F* 32 prospere *om. P* a *om. A* a consulibus *om. F*

sulibus] gesta sunt, nec quicquam magis vel Hasdrubal vel
Famea vitabant quam contra eam Romanorum partem com-
mittere ubi Scipio dimicaret. Per idem tempus Masinissa rex 11
Numidarum per annos sexaginta fere amicus populi Romani,
anno vitae nonagesimo septimo mortuus quadraginta et quat-
tuor filiis relictis Scipionem divisorem regni inter filios suos
esse iussit. Cum igitur clarum Scipionis nomen esset, iuvenis 12
adhuc consul est factus et contra Carthaginem missus. is eam
cepit ac diruit. spolia ibi inventa quae variarum civitatum
excidiis Carthago collegerat et ornamenta urbium civitatibus
Siciliae Italiae Africae reddidit quae sua recognoscebant. ita
Carthago septingentesimo anno quam condita erat deleta est.
Scipio nomen quod avus eius acceperat meruit, scilicet ut
propter virtutem etiam ipse Africanus [iunior] vocaretur.

Interim in Macedonia quidam Pseudophilippus arma movit 13 (6)
et Romanum praetorem Publium Iuventium contra se missum
ad internecionem vicit. post eum Quintus Caecilius Metellus
dux a Romanis contra Pseudophilippum missus est et xxv mi-
libus [ex militibus eius] occisis Macedoniam recepit, ipsum
etiam Pseudophilippum in potestatem suam redegit. Corinthiis 14
quoque bellum indictum est, nobilissimae Graeciae civitati,
propter iniuriam legatorum Romanorum. hanc Mummius con-
sul cepit et diruit. tres igitur Romae simul celeberrimi triumphi
fuerunt: Africani ex Africa ante cuius currum ductus est
Hasdrubal, Metelli ex Macedonia cuius currum praecessit
Andriscus idem qui et Pseudophilippus, Mummi ex Corintho
ante quem signa aenea et pictae tabulae et alia urbis claris-
simae ornamenta praelata sunt.

Iterum in Macedonia Pseudoperseus, qui se Persei filium 15 (7)
esse dicebat, collectis servitiis rebellavit, et cum sedecim milia
armatorum haberet, a Tremellio quaestore superatus est.
Eodem tempore Metellus in Celtiberia apud Hispanos res egre- 16
gias gessit. successit ei Quintus Pompeius. nec multo post

---

1 nequicquam (c supra scr.) *F* 2 samea *F* quam *add. F m. 2* partem *ex* patrem *F* 3 dimicaret *scripsi*, dimicarat *P*, dimicasset *F*, dimicabat *v* rex n. p. a. s. fere *om. P* 5 et *om. P* 8 est missus *FP* is eam cepit] si se anceps *F* 11 recognoscebat A^1F^1 12 quam *F*, postquam *P* 13 quod *ex* quos *F* 14 iunior *inclusi, cf. I 8* 17 caelius *F* 19 ex militibus *om. F;* ex militibus eius *om. P et Paean.* 26 andricus *F*, andariscus *P* mummii *Pv* 29 in *om. F* macedoniam *F* pseudoperses *FP* 30 seruitiis *FB*, seruis *Av* cum *F*, cum iam *P* 32 celtiberiam *P* 33 successit *om. F*

Quintus quoque Caepio ad idem bellum missus est, quod quidam Viriatus contra Romanos in Lusitania gerebat. quo metu Viriatus a suis interfectus est, cum quattuordecim annis Hispanias adversus Romanos movisset. pastor primo fuit, mox latronum dux, postremo tantos ad bellum populos concitavit, ut adsertor contra Romanos Hispaniae putaretur. et cum interfectores eius praemium a Caepione consule peterent, responsum est numquam Romanis placuisse imperatorem a suis militibus interfici.

(8) 17 Quintus Pompeius deinde consul a Numantinis, quae Hispaniae civitas fuit opulentissima, superatus pacem ignobilem fecit. post eum Gaius Hostilius Mancinus consul iterum cum Numantinis pacem fecit infamem, quam populus et senatus iussit infringi atque ipsum Mancinum hostibus tradi, ut in illo quem auctorem foederis habebant iniuriam soluti foederis vindicarent. post tantam igitur ignominiam, qua a Numantinis bis Romani exercitus fuerant subiugati, Publius Scipio Africanus secundo consul factus et ad Numantiam missus est. is primum militem vitiosum et ignavum exercendo magis quam puniendo sine aliqua acerbitate correxit, tum multas Hispaniae civitates partim cepit, partim in deditionem accepit, postremo ipsam Numantiam diu obsessam fame confecit et a solo evertit,
18 reliquam provinciam in fidem accepit. Eo tempore Attalus rex Asiae frater Eumenis mortuus est heredemque populum Romanum reliquit. ita imperio Romano per testamentum Asia
19 accessit. Mox [etiam] Decimus Iunius Brutus de Gallaecis et Lusitanis magna gloria triumfavit. et Publius Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit quarto decimo anno post quam priorem de Africa egerat.

(9) 20 Motum interim in Asia bellum est ab Aristonico Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat. hic Eumenes frater Attali fuerat. adversus eum missus Publius Licinius Crassus infinita regum habuit auxilia. nam et Bithyniae rex Nicomedes Roma-

---

1 quin͡ *F* cepio *ex* scipio *A m. 2, Σκηπίων Dion. fr. 80 Dind.* 2 quidem *F* lysitania *F* 3 uiriathus *Fv* xiiiimo *A*, xiiimo *B* anno *B*, annos *A* 4 aduersum *Av* 8 imperatores *P et Dion. fr. 80* 11 ignobilem *om. F* 14 in illo quasi auctorem foederis uindicarent *P* 15 soliti *F*[1] 16 qua a] quam *FP* 18 et *F*, est et *P* 21 cepit p. i. deditionem ac *om. F; cf. IIII 27* 22 confecit] fecit laborare *F sed* laborare *s. l.* 24 heredem *F* 26 etiam *om. F; cf. VI 22* callecis *P*, galliciis *ex* gallecis *F* 27 lysitanus *F*[1] publius *F*, post *P* 31 cubina *F* exceptus *P* hic *F*, is *B*, ipse *A* 32 publius *F*, post *A*, *om. B*, pontifex *P. scripsit Oudendorp* 33 nicomedae *F* romanos iuuit *om. F*

nos iuvit et Mithridates Ponticus cum quo bellum postea gra-
vissimum fuit et Ariarates Cappadox et Pylaemenes Paflagon.
victus tamen Crassus et in proelio interfectus est. caput ipsius
Aristonico oblatum est, corpus Smyrnae sepultum. postea Per-
perna consul Romanus qui successor Crasso veniebat audita
belli fortuna ad Asiam celeravit et acie victum Aristonicum apud
Stratonicen civitatem quo confugerat fame ad deditionem con-
pulit. Aristonicus iussu senatus Romae in carcere strangulatus
est. triumphari enim de eo non poterat, quia Perperna apud
Pergamum Romam rediens diem obierat. Lucio Caecilio Metel- 21
lo et Tito Quintio Flaminino consulibus Carthago in Africa
iussu senatus reparata est quae nunc manet, annis duobus et
viginti post quam a Scipione fuerat eversa. deducti eo sunt
cives Romani.

Anno sescentesimo vicesimo septimo ab urbe condita Gaius 22(10)
Cassius Longinus et Sextus Domitius Calvinus consules Gallis
transalpinis bellum intulerunt et Arvernorum tunc nobilissimae
civitati atque eorum duci Bituito, infinitamque multitudinem
iuxta Rhodanum fluvium interfecerunt. praeda ex torquibus
Gallorum ingens Romam perlata est. Bituitus se Domitio de-
didit atque ab eo Romam deductus est, magnaque gloria con-
sules ambo triumfaverunt. Marco Porcio Catone et Quinto 23
Marcio Rege consulibus sescentesimo tricesimo tertio anno ab
urbe condita Narbone in Gallia colonia deducta est. post a
Lucio Metello et Quinto Mucio Scaevola consulibus de Dalmatia
triumphatum est. Ab urbe condita anno sescentesimo trice- 24
simo quinto Gaius Cato consul Scordiscis intulit bellum igno-
minioseque pugnavit. . Gaio Caecilio Metello et Gnaeo Cabrone 25
consulibus duo Metelli fratres eodem die alterum ex Thracia
alterum ex Sardinia triumphum egerunt, nuntiatumque Romae
est Cimbros e Gallia in Italiam transisse.

Publio Scipione Nasica et Lucio Calpurnio Bestia consu- 26(11)

---

2 pylemenes *F*, polemenes *P* 3 uictus est *FP*; est *expunxi* ipsius *F*, eius *Pv* 4 sepultum est *P* perpenna *FP item postea* 7 stratonicen *F*, stratonicensium *P* 13 post *F*, euolutis post *P* eo *om. P* 14 ćociues *F* 17 transalpinis *P*, albinis *F* arbernorum *F*¹, arbennorum *P* 18 uituito *FP ut postea* 20 dedit *FP* 21 utque *F* est *om. F* 23 marca *P* et tricesimo *A*, et *F* 24 narbona *v* post a *F*, annoque post a *P*, postea *v* 25 lucio *F*, licinio *P* scaeuula *F* 27 catus *F* ignuminioseque *F*, ignominiose *P* 29 alterum ex thracia *om. F* Sardinia a. e. Thracia *v* 31 italia *FB* 32 publio *F*, post *P* nassica *F* et lucio *om. F;* lucio *om. P*, *exh. Paean.* calpulnio *F*

libus Iugurthae Numidarum regi bellum inlatum est, quod Adherbalem et Hiempsalem Micipsae filios fratres suos reges et populi Romani amicos interemisset. missus adversus eum consul Calpurnius Bestia. corruptus regis pecunia pacem cum eo flagitiosissimam fecit, quae a senatu reprobata est. postea contra eundem insequenti anno Spurius Postumius Albinus profectus est. is quoque per fratrem ignominiose contra Numidas
27 pugnavit. Tertio missus Quintus Caecilius Metellus consul. is exercitum ingenti severitate et moderatione correctum, cum nihil in quemquam cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Iugurtham variis proeliis vicit, elefantos eius occidit vel cepit, multas civitates ipsius cepit. et cum iam finem bello positurus esset, successum est ei a Gaio Mario. is Iugurtham et Bocchum Mauritaniae regem qui auxilium Iugurthae ferre coeperat pariter superavit. aliquanta et ipse oppida Numidiae cepit belloque terminum posuit capto Iugurtha per quaestorem suum Cornelium Syllam ingentem virum, tradente Boccho Iugurtham, qui pro eo ante pugnaverat. a Marco Iunio Silano collega Quinti Metelli Cimbri in Gallia et a Minucio Rufo in Macedonia Scordisci et Triballi et a Servilio Caepione in Hispania Lusitani victi sunt. et duo triumphi de Iugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium acti sunt. ante currum tamen Marii Iugurtha cum duobus filiis ductus est catenatus et mox iussu consulis in carcere strangulatus.

LIBER QUINTUS.

(1) 1 Dum bellum in Numidia contra Iugurtham geritur, Romani consules Marcus Manlius et Quintus Caepio a Cimbris et Teutonibus et Tigurinis et Ambronibus, quae erant Germanorum et Gallorum gentes, victi sunt iuxta flumen Rhodanum, et ingenti internecione attriti etiam castra sua et magnam partem exerci-

---

4 uestia *F* 5 improbata *Pv* 8 missus est *F* is *FB*, his *A*, *om. v* 11 elefantes *F* 12 ipsius in deditionem accepit *scripsit Sylburg* 13 ei *om. B* a *om.* F^1 gaius F^1 mario *om. F* 17 syllam *FB semper*, sillam *A* 19 gallia] uicti sunt *add. FP* 20 tribelli *P* cepione *FA*, cipione *B* 21 iugurta *FB saepius* metallum F^1 22 marium *supra* metallum *F m. 2* acti sunt *om. F* 23 est *om. A* 24 strangulatus est *P* — Explicit liberı III incipit liber v *A*, INCIPIT LIBER V *B*, *om. F* — 27 mallius *FP* teutonis *FP* 28 tugurinis *FA* ampronibus F^1 30 adtriti *A*, *om. FB*

tus perdiderunt. timor Romae grandis fuit, quantus vix Hannibalis tempore Punici belli, ne iterum Galli Romam venirent. ergo Marius post victoriam Iugurthinam secundo consul est factus, bellumque ei contra Cimbros et Teutones decretum est. tertio quoque ei et quarto delatus est consulatus, quia bellum Cimbricum protrahebatur. sed in quarto consulatu collegam habuit Quintum Lutatium Catulum. cum Cimbris itaque conflixit et duobus proeliis cc milia hostium cecidit, LXXX milia cepit et ducem eorum Teutomodum, propter quod meritum absens quinto consul est factus. Interea Cimbri et Teutones, **2** quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transierunt. iterum a Gaio Mario et Quinto Catulo contra eos dimicatum est, sed a Catuli parte felicius. nam proelio quod simul ambo gesserunt CXL milia aut in pugna aut in fuga caesa sunt, LX milia capta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti perierunt. tria et triginta Cimbris signa sublata sunt. ex his exercitus Marii duo reportavit, Catuli exercitus XXXI. is belli finis fuit. triumphus utrique decretus est.

Sexto Iulio Caesare et Lucio Marcio Philippo consulibus **3** (2) sescentesimo quinquagesimo nono anno ab urbe condita, cum prope alia omnia bella cessarent, in Italia gravissimum bellum Picentes Marsi Pelignique moverunt, qui cum annis numerosis iam populo Romano obedirent, tum libertatem sibi aequam adserere coeperunt. perniciosum admodum hoc bellum fuit. Publius Rutilius consul in eo occisus est, Caepio nobilis iuvenis, Porcius Cato alius consul. duces autem adversus Romanos Picentibus et Marsis fuerunt Titus Vettius, Hierius Asinius, Titus Herennius, Aulus Cluentius. a Romanis bene contra eos pugnatum est a Gaio Mario, qui sexies consul fuerat, et a Gnaeo Pompeio, maxime tamen a Lucio Cornelio Sylla, qui inter alia egregia ita Cluentium hostium ducem cum magnis copiis fudit ut ex suis unum amitteret. quadriennio cum gravi tamen calamitate hoc bellum tractum est. quinto demum anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam consulem,

---

2 redirent *F* 3 secundus *F* 4 teutonas *Av* 6 quartum consulatum *B* 7 cum cymbris *P*, cumcrim conbris *F* 9 earum *F* teutomodum *FP*, τευτόβολον *Paean.* 12 contra eos *om. F* 13 a *om. P* eo proelio *A*, proelium *B* 14 CCXL *F* 17 his bellis *P* 20 anno *om. F* 22 picenses *P* pelliguique *F* 25 publius *F*, *om. P* 27 huettius *B* hierius *A et Paean.*, gerius *FB* assinius *F*, asianus A^1B, asianius A^2 28 titus lucius herennius *F*, titus legennius *P* 30 a *om. F* 31 egregia *om. F* 33 demum] decimo *A* 34 finem.. *F*

cum antea in eodem bello ipse multa strenue sed praetor gessisset.

(3)4 Anno urbis conditae sescentesimo sexagesimo secundo primum Romae bellum civile commotum est, eodem anno etiam Mithridaticum. causam bello civili Gaius Marius sexies consul dedit. nam cum Sylla consul contra Mithridaten gesturus bellum, qui Asiam et Achaiam occupaverat, mitteretur, isque exercitum in Campania paulisper teneret, ut belli socialis de quo diximus, quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiae tollerentur, Marius adfectavit ut ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. qua re Sylla commotus cum exercitu ad urbem venit. illic contra Marium et Sulpicium dimicavit. primus urbem Romam armatus ingressus est, Sulpicium interfecit, Marium fugavit, atque ita ordinatis consulibus in futurum annum Gnaeo Octavio et Lucio Cornelio Cinna ad Asiam pro-
5 fectus. Mithridates enim, qui Ponti rex erat atque Armeniam minorem et totum Ponticum mare in circuitu cum Bosphoro tenebat, primo Nicomedem amicum populi Romani Bithynia voluit expellere senatuique mandavit bellum se ei propter iniurias quas passus fuerat inlaturum. a senatu responsum Mithridati est, si id faceret, quod bellum a Romanis et ipse pateretur. quare iratus Cappadociam statim occupavit et ex ea Ariobarzanem regem et amicum populi Romani fugavit. mox etiam Bithyniam invasit et Paflagoniam pulsis ex ea regibus amicis populi Romani Pylaemene et Nicomede. inde Efesum contendit et per omnem Asiam litteras misit, ut ubicumque inventi essent cives Romani uno die occiderentur.

6 Interea etiam Athenae civitas Achaiae ab Aristone Atheniensi Mithridati tradita est. miserat enim iam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem suum cum centum et viginti milibus equitum ac peditum, per quem etiam reliqua Graecia
(4) occupata est. Sylla Archelaum apud Piraeum non longe ab

2 gessisset *P*, egessit *F*, egisset *v* 3 sexagesimo *om. F* 5 sexiens *F* 8 campaniam *F* 11 sulla cummotus *F*[1] 12 dimicauit *om. F* 13 romam *om. P* 15 lucio *Paean., om. FP* profectus est *Bv* 17 in] cum *FP* bosphoro *P, sic fere semper F quoque, sed hoc loco* bosforo (u *supra* o) *F* 18 primom *F*[1], primum *F*[2]*A* 19 expellere *add. F m. 2* bellum *om. F* 21 faceceret *F* 23 mox *ex* moci *F* 25 pylemene *F*, polemene *P* effusum (e *supra* u) *F*, et ephesum *A* 28 athenae *F*, mathonae *A*, mathone *B* aristone *FP et Paean.*, aristione *Tzschuckius* 29 mithriditi (dati a *supra*) *F* (tradita *om.*) achaiam] hanc *F* 32 pyreum *P*, pyreeeum *F*

Athenis obsedit, ipsas cepit. postea commisso proelio contra
Archelaum ita eum vicit, ut ex cxx milibus vix decem Archelao
superessent, ex Syllae exercitu xiii tantum homines interfice-
rentur. hac pugna Mithridates cognita septuaginta milia lec-
tissima ex Asia Archelao misit, contra quem Sylla iterum
commisit. primo proelio quindecim milia hostium interfecta
sunt et filius Archelai Diogenes. secundo omnes Mithridatis
copiae extinctae sunt, Archelaus ipse triduo nudus in paludi-
bus latuit. hac re audita Mithridates iussit cum Sylla de pace
agi. Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos Scordiscos Dal- 7
matas et Maedos partim vicit, alios in fidem accepit. sed cum
legati a rege Mithridate qui pacem petebant venissent, non
aliter se daturum Sylla esse respondit, nisi rex relictis his
quae occupaverat ad regnum suum redisset. postea tamen ad
colloquium ambo venerunt. pax inter eos ordinata est, ut
Sylla ad bellum civile festinans a tergo periculum non haberet.
nam dum Sylla iam in Achaia atque Asia Mithridatem vincit, (5)
Marius qui fugatus erat et Cornelius Cinna unus ex consu-
libus bellum in Italia reparaverunt et ingressi urbem Romam
nobilissimos e senatu et consulares viros interfecerunt, multos
proscripserunt, ipsius Syllae domo eversa filios et uxorem ad
fugam conpulerunt. universus reliquus senatus ex urbe fu-
giens ad Syllam in Graeciam venit orans ut patriae subveniret.
ille in Italiam traiecit bellum civile gesturus adversus Norba-
num et Scipionem consules. primo proelio contra Norbanum
dimicavit non longe a Capua. tum sex milia eius cecidit, sex
cepit, cxxiiii suos amisit. inde etiam ad Scipionem se con-
vertit et ante proelium totum eius exercitum sine sanguine in
deditionem accepit.

Sed cum Romae mutati consules essent, Marius Mari filius 8
ac Papirius Carbo consulatum accepissent, Sylla contra Marium
iuniorem dimicavit et xv milibus eius occisis cccc de suis per-
didit. mox etiam urbem ingressus est. Marium Mari filium

---

1 ipsas *P*, ipsas athenas *F* 3 sull. F^1 xiii *FP et Paean.*, xiv *v* 5 quae *F*, quęm *B* iterum sylla *F* 7 mitridates *FB* 9 cum silla de pace agi coepit (iussit *v*) *Av* 11 maedos *Oudendorp ad Iul. Obseq. c. 108,* moesos *FA*, messos *B* 13 rex *om. F* his *FB*, is *A s. l. m. 2* 14 quas *P* occupauerunt *F* redissent F^2A^1 15 ut] at *ex* ac *F* 17 iam *om. P* uicit F^2B 20 e *FB*, ș̣i *A*, ex *v* 22 conpulerant *F* 24 noruanum *F sic postea* 25 et primo *Av* 26 tunc *F* sex *FP*, vii *v* 27 cxiiii *F*, xxiiii *P* suos *FP*, suorum *v* 28 ante totum *F* 30 et marius *B*, *om. F* marii F^2P 31 accepisset *F* 32 xv *FB et Paean.*, xx *Av* eius *om. F* 33 marii F^2P

Praenestem persecutus obsedit et ad mortem conpulit. rursus pugnam gravissimam habuit contra Lamponium et Carinatem duces partis Marianae ad portam Collinam. LXX milia hostium in proelio contra Syllam fuisse dicuntur. XII milia se Syllae dediderunt, ceteri in acie in castris in fuga insatiabili ira
(6) victorum consumpti sunt. Gnaeus quoque Carbo consul alter ab Arimino ad Siciliam fugit et ibi per Gnaeum Pompeium interfectus est, quem adulescentem Sylla atque annos unum et viginti natum cognita eius industria tantis exercitibus praefe-
9 cerat, ut secundus a Sylla haberetur. Occiso ergo Carbone Siciliam Pompeius recepit. transgressus inde ad Africam Domitium Marianae partis ducem et Hierdam regem Mauritaniae qui Domitio auxilium ferebat occidit. post haec Sulla de Mithridate ingenti gloria triumfavit. Gnaeus etiam Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, quartum et vicesimum annum agens de Africa triumfavit. hunc finem habuerunt duo bella funestissima, Italicum quod et sociale dictum est et civile, quae ambo tracta sunt per annos decem. consumpserunt autem ultra CL milia hominum, viros consulares XXIIII, praetorios VII, aedilicios LX, senatores fere CC.

LIBER SEXTUS.

(1) 1 Marco Aemilio Lepido, Quinto Catulo consulibus, cum Sylla rem publicam conposuisset, bella nova exarserunt, unum in Hispania, aliud in Pamphylia et Cilicia, tertium in Macedonia, quartum in Dalmatia. nam Sertorius qui partium Marianarum fuerat timens fortunam ceterorum qui interempti erant ad bellum commovit Hispanias. missi sunt contra eum duces Quintus Caecilius Metellus, filius eius qui Iugurtham regem vicit, et Lucius Domitius praetor. a Sertori duce Hirtuleio Domitius occisus est. Metellus vario successu contra Sertorium dimicavit. postea cum inpar pugnae solus Metellus

---

1 praeneste *FP cf. II 2* 4 eo proelio *P* syllae se *F sed* se *s. l.* 6 uictoris *Pv* 7 ad *F*, in *P* 9 tantis *om. F* 12 hierdam *F*, ierdam *P*, *'Ιέρδαν Paean.* 18 autem *om. Av* 19 XXIIII *F et Paean.*, XXIII *P* 20 et edicilios *F*, et diliciosos *A* ducentos *F*, CCC *A* — Explicit liber quintus incip̄ liber sextus *A*, INCIPIT LIBER VI. *B*, *om. F* — 24 alium *P* tertium in macedonia *om. F* 27 ....d *F* 29 sertorii *Pv* hertuleio *F* 31 solus *F* u *in ras.* metellus *om. F*

putaretur, Gnaeus Pompeius ad Hispanias missus est. ita duo-
bus ducibus adversis Sertorius fortuna varia saepe pugnavit.
octavo demum anno per suos occisus est, et finis ei bello
datus per Gnaeum Pompeium adulescentem et Quintum Metel-
lum Pium atque omnes prope Hispaniae in dicionem populi
Romani redactae. Ad Macedoniam missus est Appius Claudius 2 (2)
post consulatum. levia proelia habuit contra varias gentes
quae Rhodopam provinciam incolebant, atque ibi morbo mor-
tuus est. missus ei successor Gaius Scribonius Curio post
consulatum. is Dardanos vicit et usque ad Danuvium pene-
travit, triumphumque meruit et intra triennium bello finem
dedit. Ad Ciliciam et Pamphyliam missus est Publius Ser- 3 (3)
vilius ex consule, vir strenuus. [is] Ciliciam subegit, Lyciae
urbes clarissimas obpugnavit et cepit, in his Faselida Olympum
Corycum Ciliciae. Isauros quoque adgressus ad deditionem
redegit atque intra triennium bello finem dedit. primus omnium
Romanorum in Tauro iter fecit. revertens triumphum accepit
et nomen Isaurici meruit. Ad Illyricum missus est Gaius Co- 4
sconius pro consule. multam partem Dalmatiae subegit, Salo-
nas cepit et conposito bello Romam post biennium rediit.
Isdem temporibus consul Marcus Aemilius Lepidus Catuli col- 5 (4)
lega civile bellum voluit commovere, intra unam tamen aesta-
tem motus eius obpressus est. ita uno tempore multi simul
triumfi fuerunt, Metelli ex Hispania, Pompei secundus ex Hi-
spania, Curionis ex Macedonia, Servili ex Isauria.

Anno urbis conditae sescentesimo septuagesimo sexto Lu- 6 (5)
cio Licinio Lucullo et Marco Aurelio Cotta consulibus mortuus
est Nicomedes rex Bithyniae et per testamentum populum Ro-
manum fecit heredem. Mithridates pace rupta Bithyniam et
Asiam rursus voluit invadere. adversus eum ambo consules
missi variam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedona victus

---

2 aduers[u]is sertori..[um]us *F* 3 demum *F*, decimo *A*, decimo demum *B et Paean.* 4 datus per *P*, datur [per] et *F* 5 deditionem *ex* ditionem *F m. 2* populo romano *F* 9 ei] est *add. F m. 2* curio *om. F* 10 danubium *P semper* 12 siciliam *F*[1] pamfiliam *F* publius *F*, post *P* 13 consulare *F* his *A*, *om. F* siciliam *F* 14 faselidam *FP* 15 coricum *F*, coracum *P* deditionem *P*, dicionem *F* 17 inter *F* is (his *A*) reuertens *P* 18 ad *F*, at in *A*, atque in *B* Γάιος *Paean.*, g. *B*, gneus *FA* 19 pro consule *om. F* is (his *A*) multam *P* 20 redit *F* 25 seruilii *Pv* 27 mortu[u]s *F* 28 per testamentum *F*, testamento *P* 29 heredem fecit *P* 31 uariam *F*, non unam *P* calcedonem *A*, calcedonam *FB*

ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est et obsessus. sed cum se inde Mithridates Cyzicum transtulisset, ut Cyzico capta totam Asiam invaderet, Lucullus ei alter consul occurrit. ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoratur, ipse eum a tergo obsedit fameque consumpsit et multis proeliis vicit, postremo Byzantium quae nunc Constantinopolis est fugavit. navali quoque proelio duces eius Lucullus obpressit. ita una hieme et aestate a Lucullo ad centum fere milia regis extincta sunt.

(6) 7 Anno urbis Romae sescentesimo septuagesimo octavo Macedoniam provinciam Marcus Licinius Lucullus accepit consobrinus Luculli, qui contra Mithridatem bellum gerebat. et in Italia novum bellum subito commotum est. septuaginta enim quattuor gladiatores ducibus Spartaco Crixo et Oenomao effracto Capuae ludo fugerunt, et per Italiam vagantes paene non levius bellum in ea quam Hannibal moverat paraverunt. nam multis ducibus et duobus simul Romanorum consulibus victis sexaginta fere milium armatorum exercitum congregaverunt, victique sunt in Apulia a Marco Licinio Crasso proconsule, et post multas calamitates Italiae tertio anno bello huic finis impositus.

(7) 8 Sescentesimo octogesimo primo anno urbis conditae Publio Cornelio Lentulo et Gnaeo Aufidio Oreste consulibus duo tantum gravia bella in imperio Romano erant, Mithridaticum et Macedonicum. haec duo Luculli agebant, Lucius Lucullus et Marcus Lucullus. Lucius ergo Lucullus post pugnam Cyzicenam qua vicerat Mithridatem et navalem qua duces eius obpresserat persecutus est eum, et recepta Paflagonia atque Bithynia etiam regnum eius invasit, Sinopen et Amison civitates Ponti nobilissimas cepit. secundo proelio apud Cabira civitatem, quo ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates, cum xxx milia lectissima regis a quinque milibus Romanorum vastata essent, Mithridates fugatus est et castra

2 cyzicos *F* capto *A*, captam *F* 12 luculli *F*, eius *P* mithridate *F* bellum g. e. i. i. nouum *om. F s. l.* pugnauerat *add.* 14 duce *F* sparta. *F*, portaco *B*, porta *A* cocrixo *A* oenomatu *F* 16 mouerat $\overset{\text{n}}{\text{parauerat}}$ *F*, mouerunt *P* 18 sexaginta fere milium *P et Paean.*, LXX m̄ fere militum *F* 19 licionio *F* 20 est finis inpositus *F* 23 lentulo . . . duo *om. P* 26 m. $\overset{\text{llus}}{\text{luculis}}$ *F* 27 et *F s. l.* 29 amisson *FB* 30 gaberam *B*, gaueram *F*, gauaeran *A* 31 quo ingentes] coniungentes *F* copias . . . mithridates *om. F* 32 a quinque] ad v *F* 33 est et *B*, est *F*, et *A*

eius direpta. Armenia quoque minor quam tenuerat eidem sublata est. susceptus tamen est Mithridates post fugam a Tigrane Armeniae rege, qui tum ingenti gloria imperabat, Persas saepe vicerat, Mesopotamiam occupaverat et Syriam et Foenices partem. Ergo Lucullus repetens hostem fugatum 9
etiam regnum Tigranis qui Armeniis imperabat ingressus est. Tigranocerta civitatem Arzanenae nobilissimam regni Armeniaci cepit, ipsum regem cum septem milibus quingentis clibanariis et centum milibus sagittariorum et armatorum venientem xviii milia militum habens ita vicit, ut magnam partem Armeniorum deleverit. inde Nisibin profectus eam quoque civitatem cum regis fratre cepit. sed hi quos in Ponto Lucullus reliquerat cum exercitus parte ut regiones victas et iam Romanorum tuerentur, neglegenter se et avare agentes occasionem iterum Mithridati in Pontum inrumpendi dederunt, atque ita bellum renovatum est. Lucullo paranti capta Nisibi contra Persas expeditionem successor est missus. Alter autem Lucullus qui 10 (8)
Macedoniam administrabat Bessis primus Romanorum intulit bellum atque eos ingenti proelio in Haemo monte superavit. oppidum Uscudamam quod Bessi habitabant eodem die quo adgressus est vicit, Cabylen cepit, usque Danuvium penetravit. inde multas supra Pontum positas civitates adgressus est. illic Apolloniam evertit, Calatim Parthenopolim Tomos Histrum Burziaonem cepit belloque confecto Romam rediit. ambo tum triumfaverunt, Lucullus qui contra Mithridatem pugnaverat maiore gloria, cum tantorum regnorum victor redisset.

Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod 11 (9)
recedente Lucullo rex collectis auxiliis reparaverat, bellum Creticum ortum est. ad id missus Quintus Caecilius Metellus ingentibus proeliis intra triennium omnem provinciam cepit, appellatusque est Creticus atque ex insula triumphavit. quo

---

3 armeniae *om. F* 4 mesopotamiam occupauerat *om. F* 5 foenicis *F* repeteus] repentes *F* 7 tygranocertam *B*, tigrano certā *A*, tigranecertam *F* arzianenae *FB*, yrzianenę *A*, *em. Tzschuckius* armeni accepit *P* 8 vii milibus quingentis *F*, vii *P*, sexcentis milibus *v* glibanariis *P* 9 armentorum *F* x et viii m̄ *FB* 11 nisibinus *A* eam *F in lit. m. 2* 12 quos] quoque *F* reliquerat *om. F* 13 legiones *F* et iam *B*, etiam *FA* 14 neglegentes *P*, negenter *F* 15 derunt *F* 16 parante *F* capta *om. F* nisibe *F* 20 uscuadamam *F* 21 cabulen *P* usque ad *P* danubium *FP* 23 calathim *F*, galatiam *A*, galathiam *B* histrium *F* 24 burziaonem *FB*, burtiaonem *A* tum *coni. Hoeger*, tamen *FP* 26 maiorem *FA*, maiori *Bv* 29 quintus *F*, *om. P*

tempore Libya quoque Romano imperio per testamentum Apionis qui rex eius fuerat accessit, in qua inclytae urbes erant

(10) 12 Berenice Ptolemais Cyrene. Dum haec geruntur, piratae omnia maria infesta tenebant ita, ut Romanis toto orbe victoribus sola navigatio tuta non esset. quare id bellum Gnaeo Pompeio decretum est. quod intra paucos menses ingenti et felicitate et celeritate confecit. mox ei delatum etiam bellum contra regem Mithridatem et Tigranem. quo suscepto Mithridatem in Armenia minore nocturno proelio vicit, castra diripuit, quadraginta milia eius occidit, viginti tantum de exercitu suo perdidit et duos centuriones. Mithridates cum uxore fugit et duobus comitibus. neque multo post cum in suos saeviret, Pharnacis filii sui apud milites seditione ad mortem coactus venenum hausit. hunc finem habuit Mithridates. periit apud Bosphorum vir ingentis industriae consiliique. regnavit annis sexaginta, vixit septuaginta duobus, contra Romanos bellum

(11) 13 habuit annis quadraginta. Tigrani deinde Pompeius bellum intulit. ille se ei dedidit et in castra Pompei sexto decimo miliario ab Artaxata venit ac diadema suum, cum procubuisset ad genua Pompei, in manibus ipsius conlocavit. quod ei Pompeius reposuit honorificeque eum habitum regni tamen parte multavit et grandi pecunia. adempta est ei Syria Foenice Sofene, sex milia praeterea talentorum argenti quae populo Romano daret, quia bellum sine causa Romanis commovisset.

14 Pompeius mox etiam Albanis bellum intulit et eorum regem Oroden ter vicit, postremo per epistulas ac munera rogatus veniam ei ac pacem dedit. Iberiae quoque regem Artacen vicit acie et in deditionem accepit. Armeniam minorem Deiotaro Galatiae regi donavit, quia socius belli Mithridatici fuerat. Attalo et Pylaemeni Paflagoniam reddidit. Aristarchum Colchis regem imposuit. mox Ituraeos et Arabas vicit. et cum venisset

---

1 appionis *FP et Paean.* 2 quae *F* 3 ptolemias *F*, ptolomahis *B*, ptolomias *A* et cyrene *Fv* 4 infesti (infesta *emendavi*) tenebant *F*, infestabant *Pv* orbiuictoribus *F* 7 ei *om. F* 8 reges *B* mitridaten *P* et t. q. s. mithridatem *om. P* 10 XLm̄ *F* occidit et *F*, occisis *v* 13 pharanacis *F* 14 periit autem *Av* 18 ei dedidit *P*, dedit *F* 20 pompeii *Fv* ipsius *P*, suis *F* 21 honorificaeque *F*, honorifice *P* habitum *om. in marg.* recepit *add. F* tamen habitum *F* 22 adepta *F* 23 sofane *F* vi m̄ *F*, vii̅ *A* 25 albanis *om. F* 26 oroden ter *F*, prodenter *B*, pruden̄t *A** ac *FA*, et *B* 27 hiberie *FB* artacon *F*, artacen *P et Paean.*, Ἀρσάκην *Capito* 28 aromeniam *F* 29 qui *B* 30 pilemene *F*, polemeni *B*, polemini *A* paflagonia *FB* aristarcum colcis *F* 31 ityreos *FA*

in Syriam, Seleuciam vicinam Antiochiae civitatem libertate donavit, quod regem Tigranem non recepisset. Antiochensibus obsides reddidit. aliquantum agrorum Dafnensibus dedit, quo lucus ibi spatiosior fieret, delectatus loci amoenitate et aquarum abundantia. inde ad Iudaeam transgressus est: Hierosolyma caput gentis tertio mense cepit, XII milibus Iudaeorum occisis, ceteris in fidem acceptis. his gestis in Asiam se recepit et finem antiquissimo bello dedit.

Marco Tullio Cicerone oratore et Gaio Antonio consulibus 15(12) anno urbis conditae sescentesimo octogesimo nono Lucius Sergius Catilina nobilissimi generis vir sed ingenii pravissimi ad delendam patriam coniuravit cum quibusdam, claris quidem sed audacibus viris. a Cicerone urbe expulsus est. socii eius deprehensi in carcere strangulati sunt. ab Antonio altero consule Catilina ipse victus proelio est et interfectus. Sescentesimo 16(13) nonagesimo anno urbis conditae Decio Iunio Silano et Lucio Murena consulibus Metellus de Creta triumphavit, Pompeius de bello piratico et Mithridatico. nulla umquam pompa triumphi similis fuit. ducti sunt ante eius currum filii Mithridatis, filius Tigranis et Aristobulus rex Iudaeorum, praelata est ingens pecunia, auri atque argenti infinitum. hoc tempore nullum per orbem terrarum grave bellum erat.

Anno urbis conditae sescentesimo nonagesimo tertio Gaius 17(14) Iulius Caesar qui postea imperavit cum Lucio Bibulo consul est factus. decreta est ei Gallia et Illyricum cum legionibus decem. is primos vicit Helvetios qui nunc Sequani appellantur, deinde vincendo per bella gravissima usque ad Oceanum Brittanicum processit. domuit autem annis novem fere omnem Galliam, quae inter Alpes flumen Rhodanum Rhenum et Oceanum est et circuitu patet ad bis et tricies centena milia passuum. Brittanis mox bellum intulit, quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat. eos quoque victos obsidibus acceptis stipendiarios fecit. Galliae autem tributi nomine annuum imperavit sestertium quadringenties, Germa-

---

1 libertatem *FP* 3 damascensibus *B*, damacensibus *A* aliquantum a. d. dedit *F bis m. 1* 4 locus (locos *A*[1]) ibi *P*, lucius sibi *F* 5 hierosolimam *FA*, hierosolymam *B* 6 XII milibus *F*, $\overline{\text{XIIII}}$ *B*, $\overline{\text{XIII}}$ *A* 8 dedit a. bello *F* 9 gneo *F*, gñ *B*, gneus *A* 10 LXXXMO *P*, nonagensimo *F* 11 nobilissimi ... patriam *om. F* 15 est *om. B* et *om. F* 16 nonogensimo *F* decimo *FP* 18 pompo *F* 20 aristobolus *FP* 23 g. *B*, gneus *FA* 24 lucius *F* 26 x *F*, denis *P* is *om. P* sequani] squadi *B* 27 uicendo bella *P* 29 alpes *om. F* 30 *alterum* et *om. P* tricies] triesses *F* 34 quadrigenties *F*

nosque trans Rhenum adgressus inmanissimis proeliis vicit. inter tot successus ter male pugnavit, apud Arvernos semel praesens et absens in Germania bis. nam legati eius duo Ti-
(15)18 turius et Aurunculeius per insidias caesi sunt. Circa eadem tempora anno urbis conditae sescentesimo nonagesimo septimo Marcus Licinius Crassus collega Gnaei Pompei Magni in consulatu secundo contra Parthos missus est, et cum circa Carras contra omen et auspicia dimicasset, a Surena Orodis regis duce victus. ad postremum interfectus est cum filio clarissimo et praestantissimo iuvene. reliquiae exercitus per Gaium Cassium quaestorem servatae sunt, qui singulari animo perditas res tanta virtute restituit, ut Persas rediens trans Eufraten crebris proeliis vinceret.

(16)19 Hinc iam bellum civile successit execrandum et lacrimabile, quo praeter calamitates quae in proeliis acciderunt etiam populi Romani fortuna mutata est. Caesar enim rediens ex Gallia victor coepit poscere alterum consulatum atque ita ut sine dubietate aliqua ei deferretur. contradictum est a Marcello consule, a Bibulo, a Pompeio, a Catone, iussusque dimissis exercitibus ad urbem redire. propter quam iniuriam ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, adversum patriam cum exercitu venit. consules cum Pompeio senatusque omnis atque universa nobilitas ex urbe fugit et in Graeciam transiit. apud Epirum Macedoniam Achaiam Pompeio duce senatus con-
20 tra Caesarem bellum paravit. Caesar vacuam urbem ingressus dictatorem se fecit. inde Hispanias petiit. ibi Pompeii exercitus validissimos et fortissimos cum tribus ducibus Lucio Afranio, Marco Petreio, Marco Varrone, superavit. inde reversus in Graeciam transiit, adversum Pompeium dimicavit. primo proelio victus est et fugatus, evasit tamen, quia nocte interveniente Pompeius sequi noluit, dixitque Caesar, nec Pompeium scire vincere et illo tantum die se potuisse superari. deinde in Thessalia apud Palaeofarsalum productis utrimque ingentibus copiis dimicaverunt. Pompei acies habuit XL milia peditum, equites in sinistro cornu sescentos, in dextro quingentos, praeterea totius Orientis auxilia, totam nobilitatem, innumeros

---

2 arbenos *FB*, arbennos *A* 6 gn. *FB*, gneus *A* 8 firenaerodis *F* 10 reliquia *F* gneum *F*, *om.* *P* 15 caeciderunt *F* 16 fortunam *F* 17 postcere *F* 21 ubi milites *bis* *F* aduersus *P* 23 transit *F* 24 senatus duce *F*¹ 27 afronio *P* 28 marco petrio *F*, *om.* *B* uarrone *F*, barsone *A*, marsone *B* reuersus *F*, regressus *Pv* 29 in *om.* *P* 30 est *om.* *F* 32 illa *P* 33 paleofarsacum *FP*

senatores, praetorios, consulares et qui magnorum iam bellorum victores fuissent. Caesar in acie sua habuit peditum non integra xxx milia, equites mille. Numquam adhuc Romanae 21 copiae in unum neque maiores neque melioribus ducibus convenerant, totum terrarum orbem facile subacturae, si contra barbaros ducerentur. pugnatum tamen est ingenti contentione, victusque ad postremum Pompeius et castra eius direpta sunt. ipse fugatus Alexandriam petiit, ut a rege Aegypti, cui tutor a senatu datus fuerat propter iuvenilem eius aetatem, acciperet auxilia. qui fortunam magis quam amicitiam secutus occidit Pompeium, caput eius et anulum Caesari misit. quo conspecto Caesar etiam lacrimas fudisse dicitur tanti viri intuens caput et generi quondam sui. Mox Caesar Alexandriam venit. ipsi 22(17) quoque Ptolemaeus parare voluit insidias, qua causa bellum regi inlatum est. victus in Nilo periit inventumque est corpus eius cum lorica aurea. Caesar Alexandria potitus regnum Cleopatrae dedit Ptolemaei sorori, cum qua consuetudinem stupri habuerat. rediens inde Caesar Farnacem Mithridatis Magni filium, qui Pompeio in auxilium apud Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto et multas populi Romani provincias occupantem, vicit acie, postea ad mortem coegit.

Inde Romam regressus tertio se consulem fecit cum Marco 23(18) Aemilio Lepido, qui ei magister equitum dictatori ante annum fuerat. inde in Africam profectus est, ubi infinita nobilitas cum Iuba Mauritaniae rege bellum reparaverat. duces autem Romani erant Publius Cornelius Scipio ex genere antiquissimo Scipionis Africani (hic etiam socer Pompei fuerat), Marcus Petreius, Quintus Varus, Marcus Porcius Cato, Lucius Cornelius Faustus [Syllae dictatoris filius]. contra hos commisso proelio post multas dimicationes victor fuit Caesar. Cato Scipio Petreius Iuba ipsi se occiderunt. Faustus Syllae quondam dictatoris filius, Pompei gener a Caesare interfectus est. Post 24(19) annum Caesar Romam regressus quarto se consulem fecit et

1 qui ia *F* maiorum *B* 6 tamen] tum *fort.* 9 aetatem eius *F* 11 misit ... tanti *om. F* 13 mox] etiam *add. F; cf. IV 19* alexandridam *F* 14 ptolomeus *FP* p. u. i. *F*, insidias parauit *P* 15 regi bellum *P* 16 eius corpus *F* 17 cum *ex* quum *F* 19 in auxilio *A*, auxilio *F; cf. IV 6* 23 dictatori *A*[1], et dictator *FA*[2]*B*; qui et m. e. ei dictatori *fort.;* qui ei dictatori magister equitum *Sylburg* 24 in om. *F* 25 iuua *FP* 27 marci pompei *P*, pompeii magni *v* 29 sylla *F* syllae d. filius *inclusi (exh. FP Paean. et Capito)* contra hos *om. F* contra ... *l. 32* pompei gener *om. B* 31 syllae q. d. filius *FA (Paean. et Capito)*, *om. vel includ. v* 33 romam] cum (*om. A*) quattuor triumphis *add. P* ingressus *P*

statim ad Hispanias est profectus, ubi Pompei filii [Gnaeus et Sextus] ingens bellum praeparaverant. multa proelia fuerunt, ultimum apud Mundam civitatem, in quo adeo Caesar paene victus est, ut fugientibus suis se voluerit occidere, nè post tantam rei militaris gloriam in potestatem adulescentium natus annos sex et quinquaginta veniret. denique reparatis suis vi-
(20)25 cit.[1] ex Pompei filiis maior occisus est, minor fugit. Inde Caesar bellis civilibus toto orbe conpositis Romam rediit. agere insolentius coepit et contra consuetudinem Romanae libertatis. cum ergo et honores ex sua voluntate praestaret, qui a populo antea deferebantur, nec senatui ad se venienti adsurgeret aliaque regia et paene tyrannica faceret, coniuratum est in eum a sexaginta vel amplius senatoribus equitibusque Romanis. praecipui fuerunt inter coniuratos duo Bruti ex eo genere Bruti, qui primus Romae consul fuerat et reges expulerat, Gaius Cassius et Servilius Casca. ergo Caesar cum senatus die inter ceteros venisset ad curiam, tribus et viginti vulneribus confossus est.

LIBER SEPTIMUS.

(1)1 Anno urbis septingentesimo fere ac nono interfecto Caesare civilia bella reparata sunt. percussoribus enim Caesaris senatus favebat. Antonius consul partium Caesaris civili bello obprimere eos conabatur. ergo turbata re publica multa Antonius scelera committens a senatu hostis iudicatus est. missi ad eum persequendum duo consules Pansa et Hirtius et Octavius adulescens annos x et VIII natus, Caesaris nepos, quem ille testamento heredem reliquerat et nomen suum ferre iusserat. hic est, qui postea Augustus est dictus et rerum potitus. [quare] profecti contra Antonium tres duces vicerunt eum.

---

1 est *om.* *F* fili *F*, filii gn̄ (gneo *A*) pompeius et sextus pompeius *P et Capito*, filii Gnaeus et Sextus *v et Paean.* 2 preparauerunt *F*, reparauerant *v* 6 quiquaginta *F* repa[ra]tis *F*, praeparatis *A*, reuocatis *fort.* (ἀνακαλεσάμενος *Capito*) 7 ex] et *F* pompeii *F* filius *FA*, filii *B* 11 ante *F* adferebantur *F*, referebantur *P* 13 CCLX et eo *B* equitibus *FA*[1] 16 gaius] et gneus *FP* — Explicit liber VI Feliciter Incipit liber septimus *A*, INCIPIT LIBER SEPTIMUS *B* — 22 ciuilibus bellis *Pv* 24 est *om.* *P* 25 octauianus *P et Paean.* 26 x et VIIII *F*, XVII *P* 29 quare *inclusi*, *intercidit fort.* hi igitur eum] apud mutinam *add.* *P*

evenit tamen, ut victores consules ambo morerentur. quare
tres exercitus uni Caesari Augusto paruerunt. Fugatus An- 2
tonius amisso exercitu confugit ad Lepidum, qui Caesaris ma-
gister equitum fuerat et tum militum copias grandes habebat.
a quo susceptus est. mox Lepido operam dante Caesar pacem
cum Antonio fecit et quasi vindicaturus patris sui mortem, a
quo per testamentum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu
profectus extorsit, ut sibi vicesimo anno consulatus daretur.
senatum proscripsit cum Antonio ac Lepido, rem publicam
armis tenere coepit. per hos etiam Cicero orator occisus est
multique alii nobiles.

Interea Brutus et Cassius interfectores Caesaris ingens 3 (2)
bellum moverunt. erant enim per Macedoniam et Orientem
multi exercitus quos occupaverant. profecti igitur contra eos
Caesar Octavianus Augustus et Marcus Antonius (remanserat
enim ad defendendam Italiam Lepidus), apud Philippos Mace-
doniae urbem contra eos pugnaverunt. primo proelio victi
sunt Antonius et Caesar, periit tamen dux nobilitatis Cassius,
secundo Brutum et infinitam nobilitatem, quae cum illis bel-
lum gesserat, victam interfecerunt. ac sic inter eos divisa res
publica, ut Augustus Hispanias Gallias Italiam teneret, Anto-
nius Asiam Pontum Orientem. sed in Italia Lucius Antonius
consul bellum civile commovit frater eius, qui cum Caesare
contra Brutum et Cassium dimicaverat. is apud Perusiam Tu-
sciae civitatem victus et captus est neque occisus. Interim a 4 (3)
Sexto Pompeio Gnaei Pompei filio ingens bellum in Sicilia
commotum est, his qui superfuerant ex partibus Bruti Cassiique
ad eum confluentibus. bellatum per Caesarem Augustum Octa-
vianum et Marcum Antonium adversum Sextum Pompeium est.
pax postremo convenit. Eo tempore Marcus Agrippa in Aqui- 5
tania rem prospere gessit. et Lucius Ventidius Bassus inrum-
pentes in Syriam Persas tribus proeliis vicit. Pacorum regis
Orodis filium interfecit eo ipso die quo olim Orodes Persarum rex
per ducem Surenam Crassum occiderat. hic primus de Parthis
iustissimum triumphum Romae egit. Interim Pompeius pacem 6

---

5 a *om.* *F* 6 fecit cum antoni fecit *F* 8 profectus est *F* 14 occupauerunt *F* profecti] sunt *add.* *P* 20 gesserant *B*, gesserunt (rat u. interfecerunt *om.*) *F* diuisa est *P* 21 et italiam *P* 22 italiam *F* antonius *om.* *F* 23 caeresare *F* 24 perusium *P* 26 pompei] magni *add.* *Fv* siciliam *F* 27 brutiique *F* 29 aduersus *P* 30 pax *om.* *F* con...uenit *F* 32 pacorum *F*, pastorem *AB*[1], posterum *B*[2] 33 olim] olimpo *F* orodis *FP*

rupit et navali proelio victus fugiens ad Asiam interfectus est.
(4) Antonius qui Asiam et Orientem tenebat repudiata sorore Caesaris Augusti Octaviani Cleopatram reginam Aegypti duxit uxorem. contra Persas etiam ipse pugnavit. primis eos proeliis vicit, regrediens tamen fame et pestilentia laboravit et cum
7 instarent Parthi fugienti, ipse pro victo recessit. Hic quoque ingens bellum civile commovit cogente uxore Cleopatra regina Aegypti, dum cupiditate muliebri optat etiam in urbe regnare. victus est ab Augusto navali pugna clara et inlustri apud Actium, qui locus in Epiro est, ex qua fugit in Aegyptum et desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transirent, ipse se interemit. Cleopatra sibi aspidem admisit et veneno eius extincta est. Aegyptus per Octavianum Augustum imperio Romano adiecta est, praepositus ei Gnaeus Cornelius Gallus. hunc primum Aegyptus Romanum iudicem habuit.

8 Ita bellis toto orbe confectis Octavianus Augustus Romam rediit duodecimo anno quam consul fuerat. ex eo rem publicam per quadraginta et quattuor annos solus obtinuit. ante enim duodecim annis cum Antonio et Lepido tenuerat. ita ab initio principatus eius usque ad finem quinquaginta et sex
(5) anni fuerunt. obiit autem septuagesimo sexto anno morte communi in oppido Campaniae Atella. Romae in campo Martio sepultus est, vir qui non inmerito ex maxima parte Deo similis est putatus. neque enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit aut in pace moderatior. quadraginta et quattuor annis quibus solus gessit imperium civilissime vixit, in cunctos liberalissimus, in amicos fidissimus, quos tantis evexit ho-
9 noribus ut paene aequaret fastigio suo. Nullo tempore magis Romana res floruit. nam exceptis civilibus bellis in quibus invictus fuit Romano adiecit imperio Aegyptum Cantabriam Dalmatiam saepe ante victam sed penitus tum subactam, Pannoniam Aquitaniam Illyricum Raetiam Vindelicos et Salassos in Alpibus, omnes Ponti maritimas civitates, in his nobilissimas Bosphorum et Panticapaeon. vicit autem proeliis Dacos. Ger-

---

1 proe ‖ (lio *om.*) *F* 2 orientem et assiam *F* 6 ipsis *F* uictoria cessit *F* 9 lustri in *F* 10 quo *F* 14 adgecta *F* praepositusque *P* 16 augustustus *F* 19 enim eam *fort.*; ante ... sepultus est *fusius narrat P* 22 atello *F* 23 est *om. F* 27 fidelissimus *P* euexerit *B* 28 tempore] ante eum *add. F*, ante caesarem *add. P* 31 tunc *P* pannonicam *F* 32 uindilicos *P* calasos *F*, talassos *P* 34 bosforum *FB* antecapeum *F*, ponti cappadocem *P* dagos *P*

manorum ingentes copias cecidit, ipsos quoque trans Albim fluvium summovit, qui in barbarico longe ultra Rhenum est. hoc tamen bellum per Drusum privignum suum administravit, sicut per Tiberium privignum alterum Pannonicum, quo bello XL captivorum milia ex Germania transtulit et supra ripam Rheni in Gallia conlocavit. Armeniam a Parthis recepit. obsides, quod nulli antea, Persae ei dederunt. reddiderunt etiam signa Romana quae Crasso victo ademerant. Scythae et Indi, **10**
quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera et legatos ad eum miserunt. Galatia quoque sub hoc provincia facta est, cum antea regnum fuisset, primusque eam Marcus Lollius pro praetore administravit. tanto autem amore etiam apud barbaros fuit, ut reges populi Romani amici in honorem eius conderent civitates, quas Caesareas nominarent [sicut in Mauritania a rege Iuba et in Palaestina, quae nunc urbs est clarissima]. multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur, et habitu Romano togati scilicet ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt. moriens Divus appellatus. rem publicam beatissimam Tiberio successori reliquit, qui privignus ei, mox gener, postremo adoptione filius fuerat.

Tiberius ingenti socordia imperium gessit, gravi crudeli- **11** (6)
tate, scelesta avaritia, turpi libidine. nam nusquam ipse pugnavit. bella per legatos gessit suos. quosdam reges per blanditias ad se evocatos numquam remisit, in quis Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in provinciae formam redegit et maximam civitatem appellari nomine suo iussit, quae nunc Caesarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. hic tertio et vicesimo imperii anno, aetatis septuagesimo octavo, ingenti omnium gaudio mortuus est in Campania.

Successit ei Gaius Caesar cognomento Caligula, Drusi **12** (7)
privigni Augusti et ipsius Tiberi nepos, sceleratissimus ac funestissimus et qui etiam Tiberii dedecora purgaverit. bellum contra Germanos suscepit et ingressus Sueviam nihil strenue

---

1 aluem *F*, albem *A*, aluiam *B* (ui *in ras.*) 4 sicut] sic *F* di$\overset{b}{\text{u}}$erium *F* 5 XL *Paean.*, cccc *P*, quadringenta *F* 8 qua *F* 10 galicia *F* 15 sicut ... clarissima *quae inclusi om. Paean.* sicucut *F* inua *FP* 16 urbis *FA*^{1} 18 currerunt *F* 19 appellatus *scripsi*, appellatur *F*; moriens d. a. *desideratur in P* 22 gaius tiberius *F* 25 ad s. p. blanditias (-ties *B*) *P* eucatos *F* quis *FA*^{1}, quibus *A*^{2}*B* 27 nunc *om. F* 28 mazaca *B et Capito*, azaga *A*, mazia *F* uocaretur *F*, diceretur *P* 32 priuigna *F* tiberii *P* ac funestissimus *om. P* 34 suebiam *F*, suabiam *A*, suauiam *B*

fecit. stupra sororibus intulit, ex una etiam natam filiam agnovit. cum adversum cunctos ingenti avaritia libidine crudelitate saeviret, interfectus in palatio est anno aetatis vicesimo nono, imperii tertio, mense decimo, die octavo.

(8) 13 Post hunc Claudius fuit, patruus Caligulae, Drusi qui apud Mogontiacum monumentum habet filius, cuius et Caligula nepos erat. hic medie imperavit, multa gerens tranquille atque moderate, quaedam crudeliter et insulse. bellum Brittaniae intulit, quam nullus Romanorum post Gaium Caesarem attigerat, eaque devicta per Gnaeum Sentium et Aulum Plautium inlustres ac nobiles viros triumfum celebrem egit. quasdam insulas etiam ultra Brittanias in Oceano positas imperio Romano addidit, quae appellantur Orcades, filio autem suo Brittanici nomen inposuit. tam civilis autem circa quosdam amicos extitit, ut etiam Plautium nobilem virum, qui expeditione Brittanica multa egregia fecerat, triumphantem ipse prosequeretur et conscendenti Capitolium laevus incederet. is vixit annos IIII et LX, imperavit XIIII. post mortem consecratus est Divusque appellatus.

(9) 14 Successit huic Nero, Caligulae avunculo suo simillimus, qui Romanum imperium et deformavit et minuit, inusitatae luxuriae sumptuumque, ut qui exemplo Gai Caligulae in calidis et frigidis lavaret unguentis, retibus aureis piscaretur, quae blattinis funibus extrahebat. infinitam senatus partem interfecit, bonis omnibus hostis fuit. ad postremum se tanto dedecore prostituit, ut et saltaret et cantaret in scaena citharoedico habitu vel tragico. parricidia multa commisit fratre uxore matre interfectis. urbem Romam incendit, ut spectaculi eius imaginem cerneret, quali olim Troia capta arserat. in re militari nihil omnino ausus Brittaniam paene amisit. nam duo sub eo nobilissima oppida capta illic atque eversa sunt. Armeniam Parthi sustulerunt legionesque Romanas sub iugum miserunt. duae tamen sub eo provinciae factae sunt, Pontus Polemoniacus concedente rege Polemone et Alpes Cottiae Cot-
15 tio rege defuncto. Per haec Romano orbi execrabilis ab om-

2 crudelitates *F* 3 suae xxxmo VIIII *P* 4 dieque *Pv* 6 magontiacum *F*, moguntiacum *P* et *om. P* 8 brittanis *FP* br. intulit bellum *P* 9 quam *F*, quos *ex* quo *B*, quod *A* 11 ac *F*, et *P* 13 orchades *FA* 15 extitituit *F* plautum *FA* 16 egregiae *A*, *om. B* 17 concendenti *F* incenderat (e) *F* 21 et minuit *P*, et diminuit *v*, *om. F* luxoriae *F* 22 sumptuque *A* 25 decore *F* 26 ut et] ut *F* 28 spectaculis *F* 29 quale *P*, qualiter *Hist. misc.* (*p. 188, 22 Eyss.*) 33 prouinciae sub eo *Av* 34 cottiae *om. P*

nibus simul destitutus est, et a senatu hostis iudicatus, cum quaereretur ad poenam, quae poena erat talis, ut nudus per publicum ductus furca capiti eius inserta virgis usque ad mortem caederetur atque ita praecipitaretur saxo, e palatio fugit et in suburbano se liberti sui, quod est inter Salariam et Nomentanam viam ad quartum urbis miliarium, interfecit. aedificavit Romae thermas, quae ante Neronianae dictae nunc Alexandrianae appellantur. obiit tricesimo et altero aetatis anno, imperii quarto decimo, atque in eo omnis Augusti familia consumpta est.

Huic Servius Galba successit antiquissimae nobilitatis se- 16(10)
nator, cum septuagesimum et tertium annum ageret aetatis, ab Hispanis et Gallis imperator electus, mox ab universo exercitu libenter acceptus. nam privata eius vita insignis fuerat militaribus et civilibus rebus. saepe consul, saepe pro consule, frequenter dux in gravissimis bellis. huius breve imperium fuit, et quod bona haberet exordia, nisi ad severitatem propensior videretur. insidiis tamen Othonis occisus est imperii mense septimo. iugulatus in foro Romae sepultusque in hortis suis, qui sunt Aurelia via non longe ab urbe Roma. Otho occiso 17(11)
Galba invasit imperium, materno genere nobilior quam paterno, neutro tamen obscuro. in privata vita mollis et Neronis familiaris, in imperio documentum sui non potuit ostendere. nam cum isdem temporibus quibus Otho Galbam occiderat etiam Vitellius factus esset a Germanicianis exercitibus imperator, bello contra eum suscepto cum apud Betriacum in Italia levi proelio victus esset, ingentes tamen copias ad bellum haberet, sponte semet occidit, et petentibus militibus ne tam cito de belli desperaret eventu, cum tanti se non esse dixisset, ut propter eum bellum civile moveretur, voluntaria morte obiit tricesimo et octavo aetatis anno, nonagesimo et quinto imperii die.

---

1 est *om. Pv* 4 saxo e *P*, a saxa [e] *F*, de saxo e *v* 6 milliarium se *F* 7 alexandrianae *FA* (*Paean.*) *cf. Cassiodor. p. 633. 642 M.*, alexandrinae *B* (?) *v* 8 xxxi *P* 11 seruilius *F*, sergius *B* nobilitatis *om. F* 12 septuagensimom [u] *F* 14 nam] iam *F* prouata [b] *F* uita *om. F supra u. add.* uirtute 15 consul s. p. consule [pro] *P*, consul *F* 16 in *om. P* fuit *om. P* 18 tamen *om. P* 20 lucius otho *FP* 21 galua F^1 *sic postea* 22 priuauit a F^1 et neronis familiarius *B*, *om. F* 26 bellum *P* 27 tamen *om. F* 28 et *om. Pv; ante* et *distinxi Capitonem secutus* 30 moueretur *F*, oriretur *P; post* m. *dist. v* uoluptaria *F*

(12)18 Dein Vitellius imperio potitus est, familia honorata magis quam nobili. nam pater eius non admodum clare natus tres tamen ordinarios gesserat consulatus. hic cum multo dedecore imperavit et gravi saevitia notabilis, praecipue ingluvie et voracitate, quippe cum de die saepe quarto vel quinto feratur epulatus. notissima certe cena memoriae mandata est, quam ei Vitellius frater exhibuit, in qua super ceteros sumptus duo milia piscium, septem milia avium adposita traduntur. hic cum Neroni similis esse vellet atque id adeo prae se ferret, ut etiam exsequias Neronis quae humiliter sepultae fuerant honoraret, a Vespasiani ducibus occisus est interfecto prius Sabino Vespasiani imperatoris fratre, quem cum Capitolio incendit. interfectus autem est magno dedecore: tractus per urbem Romam publice nudus, erecto coma capite, subiecto ad mentum gladio, stercore in vultum et pectus ab omnibus obviis adpetitus, postremo iugulatus et in Tiberim deiectus etiam communi caruit sepultura. periit autem aetatis anno septimo et quinquagesimo, imperii mense octavo et die uno.

(13)19 Vespasianus huic successit, factus apud Palaestinam imperator, princeps obscure quidem natus sed optimis conparandus, privata vita inlustris, ut qui a Claudio in Germaniam et deinde in Brittaniam missus tricies et bis cum hoste conflixerit, duas validissimas gentes, viginti oppida, insulam Vectam Brittaniae proximam, imperio Romano adiecerit. Romae se in imperio moderatissime gessit. pecuniae tantum avidior fuit, ita ut eam nulli iniuste auferret. quam cum omni diligentiae provisione colligeret, tamen studiosissime largiebatur, praecipue indigentibus. nec facile ante eum cuiusquam principis vel maior est liberalitas conperta vel iustior. placidissimae lenitatis, ut qui maiestatis quoque contra se reos non facile punierit ultra exilii poenam. sub hoc Iudaea Romano accessit

---

1 in imperio positus *F* est] et *F* 4 precipiuae ingluuiae *F* 5 aepulas *F* 9 $\overset{\text{m}}{\text{neroni}}$ *F* atqne ideo se praeforret *F* 10 exsequiam *F* 11 ducibus] $\overset{\text{militibus}}{\text{duobus}}$ *F* prius in urbe *F*, in urbe prius *P* 13 interceptus *coni. Oudendorp* est *FP*, est et cum *v* magno *om. F* *post* dedecore *distinxi* 14 publico *F* $\overset{\text{e}}{\text{ericto}}$ *F*, erecta *Pv* capite et *F*, capite ei *P*, et capite *v*; *ἀνελκομένου μὲν αὐτῷ τοῦ κρανίου διὰ τῆς κόμης Capito* 15 in uultum *F*, inuoluto *P* 16 in *om. F* 18 *alt.* et *om. B* 19 apud p.] palestina *F* 20 optimus F^1 21 et *om. Av* 22 triciens *F* cum hoste *P*, hosti *F* 26 ita tamen *coni. Dietsch, sed cf. VIII 8* nullis *P* quam ... colligeret *om. F*

imperio et Hierosolyma, quae fuit urbs nobilissima Palaestinae. Achaiam Lyciam Rhodum Byzantium Samum, quae liberae ante id tempus fuerant, item Thraciam Ciliciam Commagenen, quae sub regibus amicis egerant, in provinciarum formam redegit. Offensarum et inimicitiarum inmemor fuit, convitia a causidicis **20** et philosophis in se dicta leviter tulit, diligens tamen coercitor disciplinae militaris. hic cum filio Tito de Hierosolymis triumphavit. per haec cum senatui populo postremo cunctis amabilis ac iucundus esset, profluvio ventris extinctus est in villa propria circa Sabinos, annum agens sexagesimum nonum, imperii nonum et diem septimum, atque inter Divos relatus est. genituram filiorum ita cognitam habuit, ut cum multae contra eum coniurationes fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit, in senatu dixerit, aut filios sibi successuros aut neminem.

Huic Titus filius successit, qui et ipse Vespasianus est **21**(14) dictus, vir omnium virtutum genere mirabilis adeo ut amor et deliciae humani generis diceretur, facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus. causas latine egit, poemata et tragoedias graece conposuit. in oppugnatione Hierosolymorum sub patre militans duodecim propugnatores duodecim sagittarum ictibus confixit. Romae tantae civilitatis in imperio fuit, ut nullum omnino puniret, convictos adversum sese coniurationis dimiserit vel in eadem familiaritate qua antea habuerit. facilitatis et liberalitatis tantae fuit, ut cum nulli quicquam negaret et ab amicis reprehenderetur, responderit nullum tristem debere ab imperatore discedere, praeterea cum quadam die in cena recordatus fuisset nihil se illo die cuiquam praestitisse, dixerit: amici, hodie diem perdidi. hic Romae amphitheatrum aedificavit et quinque milia ferarum in dedicatione eius occidit. Per **22** haec inusitato favore dilectus morbo periit in ea qua pater villa post biennium, menses octo, dies viginti, quam imperator erat factus, aetatis anno altero et quadragesimo. tantus luctus eo mortuo publicus fuit, ut omnes tamquam in propria doluerint orbitate. senatus obitu ipsius circa vesperam nuntiato nocte inrupit in curiam et tantas ei mortuo laudes gratiasque

---

2 achiam *F* libere *FP* 3 commaginem (-en *A*) *P* 5 et *om.* *F* 6 leniter *v* 8 et populo *F* 9 iocundus *P* 10 agens aetatis *P* 18 dilitiae *F* 19 moderatissimus *om.* *F* 20 hierosolimarum *F* 21 confixit ictibus *F* 23 punierit *fort.* dimisit *P*, redemissent *F*, ita dimiserit *v* 24 vel *scripsi*, ut A^2v, et FBA^1 quam *FP* 25 et liberalitatis *om.* *F* 28 nihil *F*, nulli *P* quicquam *FP* 32 et menses *FP* 34 plublicus *F* 35 orbitatu *F*

congessit quantas nec vivo umquam egerat nec praesenti. inter Divos relatus est.

(15)**23** Domitianus mox accepit imperium, frater ipsius iunior, Neroni aut Caligulae aut Tiberio similior quam patri vel fratri suo. primis tamen annis moderatus in imperio fuit, mox ad ingentia vitia progressus libidinis iracundiae crudelitatis avaritiae tantum in se odii concitavit, ut merita et patris et fratris aboleret. interfecit nobilissimos e senatu. dominum se et deum primus appellari iussit. nullam sibi nisi auream et argenteam statuam in Capitolio passus est poni. consobrinos suos interfecit. superbia quoque in eo execrabilis fuit. expeditiones quattuor habuit, unam adversum Sarmatas, alteram adversum Cattos, duas adversum Dacos. de Dacis Cattisque duplicem triumphum egit, de Sarmatis solam lauream usurpavit. multas tamen calamitates isdem bellis passus est. nam in Sarmatia legio eius cum duce interfecta est et a Dacis Oppius Sabinus consularis et Cornelius Fuscus praefectus praetorio cum magnis exercitibus occisi sunt. Romae quoque multa opera fecit, in his Capitolium et Forum transitorium, Divorum Porticus, Iseum ac Serapeum et Stadium. verum cum ob scelera universis exosus esse coepisset, interfectus est suorum coniuratione in palatio anno aetatis tricesimo quinto, imperii quinto decimo. funus eius ingenti dedecore per vespillones exportatum et ignobiliter est sepultum.

LIBER OCTAVUS.

(1)**1** Anno octingentesimo et quinquagesimo ab urbe condita Vetere et Valente consulibus res publica ad prosperrimum statum rediit bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim exitiabili tyranno Nerva successit, vir in privata vita moderatus et strenuus, nobilitatis mediae. qui senex

---

1 quantas *om.* *F* 4 uel *F*, aut *P* 8 oboleret *F* e *FB*, ex *v*, *om.* *A* 9 et *F*, aut *P* 12 aduersus *A²B* 13 cathos *FP* aduersum] adutrium *F* cathisque *FB*, chatisque *A* 16 interfectae *F* est *om.* *Fv* 17 appium *F* furcus *P* 20 diuorum *FP et Paean.*, odeum diuorum *v* isium *P* stadidium *F* uerum uerum *F* 22 tricesimo (tricensimo *F*) quinto *FP et Capito*, XLV *v et Paean.* 23 bispellones *F*, bispelliones *P* — Explicit liber V (*m. 1* VI) incipit liber VI (*m. 1* VII) *A*, INCIPIT LIBER VIII *B*, *om.* *F*. — 29 uir *F*, ut *B*, et *A*
iuata
pr...uita.. *F*

admodum operam dante Petronio Secundo praefecto praetorio item Parthenio interfectore Domitiani imperator est factus. aequissimum se et civilissimum praebuit. rei publicae divina provisione consuluit Traianum adoptando. mortuus est Romae post annum et quattuor menses imperii sui ac dies octo, aetatis septuagesimo et altero [anno], atque inter Divos relatus est.

Successit ei Ulpius Crinitus Traianus, natus Italicae in 2 (2)
Hispania, familia antiqua magis quam clara. nam pater eius primus consul fuit. imperator autem apud Agrippinam in Gallis factus est. rem publicam ita administravit, ut omnibus principibus merito praeferatur, *vir* inusitatae civilitatis et fortitudinis. Romani imperii, quod post Augustum defensum magis fuerat quam nobiliter ampliatum, fines longe lateque diffudit. urbes trans Rhenum in Germania reparavit. Daciam Decebalo victo subegit, provincia trans Danubium facta in his agris, quos Taifali nunc habent, Victoali et Tervingi. ea provincia decies centena milia passuum in circuitu tenuit. Ar- 3
meniam quam occupaverant Parthi recepit Parthamasire occiso qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Iberorum regem et Sauromatarum et Bosporanorum et Arabum et Osdroenorum et Colchorum in fidem accepit. Corduenos Marcomedos occupavit et Anthemusiam, magnam Persidis regionem, Seleuciam Ctesifontem Babylonem Messenios vicit ac tenuit. usque ad Indiae fines et mare rubrum accessit atque ibi tres provincias fecit, Armeniam Assyriam Mesopotamiam, cum his gentibus quae Madenam attingunt. Arabiam postea in provinciae formam redegit. in mari rubro classem instituit, ut per eam Indiae fines vastaret. Gloriam tamen militarem civilitate et 4
moderatione superavit, Romae et per provincias aequalem se omnibus exhibens, amicos salutandi causa frequentans vel

---

1 tante *F* 2 paternio *A*, paterno *B* 6 anno *om*. *F* 9 nam *om*. *F* 10 primũs *A*, primum *FB* 12 praeferebatur (re *supra*) *F* vir *addidi*, *om*. *FPv* fortitudinis] fuit *add*. *v* 15 praeparauit *F* 16 uicto *ex* facto *ut videtur F* subegit ... habent uicto *om*. *F* 17 habent *post* teruingi *inserit P* ea] et *F* prouincias *F* 18 milia passuum *om*. *F* 19 farmato syrio (syriae *P*) *FP*; *em. Cellarius* 20 regem *om*. *F* hiberorum *FP* 21 bosporanarum (o *supra*) *F* 22 corduenos *P*, carduenos *F* marcomedos *FB et Paean*., marcomedes *A*, mardos medos *coni*. *Tzschuckius* 23 anthemusium *FB*, antemusium *A* persidus *F* regionemnem *F* 24 et tesifontem *P* et messenios *v*, essenios *F* 25 rubrum *om*. *F* 26 aromeniam adsyriam *F* 28 mare *F* 30 prouincias] prouias *F*

aegrotantes vel cum festos dies habuissent, convivia cum isdem indiscreta vicissim habens, saepe in vehiculis eorum sedens, nullum senatorum laedens, nihil iniustum ad augendum fiscum agens, liberalis in cunctos, publice privatimque ditans omnes et honoribus augens quos vel mediocri familiaritate cognovisset, orbem terrarum aedificans, multas inmunitates civitatibus tribuens, nihil non tranquillum et placidum agens, adeo ut omni eius aetate unus senator damnatus sit, atque is tamen per senatum ignorante Traiano. ob haec per orbem terrarum Deo proximus nihil non venerationis meruit et vivus et mor-
5 tuus. Inter alia dicta hoc ipsius fertur egregium. amicis enim culpantibus quod nimium circa omnes communis esset respondit talem se imperatorem esse privatis, quales esse sibi imperatores privatus optasset. post ingentem igitur gloriam belli domique quaesitam e Perside rediens apud Seleuciam Isauriae profluvio ventris extinctus est. obiit autem aetatis anno sexagesimo tertio, mense nono, die quarto, imperii nono decimo, mense sexto, die quinto decimo. inter Divos relatus est. solus omnium intra urbem sepultus est. ossa conlata in urnam auream in foro quod aedificavit sub columna posita sunt, cuius altitudo CXLIIII pedes habet. huius tantum memoriae delatum est, ut usque ad nostram aetatem non aliter in senatu principibus adclametur, nisi Felicior Augusto, Melior Traiano. adeo in eo gloria bonitatis optinuit, ut vel adsentantibus vel vere laudantibus occasionem magnificentissimi praestet exempli.

(3) 6 Defuncto Traiano Aelius Hadrianus creatus est princeps, sine aliqua quidem voluntate Traiani sed operam dante Plotina Traiani uxore. nam eum Traianus quamquam consobrinae suae filium vivus noluerat adoptare. natus et ipse Italicae in Hispania. qui Traiani gloriae invidens statim provincias tres reliquit quas Traianus addiderat, id est Assyriam Mesopotamiam Armeniam. revocavit exercitus ac finem imperii esse

---

1 habuisset *P* 6 inmunitatis *F* 9 tragiano *F* 11 egreium *F* 12 enim] eum *B* omnes comnes communes *F* 13 qualis *F* 14 priuatos *P* 15 e *om. F* 17 nono (*ante* die) *A*, uno *FB* 20 subposita *B*, sita *v* 21 CXLIIII *F*, CXL *P* 24 adeo] ad *F* 25 uere] reuel *F* occassione *F* magnaficentissimi *F*, magnifici *B* 27 adrianus *FP semper* 28 uoluntante *F* plotiana traianai *F* 30 uoluerat *F* 32 id est *P*, et de *Fv* asiria *F*, syriam et *B* mesopotamia et armenia *v* 33 *post* armenia *distinxi* exercitus *F*

voluit Eufraten. idem de Dacia facere conatum amici deterruerunt, ne multi cives Romani barbaris traderentur, propterea quia Traianus victa Dacia ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat ad agros et urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta. Pacem 7
tamen omni imperii sui tempore habuit, semel tantum per praesidem dimicavit. orbem Romanum circumiit. multa aedificavit. facundissimus Latino sermone, Graeco eruditissimus fuit. non magnam clementiae gloriam habuit, diligentissimus tamen circa aerarium et militum disciplinam. obiit in Campania maior sexagenario imperii anno vicesimo primo, mense decimo, die vicesimo. senatus ei tribuere noluit divinos honores, tamen cum successor ipsius Titus Aurelius Antoninus Fulvius hoc vehementer exigeret et universi senatores palam resisterent, tandem optinuit.

Ergo Hadriano successit Titus Antoninus Fulvius Boio- 8 (4)
nius, idem etiam Pius nominatus, genere claro sed non admodum vetere, vir insignis et qui merito Numae Pompilio conferatur, ita ut Romulo Traianus aequetur. vixit ingenti honestate privatus, maiore in imperio, nulli acerbus, cunctis benignus, in re militari moderata gloria defendere magis provincias quam amplificare studens, viros aequissimos ad administrandam rem publicam quaerens, bonis honorem habens, inprobos sine aliqua acerbitate detestans, regibus amicis venerabilis non minus quam terribilis, adeo ut barbarorum plurimae nationes depositis armis ad eum controversias suas litesque deferrent sententiaeque parerent. hic ante imperium ditissimus opes quidem omnes suas stipendiis militum et circa amicos liberalitatibus minuit, verum aerarium opulentum reliquit. Pius propter clementiam dictus est. obiit apud Lorium villam suam miliario ab urbe duodecimo, vitae anno septuagesimo tertio, imperii vicesimo tertio, atque inter Divos relatus est et merito consecratus.

Post hunc imperavit Marcus Antoninus Verus, haud dubie 9 (5)

---

1 conantem *P* amici *om. F*, acidi *B* 3 ex *om. F* 4 daciae *P* 5 deciuali *P* res (uires A^2) fuerant exhaustae *P* 7 pes[r]sidem *F* 10 fuit tamen *F* 12 et die *B* xxma *B*, nono *Paean.*, XXIX *v* ei] et *F* 13 successores *F* antonius fuluius *FP*, f. antoninus *v* 14 et] etsi *coni. Dietsch* 16 titus *om. B*, marcus *FA* antonius *B* boonius *F*, baionius *A* 17 isdem *P* 20 maiori *B*, maior *A* aceruus *FP* 22 ampliare *B* 24 aceruitate *P* 25 plurimae] primae *F* 27 militesque *F* 30 orium *P* 32 imperii u. tertio *om. F* 34 antonius *FAB* uerus *om. F*

nobilissimus, quippe cum eius origo paterna a Numa Pompilio, materna a Salentino rege penderet, et cum eo Lucius Annius Antoninus Verus. tumque primum Romana res publica duobus aequo iure imperium administrantibus paruit, cum usque
10 ad eum singulos semper habuisset Augustos. Hi et genere inter se iuncti fuerunt et adfinitate. nam Verus Annius Antoninus Marci Antonini filiam in matrimonium habuit, Marcus autem Antoninus gener Antonini Pii fuit per uxorem Galeriam Faustinam iuniorem, consobrinam suam. hi bellum contra Parthos gesserunt, qui post victoriam Traiani tum primum rebellaverant. Verus Antoninus ad id profectus est. qui Antiochiae et circa Armeniam agens multa per duces et ingentia patravit. Seleuciam Assyriae urbem nobilissimam cum quadraginta milibus hominum cepit. Parthicum triumphum revexit. cum fratre eodemque socero triumphavit. obiit tamen in Venetia, cum a Concordia civitate Altinum proficisceretur et cum fratre in vehiculo sederet, subito sanguine ictus casu morbi, quem Graeci *ἀπόπληξιν* vocant. vir ingenii parum civilis, reverentia tamen fratris nihil umquam atrox ausus. cum obisset undecimo imperii anno, inter deos relatus est.

(6) 11 Post eum Marcus Antoninus solus rem publicam tenuit, vir quem mirari facilius quis quam laudare possit. a principio vitae tranquillissimus, adeo ut in infantia quoque vultum nec ex gaudio nec ex maerore mutaverit. philosophiae deditus Stoicae, ipse etiam non solum vitae moribus, sed etiam eruditione philosophus. tantae admirationis adhuc iuvenis, ut eum successorem paraverit Hadrianus relinquere, adoptato tamen Antonino Pio generum ei idcirco esse voluerit, ut hoc ordine
12 ad imperium perveniret. Institutus est ad philosophiam per Apollonium Chalcedonium, ad scientiam litterarum Graecarum per *Sextum* Chaeronensem Plutarchi nepotem, Latinas autem

---

1 a. n. p. materna *om. F* 2 solentino *FP et Paean.* annius *om. F* 3 antonius *FA* seuerus *FP* tuncque *F* duabus *F* 4 aequore *F* 5 eum F^1BA^2, eos F^2A^1v; *an* adeo? angustus F^1 6 coniuncti *Pv* antonius *P* 7 marco F^1 marci ... autem antoninus *om. P* 11 rebellauerat *F* 13 assiriam *F* quadringenta *F*, cccc *P* (*et Paean.*), quadraginta *em. Sylburgius* 14 milia (bus) *F* 18 apoplexin *FP* 20 diuos *B* 21 marcus *om. P* 22 uir *om. P* laudari F^1P a (er) *om. F* 23 in *F*, ab *P* nec uultum *F* 24 mutauit *F* 28 an(n)tonio *F* 30 calchedonium *F*, calcedonem *P* 31 sextum *om. FP et Paean., add. nescio quis ante Vinetum* cheronnessem *F* putarchi *F*

eum litteras Fronto orator nobilissimus docuit. hic cum omnibus Romae aequo iure egit, ad nullam insolentiam elatus imperii fastigio, liberalitatis promptissimae. provincias ingenti benignitate et moderatione tractavit. contra Germanos eo principe res feliciter gestae sunt. bellum ipse unum gessit Marcomannicum, sed quantum nulla memoria fuit, adeo ut Punicis conferatur. nam eo gravius est factum, quod universi exercitus Romani perierant. sub hoc enim tantus casus pestilentiae fuit, ut post victoriam Persicam Romae ac per Italiam provinciasque maxima hominum pars, militum omnes fere copiae languore defecerint. Ingenti ergo labore et modera- **13**
tione, cum apud Carnuntum iugi triennio perseverasset, bellum Marcomannicum confecit, quod cum his Quadi Vandali Sarmatae Suevi atque omnis barbaria commoverat, multa hominum milia interfecit, ac Pannoniis servitio liberatis Romae rursus cum Commodo Antonino filio suo, quem iam Caesarem fecerat, triumfavit. ad huius belli sumptum cum aerario exhausto largitiones nullas haberet neque indicere provincialibus aut senatui aliquid vellet, instrumentum regii cultus facta in foro Divi Traiani sectione distraxit, vasa aurea, pocula crystallina et murrina, uxoriam ac suam sericam et auream vestem, multa ornamenta gemmarum. ac per duos continuos menses ea venditio habita est multumque auri redactum. post victoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata voluerunt. molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere. Hic permisit **14**
viris clarioribus, ut convivia eodem cultu quo ipse et ministris similibus exhiberent. in editione munerum post victoriam adeo magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuisse tradatur. cum igitur fortunatam rem publicam et virtute et mansuetudine reddidisset, obiit XVIII. imperii anno, vitae LXI., et omnibus certatim adnitentibus inter Divos relatus est.

Huius successor Lucius Antoninus Commodus nihil pater- **15** (7)
num habuit, nisi quod contra Germanos feliciter et ipse pugnavit. Septembrem mensem ad nomen suum transferre cona-

---

1 litteras eum *v*, litteras *F* 2 elatus est *P* 3 fastigio] fas[ce] *F* libertatis *F* 4 et *om. FP* germanos] gernos *F* 5 principes *F* 7 eo *om. F* uniuerso *F* 8 perierant] pergent *F* causus *F* 10 maximas *P* 11 langore F^1P 12 cum *ex* cui *F*, *an* qui? carnutum *F* 14 suaeui *F*, suueui *A* omnes *F* 17 sumptum *FA*, usum *Bv* 18 aliquod[i] *F* 21 et *om. F*, aut *A* 22 per *om. B* ea *om. P* 27 muerum *B*, nerum *F* 30 LXI *A et Paean.*, LX *B*, sexagensimo *F* 32 antonius commodo *F* 33 quod *om. F*

tus est, ut Commodus diceretur. sed luxuria et obscenitate depravatus gladiatoriis armis saepissime in ludo, deinceps etiam in amphitheatro cum huiusmodi hominibus dimicavit. obiit morte subita atque adeo, ut strangulatus vel veneno interfectus putetur, cum annis XII post patrem et VIII mensibus imperasset, tanta exsecratione omnium, ut hostis generis humani etiam

(8) 16 mortuus iudicaretur. Huic successit Pertinax grandaevus ut qui septuagenariam attigisset aetatem, praefecturam urbi tum agens, ex senatus consulto imperare iussus. octogesimo die imperii praetorianorum militum seditione et Iuliani scelere

(9) 17 occisus est. Post eum Salvius Iulianus rem publicam invasit, vir nobilis et iure peritissimus, nepos Salvi Iuliani, qui sub divo Hadriano perpetuum conposuit edictum. victus est a Severo apud Mulvium pontem, interfectus in palatio. vixit mensibus septem, postquam coeperat imperare.

(10) 18 Hinc imperii Romani administrationem Septimius Severus accepit, oriundus ex Africa, provincia Tripolitana, oppido Lepti. solus omni memoria et ante et postea ex Africa imperator fuit. hic primum fisci advocatus, mox militaris tribunus, per multa deinde ac varia officia atque honores usque ad administrationem totius rei publicae venit. Pertinacem se appellari voluit in honorem eius Pertinacis, qui a Iuliano fuerat occisus. parcus admodum fuit, natura saevus. bella multa et feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Aegypto et Syria rebellaverat, apud Cyzicum interfecit. Parthos vicit et Arabas interiores et Adiabenos. Arabas eo usque superavit, ut etiam provinciam ibi faceret. idcirco Parthicus Arabicus Adiabenicus dictus est. multa toto Romano orbe reparavit. sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace socius fuerat Iuliano, Caesarem se in Gallia fecit, victusque apud Lugdu-

19 num est et interfectus. Severus tamen praeter bellicam gloriam etiam civilibus studiis clarus fuit et litteris doctus, philosophiae scientiam ad plenum adeptus. novissimum bellum in Brittania habuit, utque receptas provincias omni securitate

---

1 luxoria *FA*, uxoria *B* et *om.* *P* 2 priuatus *F* gladiatoris *F* 4 ideo *F* 5 putaretur *v* XII *P*, uiginti duobus *F* 7 ut qui] et qui *FP* 8 attegisset *F* 11 remp. *F* 12 uir *om.* *F* sup *F* 13 est *om.* *P* 16 romani] somni *F* 17 prouincia ... africa *om.* *F* lepci *P* 20 faria *F*[1] ad *om.* *F* 21 appellare *F* 22 iuliaȯno *F* 23 naturae *F* 26 interiores e. a. arabas *om.* *FA*[1] azabenos *P* 27 asabenicus *A*, aiabenicus *B*, *om.* *F* 28 orbe romano *P* 29 glodius *P* occidendẹndo pertinac^{e}ị *F* 31 est *om.* *FP*

muniret, vallum per cxxxii passuum milia a mari ad mare deduxit. decessit Eboraci admodum senex imperii anno sexto decimo, mense tertio. Divus appellatus est. *** nam filios duos successores reliquit, Bassianum et Getam, sed Bassiano Antonini nomen a senatu voluit inponi. itaque dictus est Marcus Aurelius Antoninus Bassianus patrique successit. nam Geta hostis publicus iudicatus confestim periit.

Marcus igitur Aurelius Antoninus Bassianus idemque 20(11) Caracalla morum fere paternorum fuit, paulo asperior et minax. opus Romae egregium fecit lavacri, quae Antoninianae appellantur, nihil praeterea memorabile. inpatiens libidinis, [ut] qui novercam suam Iuliam uxorem duxerit. defunctus est in Osdroena apud Edessam moliens adversum Parthos expeditionem anno imperii sexto mense secundo, vix egressus quadragesimum tertium annum. funere publico elatus est. Deinde 21(12) Opilius Macrinus, qui praefectus praetorio erat, cum filio Diadumeno facti imperatores nihil memorabile ex temporis brevitate gesserunt. nam imperium eorum duum mensium et unius anni fuit. seditione militari ambo pariter occisi sunt.

Creatus est post hos Marcus Aurelius Antoninus. hic 22(13) Antonini Caracallae filius putabatur, sacerdos autem Heliogabali templi erat. is cum Romam ingenti et militum et senatus expectatione venisset, probris se omnibus contaminavit. inpudicissime et obscenissime vixit, bienioque post et octo mensibus tumultu interfectus est militari et cum eo mater Symia Sera. Successit huic Aurelius Alexander, ab exercitu 23(14) Caesar, a senatu Augustus nominatus, iuvenis admodum, susceptoque adversus Persas bello Xerxen eorum regem gloriosissime vicit. militarem disciplinam severissime rexit. quasdam tumultuantes legiones integras exauctoravit. adsessorem habuit vel scrinii magistrum Ulpianum iuris conditorem. Romae quoque favorabilis fuit. periit in Gallia militari tumultu tertio decimo imperii anno et die octavo. in Mamaeam matrem suam unice pius.

---

1 uallum] ullu *F* cxxxii passuum m̄ *F* (*et Paean.*), xxxii milia passuum *A*, xxii passuum milia *B* 2 aeuoraci *F*, euoraci *B*, teuoraci *A* 3 *lacunam indicauit Dietsch* 5 uoluit a senatu *F* 6 antonius *FA*¹ 10 labacri *F* antonianae *P* 11 inpatientis *FA* ut *om. FA* 12 noṣuercam *F* 13 edessam ... imperii *om. F* 14 sexto] aeto *F* 16 macrieṛinus *F* 18 mensuum *FP* 21 eliogabali *FP* 24 uix *F* et octo] octo *F* 26 symia seram *F*, suria sera *P*, soaemia syra *em. Schonhovius* 28 xersen *F*, xeren *P* 33 mameam *F*, mammeam *P* — Explicit liber vii (viii *m. 1*) Incipit liber viii (viiii *m. 1*) *A*, incipit liber nonus *B*, *subscr. om. F.* —

LIBER NONUS.

(1) 1 Post hunc Maximinus ex corpore militari primus ad im-
perium accessit sola militum voluntate, cum nulla senatus
intercessisset auctoritas neque ipse senator esset. is bello
adversus Germanos feliciter gesto cum a militibus imperator
esset appellatus, a Pupieno Aquileiae occisus est deserentibus
eum militibus suis cum filio adhuc puero, cum quo impera-
(2) 2 verat triennio et paucis diebus. Postea tres simul Augusti
fuerunt, Pupienus Balbinus Gordianus, duo superiores ob-
scurissimo genere, Gordianus nobilis, quippe cuius pater senior
Gordianus consensu militum, cum proconsulatum Africae ge-
reret, Maximino imperante princeps fuisset electus. itaque cum
Romam venisset, Balbinus et Pupienus in palatio interfecti
sunt, soli Gordiano imperium reservatum. Gordianus admo-
dum puer cum Tranquillinam Romae duxisset uxorem, Ianum
geminum aperuit, et ad Orientem profectus Parthis bellum
intulit, qui iam moliebantur erumpere. quod quidem feliciter
gessit proeliisque ingentibus Persas adflixit. rediens haud
longe a Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui
post eum imperavit. miles ei tumulum vicesimo miliario a
Circesso, quod castrum nunc Romanorum est, Eufrati inmi-
nens aedificavit, exsequias Romam revexit, ipsum Divum ap-
(3) 3 pellavit. Philippi duo filius ac pater Gordiano occiso impe-
rium invaserunt atque exercitu incolumi reducto ad Italiam
ex Syria profecti sunt. his imperantibus millesimus annus
Romae urbis ingenti ludorum apparatu spectaculorumque cele-
bratus est. ambo deinde ab exercitu interfecti sunt, senior
Philippus Veronae, Romae iunior. annis quinque impera-
verunt. inter Divos tamen relati sunt.

(4) 4 Post hos Decius e Pannonia inferiore Budaliae natus im-
perium sumpsit. bellum civile quod in Gallia motum fuerat
oppressit. filium suum Caesarem fecit. Romae lavacrum

---

2 maximianus *F* 3 cum cum *F* 4 neque] ne *F* 6 puppieno *FP semper* aquileia *FP* 9 duo ... gordianus *om. F* 12 maximiano *FP* 13 uenissent *Av* 15 uxorum (e *supra* u) *F* 16 pardis *F* 17 feliciter *F* (*Paean. et Capito*), mox feliciter *Pv* 18 persas *P*, parthos *F* 20 uicensimo milliario *F* 21 circenso *F* (*κιρχησίου Paean.*) eufrate *F*, eufraten *P* 22 retexit (u *supra* t) *F* 26 spectaculumque *P*, spectaculorum *F* 30 budalie *F*, bubaliae *P*

aedificavit. cum biennio imperassent ipse et filius, uterque in barbarico interfecti sunt. inter Divos referri *meruerunt*. Mox imperatores creati sunt Gallus Hostilianus et Galli filius 5 Volusianus. sub his Aemilianus in Moesia res novas molitus est. ad quem obprimendum cum ambo profecti essent, Interamnae interfecti sunt non completo biennio. nihil omnino clarum gesserunt. sola pestilentia et morbis atque aegritudinibus notus eorum principatus fuit. Aemilianus obscurissime 6 (5) natus obscurius imperavit ac tertio mense extinctus est.

Hinc Licinius Valerianus in Raetia et Norico agens ab 7 (6) exercitu imperator et mox Augustus est factus. Gallienus quoque Romae a senatu Caesar est appellatus. horum imperium Romano nomini perniciosum et paene exitiabile fuit vel infelicitate principum vel ignavia. Germani Ravennam usque venerunt. Valerianus in Mesopotamia bellum gerens a Sapore Persarum rege superatus est, mox etiam captus apud Parthos ignobili servitute consenuit. Gallienus cum adulescens factus 8 esset Augustus, imperium primum feliciter, mox commode, ad ultimum perniciose gessit. nam iuvenis in Gallia et Illyrico multa strenue fecit occiso apud Mursam Ingenuo qui purpuram sumpserat et Regaliano. diu placidus et quietus, mox in omnem lasciviam dissolutus, tenendae rei publicae habenas probrosa ignavia et desperatione laxavit. Alamanni vastatis Galliis in Italiam penetraverunt. Dacia quae a Traiano ultra Danuuium fuerat adiecta tum amissa est. Graecia Macedonia Pontus Asia vastata per Gothos, Pannonia a Sarmatis Quadisque populata est. Germani usque ad Hispanias penetraverunt et civitatem nobilem Tarraconem expugnaverunt. Parthi Mesopotamia occupata Syriam sibi coeperant vindicare.

Tam desperatis rebus et deleto paene imperio Romano 9 (7) Postumus in Gallia obscurissime natus purpuram sumpsit et per annos decem ita imperavit, ut consumptas paene provincias ingenti virtute et moderatione reparaverit. qui seditione

---

2 inter d. referri *om. P*, et inter diuos relati *v* meruerunt *addidi* 3 ostiliacus (n) *F* galliulius (fi) *F* 10 lucinius *F*, licinnius *B* 11 augustus tui *F* 13 ut uel *P* 14 rabennam *F* 15 mesopotamiam *P*, mesepiam (o) *F* 17 ingobili *F* 21 trebelliano *FP*, regaliano *em. Salmasius ad Pollion. d. trig. tyr. 10* 23 gallis *FP; cf. X 3* 24 danubium *Pv* 26 uastata est *F* cottos *F* 27 est *fort. del.* et ... expugnauerunt *om.* A^1B 29 occupatam *F* coeperunt *v* 30 tam A^1B, tum FA^2, tum iam *v* delecto *F* 31 postumius *P et Paean.* 33 reparauit *FA*

militum interfectus est, quod Mogontiacum, quae adversus eum rebellaverat Lucio Aeliano res novas moliente, diripiendam militibus tradere noluisset. post eum Marius vilissimus opifex purpuram accepit et secundo die interfectus est. Victorinus postea Galliarum accepit imperium, vir strenuissimus, sed cum nimiae libidinis esset et matrimonia aliena corrumperet, Agrippinae occisus est actuario quodam dolum machinante imperii

10 sui anno secundo. Huic successit Tetricus senator, qui Aquitaniam honore praesidis administrans absens a militibus imperator electus est et apud Burdigalam purpuram sumpsit. seditiones multas militum pertulit. sed dum haec in Gallia geruntur, in Oriente per Odenatum Persae victi sunt. defensa Syria, recepta Mesopotamia. usque ad Ctesifontem Odenatus penetravit.

11 Ita Gallieno rem publicam deserente Romanum imperium in Occidente per Postumum, per Odenatum in Oriente ser-

(8) vatum est. Gallienus interea Mediolani cum Valeriano fratre occisus est imperii anno nono, Claudiusque ei successit a militibus electus, a senatu appellatus Augustus. hic Gothos Illyricum Macedoniamque vastantes ingenti proelio vicit. parcus vir ac modestus et iusti tenax ac rei publicae gerendae idoneus, qui tamen intra imperii biennium morbo interiit. Divus appellatus est. senatus eum ingenti honore decoravit, scilicet ut in curia clipeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea

12 poneretur. Quintillus post eum Claudii frater consensu militum imperator electus est, unicae moderationis vir et civilitatis, aequandus fratri vel praeferendus. consensu senatus appellatus Augustus, septimo decimo imperii die occisus est.

(9) **13** Post eum Aurelianus suscepit imperium, Dacia Ripensi oriundus, vir in bello potens, animi tamen inmodici et ad crudelitatem propensioris. *is* quoque Gothos strenuissime vicit. Romanam dicionem ad fines pristinos varia bellorum felicitate revocavit. superavit in Gallia Tetricum apud Catalaunos ipso

---

1 mogonciacum *F*, magontiacum *P* qui *P* 2 Lucio Aeliano *Paean.*, lolliano *FP et Capito* molientem *F* 3 ciuilissimus *F* 9 praesidis] sidis *F* 12 odenatum *F*, odenachum *P semper* 16 postumium *FB*, postomium *A* odenahum *F* 19 gothus *F*, guthos *P* 22 intra *om. F* 24 in curia *ex* iniurie *F* 25 quintilius *F*, quintillius *P* 27 praeferendus consensu *P*, procernen con dus sensu *F* 28 i. die *P*, anno imperii *F* 30 oriendis *F* anima *F* 31 is quoque *scripsi*, quoque *F*, quique *Pv* 32 finis *F*

Tetrico prodente exercitum suum, cuius adsiduas seditiones ferre non poterat. quin etiam per litteras occultas Aurelianum ita fuerat deprecatus, ut inter alia versu Vergiliano uteretur: Eripe me his invicte malis. Zenobiam quoque, quae occiso Odenato marito Orientem tenebat, haud longe ab Antiochia sine gravi proelio cepit, ingressusque Romam nobilem triumphum quasi receptor Orientis Occidentisque egit praecedentibus currum Tetrico et Zenobia. qui quidem Tetricus corrector Lucaniae postea fuit ac privatus diutissime vixit, Zenobia autem posteros qui adhuc manent Romae reliquit. **14** Hoc imperante etiam in urbe monetarii rebellaverunt vitiatis pecuniis et Felicissimo rationali interfecto. quos Aurelianus victos ultima crudelitate compescuit. plurimos nobiles capite damnavit. saevus et sanguinarius ac necessarius magis in quibusdam quam in ullo amabilis imperator. trux omni tempore, etiam filii sororis interfector, disciplinae tamen militaris et morum dissolutorum magna ex parte corrector. **15** Urbem Romam muris firmioribus cinxit. templum Soli aedificavit, in quo infinitum auri gemmarumque constituit. provinciam Daciam quam Traianus ultra Danuuium fecerat intermisit vastato omni Illyrico et Moesia, desperans eam posse retinere, abductosque Romanos ex urbibus et agris Daciae in media Moesia collocavit appellavitque eam Daciam, quae nunc duas Moesias dividit et est dextra Danuuio in mare fluenti, cum antea fuerit in laeva. occiditur servi sui fraude, qui ad quosdam militares viros amicos ipsius nomina pertulit adnotata falso manum eius imitatus, tamquam Aurelianus ipsos pararet occidere. itaque ut praeveniretur, ab isdem interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolim et Heracleam est stratae veteris. locus Caenofrurium appellatur. mors tamen eius inulta non fuit. meruit quoque inter Divos referri. imperavit annos quinque, menses sex.

16 (10) Tacitus post hunc suscepit imperium, vir egregie moratus et rei publicae gerendae idoneus. nihil tamen clarum potuit

---

4 his *om. F* 5 maritum *B*, mari *F* qui orientem *P* 7 occidentisque *om. F* 8 corrector *om. F* 9 zenobi autem poster *F* 13 conspicuit *F* 14 ac necessarius *om. F* 15 filiae *F* 16 so[ro]ris intertor *F* (uxoris i. *Capito*) 21 retineri *Pv; cf. III 18* 22 medio moessia *F* 23 que ... diuidit *om. F* 29 heracliam *P* locus *om. F* 30 c[a]oenoflurium *F* tamen *om. F* 31 imperauit ... sex *om. F; cf. VIIII 17* 32 et menses *A* 33 egregie] egraeciae *A*, aegyptiae *F* moderatus *F* 34 clarum *om. P*

ostendere intra sextum mensem imperii morte praeventus. Florianus qui Tacito successerat duobus mensibus et diebus

(11)17 xx in imperio fuit neque quicquam dignum memoria egit. Post hunc Probus, vir inlustris gloria militari, ad administrationem rei publicae accessit. Gallias a barbaris occupatas ingenti proeliorum felicitate restituit, quosdam imperium usurpare conatos, scilicet Saturninum in Oriente, Proculum et Bonosum Agrippinae, certaminibus oppressit. vineas Gallos et Pannonios habere permisit. opere militari Almam montem apud Sirmium et Aureum apud Moesiam superiorem vineis conseruit et provincialibus colendos dedit. hic cum bella innumera gessisset, pace parata dixit brevi milites necessarios non futuros. vir acer strenuus iustus et qui Aurelianum aequaret gloria militari, morum autem civilitate superaret. interfectus tamen Sirmi tumultu militari in turri ferrata. imperavit annos sex, menses quattuor.

(12)18 Post hunc Carus est factus Augustus, Narbone natus in Gallia. is confestim Carinum et Numerianum filios Caesares fecit, cum quibus regnavit annis duobus. sed dum bellum adversus Sarmatas gerit, nuntiato Persarum tumultu ad Orientem profectus res contra Persas nobiles gessit. ipsos proelio fudit. Cochen et Ctesifontem urbes notissimas cepit. et cum castra supra Tigridem haberet, vi divini fulminis periit. Numerianus quoque filius eius, quem secum Caesarem ad Persas duxerat, adulescens egregiae indolis, cum oculorum dolore correptus in lecticula veheretur, inpulsore Apro qui socer eius erat per insidias occisus est. et cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper invadere posset imperium, foetore cadaveris prodita est. milites enim qui eum sequebantur putore commoti diductis lecticulae palliis post aliquot dies mortem

---

1 mensem *om.* *F* 3 memoriae *FA* aegit *F* 4 glo^{i}rae *F* 5 galli^{a}us *F* 6 proeliorum *om.* *F* 7 conatus *F*[1]*B* 9 alman *F* 10 fyrmium *F* 11 colendas *Av* 13 aurelianu^{m}s *F* 15 tamen est *P*, est tamen *v* sirmio *P* imperauit ... quattuor *om.* *F* 17 naruone *F* 18 is *B*, his *A*, qui *v*, *om.* *F* filios ... sarmatas *om.* *F* 22 co^{c}hen *F*, soenem *B*, sohenem *A* 23 ui diuini fulminis *F*[1]*B*, diuino fulmine *F*[2], sex diuini fulminis ictu (*sed* ictu *s. l. m. 2*) *A* 26 soc^{e}or *F* 27 per] ^{per}quod *F* et cum *F s. l.* 28 possit *P* 29 putore *FB*, foetore *Av* 30 deductis *P* e lecticul^{a}e pallicu^{is}l *F*

eius notam habere potuerunt. Interea Carinus, quem Caesa- 19
rem ad Parthos proficiscens Carus in Illyrico Gallia Italia
reliquerat, omnibus se sceleribus inquinavit. plurimos innoxios
fictis criminibus occidit. matrimonia nobilia corrupit. condi-
scipulis quoque qui eum in auditorio vel levi fatigatione taxa-
verant perniciosus fuit. ob quae omnibus hominibus invisus
non multo post poenas dedit. nam de Perside victor exer- (13)
citus rediens cum Carum Augustum fulmine, Numerianum
Caesarem insidiis perdidisset, Diocletianum imperatorem crea-
vit Dalmatia oriundum, virum obscurissime natum, adeo ut a
plerisque scribae filius, a nonnullis Anulini senatoris libertinus
fuisse credatur.

Is prima militum contione iuravit Numerianum nullo suo **20**
dolo interfectum, et cum iuxta eum Aper qui Numeriano
insidias fecerat constitisset, in conspectu exercitus manu Dio-
cletiani percussus est. postea Carinum omnium odio et dete-
statione viventem apud Margum ingenti proelio vicit, proditum
ab exercitu suo, quem fortiorem habebat, certe desertum, inter
Viminacium atque Aureum montem. ita rerum Romanarum
potitus cum tumultum rusticani in Gallia concitassent et factioni
suae Bacaudarum nomen inponerent, duces autem haberent
Amandum et Aelianum, ad subigendos eos Maximianum Hercu-
lium Caesarem misit, qui levibus proeliis agrestes domuit et
pacem Galliae reformavit. Per haec tempora etiam Carausius, **21**
qui vilissime natus strenuae militiae ordine famam egregiam
fuerat consecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgicae
et Armorici pacandum mare accepisset, quod Franci et Saxo-
nes infestabant, multis barbaris saepe captis nec praeda integra
aut provincialibus reddita aut imperatoribus missa cum suspicio
esse coepisset, consulto ab eo admitti barbaros, ut transeuntes
cum praeda exciperet atque hac se occasione ditaret, a Maxi-
miano iussus occidi purpuram sumpsit et Brittanias occupavit.
Ita cum per omnem orbem terrarum res turbatae essent, **22** (14)
Carausius in Brittaniis rebellaret, Achilleus in Aegypto, Afri-

5 adiutorio *FA* uel leui *F*, uerbi *P* taxauerunt *P* 6 ob que *F*, atque *P* hominibus *F*, honoribus *P* 9 dioclitianum F^1A *fere semper* 10 delmatia *A*, dalmam *F* ut a] ut *F* 11 anullini *F*, anuli *P* 13 primum militi in *P* 14 quia *F* 16 est] gladio *add. P* decertatione *P* 18 ab] a se *P* aut certe *fort.* 19 romanorum *P* 21 uacaudarum *F*, bagaudarum *P* 23 docuit *F* 24 pacem *F*, partem *P* 25 strenue *F*, serenae (*corr. fort. ex* seuerae) *P* 27 armoricae *v* 30 consultu *P* 31 atque ... ditaret *om. F* 32 asumpsit *F* 33 per omnem *om. F*

cam Quinquegentiani infestarent, Narseus Orienti bellum in-
ferret, Diocletianus Maximianum Herculium ex Caesare fecit
Augustum, Constantium et Maximianum Caesares, quorum
Constantius per filiam nepos Claudii traditur, Maximianus
Galerius in Dacia haud longe a Sardica natus. atque ut eos
etiam adfinitate coniungeret, Constantius privignam Herculi
Theodoram accepit, ex qua postea sex liberos Constantini
fratres habuit, Galerius filiam Diocletiani Valeriam, ambo uxo-
res quas habuerant repudiare conpulsi. cum Carausio tamen,
cum bella frustra temptata essent contra virum rei militaris
peritissimum, ad postremum pax convenit. eum post septen-
nium Allectus socius eius occidit, atque ipse post eum Brit-
tanias triennio tenuit. qui ductu Asclepiodoti praefecti prae-
torio oppressus est. ita Brittaniae decimo anno receptae.

(15)23 Per idem tempus a Constantino Caesare in Gallia bene
pugnatum est circa Lingonas. die una adversam et secundam
fortunam expertus est. nam cum repente barbaris ingruen-
tibus intra civitatem esset coactus tam praecipiti necessitate ut
clausis portis in murum funibus tolleretur, vix quinque horis
mediis adventante exercitu sexaginta fere milia Alamannorum
cecidit. Maximianus quoque Augustus bellum in Africa pro-
fligavit domitis Quinquegentianis et ad pacem redactis. Dio-
cletianus obsessum Alexandriae Achilleum octavo fere mense
superavit eumque interfecit. victoria acerbe usus est. totam
Aegyptum gravibus proscriptionibus caedibusque foedavit. ea
tamen occasione ordinavit provide multa et disposuit, quae ad
24 nostram aetatem manent. Galerius Maximianus primo adver-
sum Narseum proelium insecundum habuit inter Callinicum
Carrasque congressus, cum inconsulte magis quam ignave di-
micasset. admodum enim parva manu cum copiosissimo hoste
commisit. pulsus igitur et ad Diocletianum profectus cum ei
in itinere occurrisset, tanta insolentia a Diocletiano fertur
exceptus, ut per aliquot passuum milia purpuratus tradatur
25 ad vehiculum cucurrisse. Mox tamen per Illyricum Moesiam-
que contractis copiis rursus cum Narseo Hormisdae et Saporis

3 constantinum *F* 5 daciam aut *F* serdica *F* ut *om.* *FB*; et quo *fort.* 11 peritissimus *F* 12 allectos *F*, adlectus *P* socios *F* 13 ducto *A*, dolo *Hist. misc.* 15 constantio *FA* bene *om.* *F* 19 tolleretur *P*, collegeretur *F* 24 eumqui *F* uictoriam *F* 27 primus *FA*[1], primum *BA*[2] aduersus *BA*[2] 28 narseum *om.* *F* minime secundum proelium *coni.* *Tzschuckius* 32 a *om.* *F* 33 passum *F* purpuratur *F*

avo in Armenia maiore pugnavit successu ingenti, nec minore
consilio simul *et* fortitudine, quippe qui etiam speculatoris
munus cum altero aut tertio equite susceperit. pulso Narseo
castra eius diripuit. uxores sorores liberos cepit, infinitam
extrinsecus Persarum nobilitatem, gazam Persicam copiosissi-
mam. ipsum in ultimi regni solitudines egit. quare a Dio-
cletiano in Mesopotamia cum praesidiis tum morante ovans
regressus ingenti honore susceptus est. varia deinceps et
simul et viritim bella gesserunt, Carpis et Basternis subactis,
Sarmatis victis, quarum nationum ingentes captivorum copias
in Romanis finibus locaverunt.

Diocletianus moratus callide fuit, sagax praeterea et ad- **26**(16)
modum subtilis ingenio et qui severitatem suam aliena invidia
vellet explere. diligentissimus tamen et sollertissimus prin-
ceps et qui imperio Romano primus regiae consuetudinis
formam magis quam Romanae libertatis invexit adorarique se
iussit, cum ante eum cuncti salutarentur. ornamenta gem-
marum vestibus calciamentisque indidit. nam prius imperii
insigne in chlamyde purpurea tantum erat, reliqua communia.
Herculius autem propalam ferus et incivilis ingenii asperitatem 27
suam etiam vultus horrore significans. hic naturae suae in-
dulgens Diocletiano in omnibus et severioribus consiliis obse-
cutus. cum tamen ingravescente aevo parum se idoneum
Diocletianus moderando imperio esse sentiret, auctor Herculio
fuit, ut in vitam privatam concederent et stationem tuendae
rei publicae viridioribus iunioribusque mandarent. cui aegre
collega obtemperavit. tamen uterque uno die privato habitu
imperii insigne mutavit, Nicomediae Diocletianus, Herculius
Mediolani, post triumphum inclytum, quem Romae ex nume-
rosis gentibus egerant, pompa ferculorum inlustri, qua Narsei
coniuges sororesque et liberi ante currum ducti sunt. con-
cesserunt tum Salonas unus, alter in Lucaniam. Diocletianus **28**
privatus in villa, quae haud procul a Salonis est, praeclaro

---

1 armonia *F* succensu *F* 2 et *addidi* 3 quite *F* 6 ipsam *F* ultimis *F*, ultimas *v* regnis *F* solitudinis *F* ad diocletianum *Pv* 7 mesopotamiam *FP* tum *F*, tamen *P* morantem *Pv* uans *F* 13 ut qui *fort.* inuidia *om. F* 15 et qui *F*, etsi *P* primus *om. F* 16 inuexerat *FP;* inuexerit a. se iusserit *fort.* 17 nuncti *F* 18 uestibulis *F* 19 reliquaque *P* 21 horori *F* hic] sic *fort.* 22 et *scripsi*, est *FA*, etiam *Bv** 23 parum] rum *F* 28 imperi *F* 29 inclytam *F* 30 egerant *om. FP* 32 tum] tamen *FP* salonam *FB*, salonamis *A* — Eutropii breuiarum ab urbe condita liber viiii

otio senuit, inusitata virtute usus, ut solus omnium post conditum Romanum imperium ex tanto fastigio sponte ad privatae vitae statum civilitatemque remearet. contigit igitur ei quod nulli post natos homines, ut cum privatus obisset, inter Divos tamen referretur.

LIBER DECIMUS.

(1) 1 His igitur abeuntibus ad administrationem rei publicae Constantius et Galerius Augusti creati sunt divisusque inter eos ita Romanus orbis, ut Gallias Italiam Africam Constantius, Illyricum Asiam Orientem Galerius obtineret, sumptis duobus Caesaribus. Constantius tamen contentus dignitate Augusti Italiae atque Africae administrandae solicitudinem recusavit, vir egregius et praestantissimae civilitatis, divitiis provincialium ac privatorum studens, fisci commoda non admodum adfectans dicensque, melius publicas opes a privatis haberi quam intra unum claustrum reservari, adeo autem cultus modici, ut feriatis diebus, si amicis numerosioribus esset epulandum, privatorum argento ostiatim petito triclinia sternerentur. hic non modo amabilis sed etiam venerabilis Gallis fuit, praecipue quod Diocletiani suspectam prudentiam et Maximiani sanguinariam temeritatem imperio eius evaserant. obiit in Brittania Eboraci principatus anno tertio decimo atque inter Divos relatus est.

(2) 2 Galerius, vir et probe moratus et egregius re militari, cum Italiam quoque sinente Constantio administrationi suae accessisse sentiret, Caesares duo creavit, Maximinum quem Orienti praefecit et Severum cui Italiam dedit. ipse in Illyrico commoratus est. verum Constantio mortuo Constantinus ex obscuriore matrimonio eius filius in Brittania creatus est imperator et in locum patris exoptatissimus moderator accessit. Romae interea praetoriani excitato tumultu Maxentium Herculi filium, qui haud procul ab urbe in villa publica morabatur, Augustum nuncupaverunt. quo nuntio Maximianus Herculius

---

explicit, incip x *F*, Explicit liber VIII (VIIII *m. 1*) incipit liber VIIII (X *m. 1*) *A*, INCIPIT LIBER DECIMUS *B* — 7 ad *A*, *om. FB*, ab *v* administratione *Fv* 11 dignitatem *P* 12 recusaui *F* 15 puplica sospes *F* a *om. P* 17 amicus *F*, cum amicis *v* 18 argentum FA^2B, ei argento *v* 22 XIII *FB* 26 duos *Pv* maximianum *FP et Paean.* 27 praefecit et] precitet *F* in *om. P* 31 excito *F* herculii F^2P

ad spem arrectus resumendi fastigii quod invitus amiserat Romam advolavit e Lucania, quam sedem privatus elegerat, in agris amoenissimis consenescens, Diocletianumque etiam per litteras adhortatus est, ut depositam resumeret potestatem, quas ille inritas habuit. sed adversum motum praetorianorum atque Maxentii Severus Caesar Romam missus a Galerio cum exercitu venit obsidensque urbem militum suorum scelere desertus est. Auctae Maxentio opes confirmatumque imperium. **3** Severus fugiens Ravennae interfectus est. Herculius tamen Maximianus post haec in contione exercituum filium Maxentium nudare conatus seditionem et convicia militum tulit. inde ad Gallias profectus est dolo composito, tamquam a filio esset expulsus, ut Constantino genero iungeretur, moliens tamen Constantinum reperta occasione interficere, qui in Galliis et militum et provincialium ingenti iam favore regnabat caesis Francis atque Alamannis captisque eorum regibus, quos etiam bestiis, cum magnificum spectaculum muneris parasset, obiecit. detectis igitur insidiis per Faustam filiam, quae dolum viro enuntiaverat, profugit Herculius, Massiliaeque oppressus (ex ea enim navigare ad filium praeparabat) poenas dedit iustissimo exitu, vir ad omnem acerbitatem saevitiamque proclivis, infidus incommodus civilitatis penitus expers.

Per hoc tempus a Galerio Licinius imperator est factus **4** (3) Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine et in bello, quod adversus Narseum gesserat, strenuis laboribus et officiis acceptus. mors Galeri confestim secuta. ita res publica tum a novis quattuor imperatoribus tenebatur, Constantino et Maxentio filiis Augustorum, Licinio et Maximino novis hominibus. quinto tamen Constantinus imperii sui anno bellum adversum Maxentium civile commovit, copias eius multis proeliis fudit, ipsum postremo Romae adversum nobiles omnibus exitiis saevientem apud pontem Mulvium vicit Italiaque est potitus. non multo deinceps in Oriente quoque adversum Licinium Maximinus res novas molitus vicinum exitium fortuita apud Tarsum morte praevenit.

---

1 resumendus *F* 3 amoenissimus *F* 4 d. r. positam potestatem *F* 5 irrisas *coni. Schulzius* 8 maxenti *F* 9 rabennae *F* 10 exercitus *F* 13 genere *F* 14 gallis *FA*^{1}*B* (?); *cf. VIIII 8* 16 que *om. FP* 19 nuntiauerat *Pv* oppressussiis *F* 21 acerbitatem *F*, asperitatem *P* procliuus *Av* 25 strenuus *FP* 26 gālerium *P* 27 nobis *FB*, his *A* et *om. P* 28 maximiano *F* nobis *F* 29 aduersus *P item l. 33* 34 maximinus ... uicinum *om. F* molitus est *A*^{2}*B*

(4) 5 Constantinus tamen, vir ingens et omnia efficere nitens quae animo praeparasset, simul principatum totius orbis adfectans, Licinio bellum intulit, quamquam necessitudo, et adfinitas cum eo esset. nam soror Constantia nupta Licinio erat. et primo eum in Pannonia secunda ingenti apparatu bellum apud Cibalas instruentem repentinus obpressit, omnique Dardania Moesia Macedonia potitus numerosas provincias occu-
6 pavit. Varia deinceps inter eos bella et pax reconciliata ruptaque est. postremo Licinius navali et terrestri proelio victus apud Nicomediam se dedidit et contra religionem sacramenti Thessalonicae privatus occisus est. eo tempore res Romana sub uno Augusto et tribus Caesaribus quod numquam alias fuit, cum liberi Constantini Galliae Orienti Italiaeque praeessent. verum insolentia rerum secundarum aliquantum Constantinus ex illa favorabili animi docilitate mutavit. primum necessitudines persecutus ** egregium virum et sororis filium commodae indolis iuvenem interfecit, mox uxorem, post numerosos ami-
7 cos. Vir primo imperii tempore optimis principibus, ultimo mediis comparandus. innumerae in eo animi corporisque virtutes claruerunt. militaris gloriae adpetentissimus, fortuna in bellis prospera fuit, verum ita ut non superaret industriam. nam etiam Gothos post civile bellum varie profligavit, pace his postremum data, ingentemque apud barbaras gentes memoriae gratiam conlocavit. civilibus artibus et studiis liberalibus deditus, adfectator iusti amoris, quem omni sibi et liberalitate et docilitate quaesivit, sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius, nihil occasionum praetermittens, quo
8 opulentiores eos clarioresque praestaret. Multas leges rogavit, quasdam ex bono et aequo, plerasque superfluas, nonnullas severas, primusque urbem nominis sui ad tantum fastigium evehere molitus est ut Romae aemulam faceret. bellum adversus Parthos moliens, qui iam Mesopotamiam fatigabant, uno et tricesimo anno imperii, aetatis sexto et sexagesimo, Nicomediae in villa publica obiit. denuntiata mors eius etiam per

---

1 et *F*, ac *Pv*   5 secundo *FA*   6 cibalias *B*, cibalis *F*   omniaque A^1, omnibus *F*   8 ruptaque F^2A, rupta F^1B 9 nauari (ll *superscr.*) *F*   10 relegionem *F*, regionem *B*, legionem A^1 14 constantinum *v*   15 fauorabilis *FA*   animini *F*   docibilitate *P*   necessitudine *P*   16 *post* persecutus *add.* Crispum filium *Cellarius*   uirum] filium *add. F*   20 adtentissimus *F*   22 ciuilem *F*   pacem *F*   his *FP*, ad *v*   23 ingentique *F*   memoriam (e *superscr.*) *F*   25 quae (em *superscr.*) *F*   omnem sibi *P*, omnibus ibi *F*   26 dubiae *F*   33 nicomedia *F*   34 est etiam FA^2

crinitam stellam, quae inusitatae magnitudinis aliquamdiu fulsit, eam Graeci κομήτην vocant. atque inter Divos meruit referri.

Is successores filios tres reliquit atque unum fratris filium. 9 (5) verum Dalmatius Caesar prosperrima indole neque patruo absimilis haud multo post obpressus est factione militari et Constantio patrueli suo sinente potius quam iubente. Constantinum porro bellum fratri inferentem et apud Aquileiam inconsultius proelium adgressum Constantis duces interemerunt. ita res publica ad duos Augustos redacta. Constantis imperium strenuum aliquamdiu et iustum fuit. mox cum et valetudine inprospera et amicis pravioribus uteretur, ad gravia vitia conversus, cum intolerabilis provincialibus, militi iniucundus esset, factione Magnenti occisus est. obiit haud longe ab Hispaniis in castro, cui Helenae nomen est, anno imperii septimo decimo, aetatis tricesimo, rebus tamen plurimis strenue in militia gestis exercituique per omne vitae tempus sine gravi crudelitate terribilis.

Diversa Constantii fortuna fuit. a Persis enim multa et 10 (6) gravia perpessus, saepe captis oppidis obsessis urbibus caesis exercitibus, nullumque ei contra Saporem prosperum proelium fuit, nisi quod apud Singaram haud dubiam victoriam ferocia militum amisit, qui pugnam seditiose et stolide contra rationem belli die iam praecipiti poposcerunt. post Constantis necem Magnentio Italiam Africam Gallias obtinente etiam Illyricum res novas habuit, Vetranione ad imperium consensu militum electo. quem grandaevum iam et cunctis amabilem diuturnitate et felicitate militiae ad tuendum Illyricum principem creaverunt, virum probum et morum veterum ac iucundae civilitatis, sed omnium liberalium artium expertem adeo, ut ne elementa quidem prima litterarum nisi grandaevus et iam imperator acceperit. Sed a Constantio, qui ad ultionem 11 fraternae necis bellum civile commoverat, abrogatum est Vetranioni imperium, novo inusitatoque more consensu militum deponere insigne compulsus est. Romae quoque tumultus fuit

---

2 eam *om.* *F* cometen *F* 5 obsimilis *P* 7 fratra (em) *F* aquileam *F* 8 adgressus *F* constantii *FB* ducis *F*, ducem *B* 10 strenuus *P* et iustum] eius tum *F* 11 grauioribus *F* 12 militibus *Bv* 13 esse *F* factionem agenti *FA* aut *A*, a(h)utem *F* 14 castra *F* 15 rebus ... exercituique *om.* *P* 16 omne] oma *F* 18 a] apre a *F* 19 caesis exercitibus *om.* *F* 21 singarum *P* aut *FA*' 26 et] in *F* 29 artium *om.* *FP* expartem *F* 30 primarum *FP*

Nepotiano Constantini sororis filio per gladiatoriam manum
imperium vindicante. qui saevis exordiis dignum exitum
nanctus est. vicesimo enim atque octavo die a Magnentianis
ducibus obpressus poenas dedit. caput eius pilo per urbem
circumlatum est, gravissimaeque proscriptiones et nobilium
12 caedes fuerunt. Non multo post Magnentius apud Mursam
profligatus acie est ac paene captus. ingentes Romani imperii
vires ea dimicatione consumptae sunt, ad quaelibet bella externa
idoneae, quae multum triumforum possent securitatisque con-
(7) ferre. Orienti mox a Constantino Caesar est datus patrui
filius Gallus. Magnentiusque diversis proeliis victus vim vitae
suae apud Lugdunum attulit imperii anno tertio, mense septimo,
frater quoque eius ** Senonis, quem ad tuendas Gallias Caesa-
rem miserat.

13 Per haec tempora etiam a Constantio multis incivilibus
gestis Gallus Caesar occisus est, vir natura ferus et ad tyran-
nidem pronior, si suo iure imperare licuisset. Silvanus quo-
que in Gallia res novas molitus ante diem tricesimum exstinc-
tus est, solusque in imperio Romano eo tempore Constantius
14 princeps et Augustus fuit. Mox Iulianum Caesarem ad Gallias
misit, patruelem suum, Galli fratrem, tradita ei in matrimo-
nium sorore, cum multa oppida barbari expugnassent, alia ob-
siderent ubique foeda vastitas esset Romanumque imperium
non dubia iam calamitate nutaret. a quo modicis copiis apud
Argentoratum Galliae urbem ingentes Alamannorum copiae
extinctae sunt, rex nobilissimus captus, Galliae restitutae.
multa postea per eundem Iulianum egregia adversum barbaros
gesta sunt summotique ultra Rhenum Germani et finibus suis
15 Romanum imperium restitutum. Neque multo post cum Ger-
maniciani exercitus a Galliarum praesidio tollerentur, consensu
militum Iulianus factus Augustus est, interiectoque anno ad
Illyricum obtinendum profectus Constantio Parthicis proeliis
occupato. qui rebus cognitis ad bellum civile conversus in
itinere obiit inter Ciliciam Cappadociamque anno imperii octavo
et tricesimo, aetatis quinto et quadragesimo, meruitque inter
Divos referri, vir egregiae tranquillitatis, placidus, nimium

---

2 uindicante *FP*, inuadente *v* 4 pilo *om. FB* (*exh. A et Capito*) orbem *F* 5 est *om. F* 8 at *FP* 9 idonea *F* et quae *fort.*

10 constantio *FP* 11 uitae suae uim *F* 12 lygdunum *F* 19 in *om. Pv* 22 alia] italia *F* 23 faeda *F* 26 gallia *F* 27 aduersus *A*^{2}*B* 33 quis *F* in *om. FA*

amicis et familiaribus credens, mox etiam uxoribus deditior, qui tamen primis imperii annis ingenti se modestia egerit, familiarium etiam locupletator neque inhonores sinens quorum laboriosa expertus fuisset officia, ad severitatem tantum propensior, si suspicio imperii moveretur, mitis alias, et cuius in civilibus magis quam in externis bellis sit laudanda fortuna.

Hinc Iulianus rerum potitus est, ingentique apparatu **16** (8)
Parthis intulit bellum, cui expeditioni ego quoque interfui. aliquot oppida et castella Persarum in deditionem accepit vel vi expugnavit, Assyriamque populatus castra apud Ctesifontem stativa aliquamdiu habuit. remeansque victor dum se inconsultius proeliis inserit, hostili manu interfectus est VI. Kl. Iul. imperii anno septimo, aetatis altero et tricesimo. atque inter Divos relatus est, vir egregius et rem publicam insigniter moderaturus, si per fata licuisset. liberalibus disciplinis adprime eruditus, Graecis doctior, atque adeo ut Latina eruditio nequaquam cum Graeca scientia conveniret, facundia ingenti et prompta, memoriae tenacissimae, in quibusdam philosopho propior. in amicos liberalis sed minus diligens quam tantum principem decuit. fuerunt enim nonnulli qui vulnera gloriae eius inferrent. in provinciales iustissimus et tributorum quatenus fieri posset repressor. civilis in cunctos, mediocrem habens aerari curam, gloriae avidus ac per eam animi plerumque inmodici, religionis Christianae insectator, perinde tamen ut cruore abstineret, Marco Antonino non absimilis, quem etiam aemulari studebat.

Post hunc Iovianus qui tunc domesticus militabat ad **17** (9)
optinendum imperium consensu exercitus lectus est, commendatione patris militibus quam sua notior. qui iam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante, uno a Persis atque altero proelio victus pacem cum Sapore necessariam quidem sed ignobilem fecit, multatus finibus ac nonnulla imperii Ro-

---

1 credens ... uxoribus *om.* *F*   3 familiarum *FA*   inhonoros *B*(?)*v*   4 tantum *scripsi,* tum *FP*, tamen *v*   8 expeditionę^{i} *F*   10 oppugnauit *P*   populatus est *F*   11 aliquandiu *P*, *om.* *F*   inconsultus *P*, inconsultis ^{obuius} uis *F*   12 ad VI *A*, .. sexto *B* (ad *eras.*), x *F*   13 aetatis a. e. tricesimo *om.* *F*   14 et *om.* *F*   15 moderatus *F*   16 ut *om.* *F*   eruditione *P*   17 quaquam *B,* quamquam *FA*   18 et prompta *P*, promptae *F*   tenacissimae] et (atque *A*) amplissimae *add.* *P*   19 proprior *F*   quam tantum *em.* *Gruterus* (*et sic legit Capito*), quantum *FP*   20 uulneraę *F*   21 et *om.* *F*   quatenus si *F*   23 aerarii *Pv*   24 nimius (nimium *A*[1]) religionis *P*   28 consensu] consul *F*

mani parte tradita. quod ante eum annis mille centum et duobus de viginti fere, ex quo Romanum imperium conditum erat, numquam accidit. quin etiam legiones nostrae ita et apud Caudium per Pontium Telesinum et in Hispania apud Numantiam et in Numidia sub iugum missae sunt, ut nihil tamen finium traderetur. ea pacis condicio non penitus reprehendenda foret, si foederis necessitatem tum cum integrum fuit mutare voluisset, sicut a Romanis omnibus his bellis quae commemoravi factum est. nam et Samnitibus et Numantinis et Numidis confestim bella inlata sunt neque pax rata fuit. sed dum aemulum imperii veretur, intra Orientem residens gloriae parum consuluit. isque iter ingressus atque Illyricum petens in Galatiae finibus repentina morte obiit, vir
18 alias neque iners neque imprudens. Multi exanimatum opinantur nimia cruditate, inter coenandum enim epulis indulserat, alii odore cubiculi quod ex recenti tectorio calcis grave quiescentibus erat, quidam nimietate prunarum quas gravi frigore adoleri multas iusserat. decessit imperii mense septimo, quarto decimo Kal. Mart., aetatis, ut qui plurimum uel minimum tradunt, tertio et tricesimo anno, ac benignitate principum qui ei successerunt inter Divos relatus est. nam
(10) et civilitati propior et natura admodum liberalis fuit. hic status erat Romanae rei, Ioviano eodem et Varroniano consulibus anno urbis conditae millesimo centesimo et octavo decimo. quia autem ad inclutos principes venerandosque perventum est, interim operi modum dabimus. nam reliqua stilo maiore dicenda sunt. quae nunc non tam praetermittimus quam ad maiorem scribendi diligentiam reservamus.

---

4 claudium *FA* 5 numidiam *F* 7 tum cum *FP*, cum *v*, dum *coni. Dietsch* 10 numidiis *F* 12 isque] itaque *v* 14 alia *F* 15 enim] nimium *add. P; cf. X 16*. 16 tectoria F^1, textorio *P* 19 XIIII *A*, XIII *F* 22 ciuilitate *P* proprior *FP* 24 m̄ CXVIII *F* 26 reliquo *F* 27 adicienda *A* — Eutropi liber x explicit *F*.

INDEX NOMINUM.

Achaia IIII 3, V 4. 6. 7, VI 19, VII 19
Achilles II 11
Achilleus VIII 22. 23
M. Acilius Glabrio cos. IIII 8
Actium VII 7
Adherbal IIII 26
Adiabeni VIII 18
Adiabenicus VIII 18
Aegyptus III 1, IIII 6, VI 21, VII 6. 7. 9, VIII 18, VIIII 22. 23
L. Aelianus VIIII 9
Aelianus (dux Bacaudarum) VIIII 20
Aemilianus VIII 5. 6
Aemilius Mamercus dictator I 19
Aemilius cos. (a. 529) III 5
L. Aemilius Paulus cos. (a. 538) III 10
L. Aemilius Paulus cos. (a. 586) IIII 6. 7
M. Aemilius Paulus cos. (a. 499) II 22
M. Aemilius Lepidus VI 1. 5. 23, VII 2. 3. 8
Aequi II 1
Aetoli IIII 5
L. Afranius VI 20
Afri II 18. 19. 20. 21. 22. 24. 25. 27, III 10. 11. 14. 15. 20. 21
Africa II 21. 22. 23. 25, III 20, IIII 12. 14. 19. 21, V 9, VI 23, VIII 18, VIIII 2. 22. 23, X 1. 10
Africanus III 23, IIII 4. 10. 12. 14, VI 23
Agrigentum III 14
M. Agrippa VII 5
Agrippina VIII 2, VIIII 9. 17
Alamanni VIIII 8. 23, X 3. 14
Albani I 4, VI 14, VIII 3
Clodius Albinus VIII 18
Sp. Albinus Postumius IIII 26
Albis VII 9
Alexander (magnus) II 7
Aurelius Alexander VIII 23
Alexandria II 7, VI 21. 22, VIIII 23
Alexandrini legati II 15, Alexandrianae thermae VII 15
Algidus I 17. 18
Allectus VIIII 22
Allia I 20, II 2
Alma VIII 17
Alpes III 5. 8, VI 17, VII 9. 14
Altinum VIII 10
Amandus VIIII 20
Ambrones V 1
Amisus (Amison) VI 8
Ancus Marcius I 5. 6
Andriscus IIII 14
C. Anicius praetor IIII 6. 8
Anien II 5
Antemnates I 2
Anthemusia VIII 3
Antiochenses VI 14
Antiochia VI 14, VIII 10, VIIII 13
Antiochus rex Syriae III 1
Antiochus (III.) IIII 3. 4. 5
Antiochus (Epiphanes) IIII 6
Antoninianae thermae VIII 20
T. Aurelius Antoninus Fulvius Boionius Pius VIII 7. 8. 9. 10. 11
M. (Aurelius) Antoninus Verus VIII 9. 10. 11, X 16
L. Annius Antoninus Verus VIII 9. 10
L. Antoninus Commodus VIII 13. 15
M. Aurelius Antoninus Bassianus idemque Caracalla VIII 19. 20. 22
M. Aurelius Antoninus (Heliogabalus) VIII 22
C. Antonius cos. VII 3

M. Antonius cos. VII 1. 2. 3. 4. 6. 7. 8
Anulinus VIIII 19
Aper VIIII 18. 20
Apion VI 11
Apollonia VI 10
Apollonius VIII 12
Appia uia II 9
Apulia II 8. 17, III 10. 12, VI 7
Aquileia VIIII 1, X 9
C. Aquillius Florus cos. II 20
Aquitania VII 5. 9, VIIII 10
Arabes VI 14, VIII 3. 18
Arabia VIII 3.
Arabicus VIII 18
Archelaus (dux Mithridatis) V 6
Archelaus Cappadox VII 11
Ardea I 8
Argentoratum X 14
Argi II 14
Ariarates IIII 6. 20
Ariminus II 16, III 8, V 8, VI 19
Ariobarzanes V 5
Aristarchus VI 14
Aristo V 6
Aristobulus VI 16
Aristonicus IIII 20
Armenes IIII 2
Armenia minor V 5, VI 8. 12. 14
Armenia maior VI 8. 9, VII 9. 14, VIII 3. 6. 10, VIIII 25
Armeniacum regnum VI 9
Armenii VI 9
Armoricum VIIII 21
Arruns I 10
Artaxata VI 13
Artaces VI 14
Arverni IIII 22, VI 17
Arzanena VI 9
Asclepiodotus VIIII 22
Asia III 14, IIII 4. 6. 18. 20, V 4. 5. 6. 7, VI 6. 14, VII 3. 5, VIIII 8, X 1
Asiagenus IIII 4
Hierius Asinius V 3
Assyria VIII 3. 6. 10, X 16
Atella VII 8
Athenae V 6
Atheniensis V 6
C. Atilius Bulbus cos. III 3
M. Atilius Regulus cos. II 17. 21. 25
Attalus rex Asiae III 14
Attalus (Philadelphus) IIII 4. 8
Attalus (Philometor) IIII 18. 20
Attalus VI 14
Aventinus I 5
Cn. Aufidius Orestes cos. VI 8
Augustus (Octavianus) I 12, VII 1. 3. 4. 6. 7. 8. 12. 15, VIII 2. 5
Aurelia via VII 16
Aurelianus (imperator) VIIII 13. 14. 15. 17
M. Aurelius Cotta cos. VI 6
Aureolus VIIII 11
Aureus (mons) VIIII 17. 20
Aurunculeius VI 17

Babylon VIII 3
Bacaudae VIIII 20
Balbinus VIIII 2
Bassianus, *vid.* M. Aurelius Antoninus B.
Basternae VIIII 25
Belgica VIIII 21
Beneventum II 16
Berenice VI 11
Bessi VI 10
Betriacum VII 17
L. Bibulus cos. VI 17. 19
Bithynia IIII 5. 6. 8. 20, V 5, VI 6. 8
Bituitus IIII 22
Bocchus IIII 27
Bononia VIIII 21
Bonosus VIIII 17
Bosphorani VIII 3
Bosphorus V 5. 12, VII 9
Brittani VI 17
Brittania VII 14. 19, VIII 19, X 1. 2
Brittaniae VII 13, VIIII 22
Brittanicus *cogn.* VII 13, *adiect.* VI 17, VII 13
Brittii II 12, III 12. 19
Brundisini II 17
Bruti VI 25, *vid.* Junius
Budalia VIIII 4
Burdigala VIIII 10
Burziao VI 10
Byzantium VI 6, VII 19

Cabira VI 8
Cabyle VI 10
C. Caecilius Metellus cos. IIII 25
L. Caecilius Metellus cos. (a. 503) II 24
L. Caecilius Metellus cos. (a. 631) IIII 21. 23
(M. Caecilius) Metellus IIII 25

Q. Caecilius (Metellus) cos. (a. 548) III 19
Q. Caecilius Metellus (Macedonicus) IIII 13. 14. 16
Q. Caecilius Metellus cos. (a. 645) IIII 27
Q. Caecilius Metellus (Pius) VI 1. 5
Q. Caecilius Metellus (Creticus) VI 11. 16
Caelius mons I 4
Caeninenses I 2
Caenofrurium VIIII 15
Caepio V 3, *vid.* Servilius
Caesar, *vid.* Iulius
Caesareae civitates VII 10. 11
Calabria III 12
Calatis VI 10
C. Caesar Caligula VII 12. 13. 14. 23
Callinicum VIIII 24
L. Calpurnius Bestia cos. IIII 26
Camillus, *vid.* Furius
Campania I 8, II 8. 12, III 12. 14, V 4, VII 8. 11, VIII 7. 11
Cannae III 10
Cantabria VII 9
Capitolium I 6. 8. 20, IIII 8, VII 13. 18. 23, VIIII 11
Cappadocia IIII 6, V 5, VII 11, X 15
Cappadox IIII 20, VII 11
Capua V 7, VI 7
Caracalla, *vid.* M. Aurelius Antoninus Bassianus
Carausius VIIII 21. 22
Carbo, *vid.* Papirius
Carinates V 8
Carinus VIIII 18. 19
Carnuntum VIII 13
Carpi VIIII 25
Carrae VI 18, VIIII 24
Carthaginienses II 20. 21. 25. 26. 27, III 2. 7. 8. 11. 20. 21. 22. 23, IIII 10
Carthago II 21. 25. 27, III 7. 11. 22, IIII 3. 10. 11. 21
Carthago Hispaniae III 15
Carthalo III 16
Carus VIIII 18. 19
Casca, *vid.* Servilius
C. Cassius Longinus cos. IIII 22
C. Cassius VI 18. 25, VII 3. 4
Sp. Cassius I 12
Catalauni VIIII 13
Catilina, *vid.* Sergius
Catinenses II 19
Cato, *vid.* Porcius
Catti VII 23
Catulus, *vid.* Lutatius
Caudinae furculae II 9
Caudium X 17
Celtiberia IIII 16
Chaeronensis VIII 12
Chalcedon VI 6
Chalcedonius VIII 12
Christiana religio X 16
Cibalae X 5
Cilicia VI 1. 3, VII 19, X 15
Cimbri IIII 25. 27, V 1. 2
Cimbricum bellum V 1
Cineas II 12. 13
Circessum VIIII 2
Claudia aqua II 9
Appius Claudius decemvir I 18
Appius Claudius censor II 9
Appius Claudius cos. (a. 483) II 16. 18
Appius Claudius cos. (a. 675) VI 2
Appius Claudius Nero cos. III 18
C. Claudius Canina cos. II 15
C. Claudius Marcellus cos. VI 19
M. Claudius Marcellus cos. III 6. 12. 14. 16.
P. Claudius Pulcher cos. II 26
Claudius (Caligulae successor) VII 13. 19
Claudius (Gallieni successor) VIIII 11. 12
Cleopatra VI 22, VII 6. 7
Clodius Albinus VIII 18
A. Cluentius V 3
Clypea II 21
Coche VIIII 18
Colchi VI 14, VIII 3
Collatinus I 8. 9
Collina porta V 8
Commagene VII 19
Commodus VIII 15
Concordia civitas VIII 10
Constans X 9. 10
Constantia X 5
Constantinopolis VI 6, VIIII 15
Constantinus (Magnus) VIIII 22. 23, X 2. 3. 4. 5. 6. 12
Constantinus (M. filius) X 9
Constantius (Constantini M. pater) VIIII 22, X 1. 2
Constantius (Constantini M. filius) X 9. 10. 11. 13. 15

Cordueni VIII 3
Corinthii IIII 14
Corinthus IIII 14
Corioli I 14. 15
Cn. Cornelius (Asina) cos. II 20
L. Cornelius Cinna cos. V 4. 7
Cn. Cornelius Dolabella cos. II 10
L. Cornelius Faustus VI 23
Cornelius Fuscus VII 23
Cn. Cornelius Gallus VII 7
L. Cornelius Lentulus cos. III 2
P. Cornelius Lentulus cos. VI 8
P. Cornelius Rufinus cos. II 9
Cn. Cornelius Scipio cos. III 6. 11. 13. 14. 15.
L. Cornelius Scipio cos. (a. 495) II 20
L. Cornelius Scipio cos. (a. 564) III 16, IIII 4, V 7
P. Cornelius Scipio cos. (a. 536) III 7. 8. 9. 11. 13. 15. 16
P. Cornelius Scipio cos. (a. 549) III 15. 17. 18. 20. 21. 22. 23, IIII 4, VI 23
P. Cornelius Scipio (Aemilianus) IIII 10. 11. 12. 17. 19. 21
P. Cornelius Scipio (Nasica) cos. (a. 563) IIII 3
P. Cornelius Scipio (Nasica) cos. (a. 643) IIII 26
P. Cornelius Scipio VI 23
L. Cornelius Sylla IIII 27, V 3. 4. 6. 7. 8. 9, VI 1. 23
Corsica II 20
Corvinus II 6
Corycus VI 3
C. Cosconius VI 4
Cottiae Alpes VII 14
Cottius rex VII 14
Cotys IIII 6
Creta VI 16
Creticus VI 11
Crixus VI 7
Crustumini I 2
Ctesifon VIII 3, VIIII 10. 18, X 16
C. Scribonius) Curio VI 5
M. Curius Dentatus II 9. 14
Cyrene VI 11
Cyzicena pugna VI 8
Cyzicus VI 6, VIII 18

Daci VII 9. 23
Dacia VIII 2. 6, VIIII 8. 15. 22, X 4, Dacia Ripensis VIIII 13
Dafnenses VI 14
Dalmatae V 7
Dalmatia IIII 23, VI 4, VII 9, VIIII 19
Dalmatius Caesar X 9
Danuvius VI 2. 10, VIII 2, VIIII 8. 15
Dardani V 7, VI 2
Dardania X 5
Decibalus VIII 2. 6
(P.) Decius (Mus) cos. (a. 475) II 13
Decius (imperator) VIIII 4
Deiotarus VI 14
Demetrius IIII 2. 3
Diadumenus VIII 21
Diocletianus VIIII 19. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28, X 1. 2
Diogenes V 6
Domitianus VII 23, VIII 1
Sex. Domitius Calvinus cos. IIII 22
(Cn.) Domitius V 9
L. Domitius praetor VI 1
Drusus VII 9. 12. 13
C. Duillius cos. II 20

Eboracum VIII 19, X 1
Edessa VIII 20
Edessi VIII 3
Ephesus V 5
Epirus II 11. 13, IIII 8, VI 19, VII 7
Esquilinus I 7
Eumenes IIII 4. 6. 8. 14. 18. 20
Eumenia IIII 4
Euphrates VI 18, VIII 6, VIIII 2
Europa IIII 4

Fabii familia I 16
C. Fabius cos. I 16
C. Fabius Licinius cos. II 15
C. Fabius Pictor cos. II 16
Q. Fabius Maximus mag. equit. II 8. 9
Q. Fabius Maximus (cos. a. 462) II 9
Q. Fabius Maximus (Verrucosus) III 9. 10. 16
Fabius historicus III 5
Fabricius II 12. 14
Falisci I 20, II 28
Famea IIII 10
Faselis urbs VI 3
Fausta X 3
Galeria Faustina VIII 10
Felicissimus VIIII 14

Fidenae I 19
Fidenates I 2. 4. 19
Flaminius cos. III 9
Florianus VIIII 16
Forum transitorium VII 23, Traiani VIII 13
Franci VIIII 21, X 3
Fronto VIII 12
Cn. Fulvius Centumalus cos. III 4
Cn. Fulvius cos. (a. 543) III 14
M. Fulvius IIII 5
Q. Fulvius cos. (a. 490) II 18
(Q.) Fulvius Flaccus cos. (a. 517) III 2
Servius Fulvius Nobilior cos. II 22
Furius Camillus I 20, II 1. 4
L. Furius II 6
C. Furius Placidus (Pacilus ?) cos. II 24

Gabii I 8
Galatia VI 14, VII 10, X 17
Servius Galba VII 16. 17
Galerius X 1. 2
Gallaeci IIII 19
Galli I 20, II 5. 6. 10, III 5. 6. 8, IIII 22, V 1, VII 16, VIII 2. 8, VIIII 8. 17, X 1, Gallus II 5. 6, III 6
Gallia II 16, IIII 23. 25. 27, VI 17. 19, VII 9, VIII 18. 23, VIIII 4. 8. 9. 10. 13. 18. 19. 20. 23, X 6. 13. 14
Galliae VII 3, VIIII 9. 17, X 1. 3. 10. 12. 14. 15
Gallienus VIIII 7. 8. 11
Gallus Caesar X 12. 13. 14
Gallus Hostilianus VIIII 5
Gallus Volusianus VIIII 5
Gentius IIII 6. 8
L. Genucius cos. II 4
Germani V 1, VI 17, VII 9. 12, VIII 12. 15, VIIII 1. 7. 8, X 14
Germaniciani exercitus VII 17, X 15
Germania VI 17, VII 9. 19, VIII 2
Geta VIII 19
Gordianus (pater Gordiani Augusti) VIIII 2
Gordianus Augustus VIIII 2. 3
Gothi VIIII 8. 11. 13, X 7
Graecia II 13. 14, III 14, IIII 2. 14, V 6. 7, VI 19. 20, VIIII 8
Graecus III 12, VIII 7. 12. 13, X 8. 16

Hadrianus VIII 6. 8. 11. 17
Haemus VI 10
Hamilcar II 21
Hannibal III 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 18. 19. 20. 21. 22. 23, IIII 3. 4. 5, V 1, VI 7
Hanno III 14. 20
Hasdrubal III 8. 11. 13. 14. 15. 18
Hasdrubal (alter) III 13, IIII 10. 14
Helenae castrum X 9
Heliogabalus (deus) VIII 22: *vid.* M. Aurelius Antoninus
Helvetii VI 17
Heraclea VIIII 15
T. Herennius V 3
Hierius Asinius V 3
Hiempsal IIII 26
Hierdas V 9
Hiero II 18. 19, III 1. 2
Hierosolyma VI 14, VII 9. 19. 20. 21
Hirtius cos. VII 1
Hirtuleius VI 1
Hispani III 15, IIII 16, VII 16
Hispania III 7. 8. 11. 13. 14. 18. 20, IIII 16. 17. 27, VI 1. 5, VIII 2. 6, X 17
Hispaniae III 13. 15. 17. 18, IIII 16, VI 1. 20. 24, VII 3, VIIII 8
Hister (urbi) VI 10
Histri III 7
M. Horatius Pulvillus cos. I 10
Hormisdas VIIII 25
C. Hostilius Mancinus cos. IIII 17

Ianiculus I 5
Ianus VIIII 2
Iberi VIII 3
Iberia VI 14
Illyrici III 4, IIII 7. 8
Illyricum IIII 6, VI 4. 17, VII 9, VIIII 8. 11. 15. 19. 25, X 1. 2. 10. 15. 17
Indi VII 10
India VIII 3
Ingenuus VIIII 8
Interamna VIIII 5
Iovianus X 17. 18
Isauri VI 3
Isauria VI 5, VIII 5
Isauricus VI 3
Iseum VII 23
Italia I 20, II 5. 9. 11. 12. 13. 18. 23. 28, III 2. 5. 6. 8. 9. 11.

12. 13. 14. 15. 16. 18. 20. 21, IIII 12. 25, V 2. 3. 4. 7, VI 7, VII 3. 17, VIII 12, VIIII 3. 8. 19, X 1. 2. 6. 10
Italica VIII 2. 6
Italicum bellum V 9
Ituraei VI 14
Iuba VI 23, VII 10
Iudaea VI 14, VII 19
Iudaei VI 14. 16
Iugurtha IIII 26. 27, V 1, VI 1
Iugurthina victoria V 1
Iulia VIII 20
Salvius Iulianus (qui sub Hadriano perpetuum composuit edictum) VIII 17
Salvius Iulianus (imper.) VIII 16. 17. 18
Iulianus Caesar X 14. 15. 16
C. Iulius Caesar I 12, VI 17. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25, VII 1. 2. 3. 13
L. Iulius (Iunius *F*) Libo cos. II 17
S. Iulius Caesar cos. V 3
C. Iunius Pullus cos. II 26
Decimus Iunius Brutus IIII 19
(Decimus Iunius) Brutus (Albinus) VI 26, VII 3. 4
D. Iunius Silanus cos. VI 16
L. Iunius Brutus cos. I 9. 10. 11, VI 25
L. Iunius Libo cos. II 17
L. (G. *P*, Gn. *F*) Iunius (Pullus) cos. II 26
M. Iunius Silanus IIII 27
Iupiter I 8
P. Iuventius praetor IIII 13

Lacedaemonii II 21, IIII 2
C. Laelius cos. IIII 4
Lamponius V 8
Larcius dictator I 12
Latini I 5. 18, II 6. 7
Latinus VII 21, VIII 7. 12, X 16
Lepti VIII 18
Liburnae II 20
Libya VI 11
Libyssa IIII 5
Licinius (imperator) X 4. 5. 6
L. Licinius Lucullus cos. VI 6. 7. 8. 9. 10
M. Licinius Crassus VI 7. 18, VII 5. 9
M. Licinius Lucullus VI 7. 8
P. Licinius cos. IIII 6
P. Licinius Crassus IIII 20
Ligures III 2. 8
Lilybaeum II 27
Lingones VIIII 23
M. Livius Salinator cos. III 18
M. Lollius VII 10
Lorium VIII 8
Lucani II 12. 14
Lucania VIIII 13. 27, X 2
Lucretia I 8. 10
Sp. Lucretius Tricipitinus cos. I 10
Lugdunum VIII 18, X 12
Lusitani IIII 19. 27
Lusitania IIII 9. 16. 27
C. Lutatius Catulus cos. II 27
Q. Lutatius Catulus cos. (a. 513) II 28
Q. Lutatius Catulus cos. (a. 652) V 1. 2
Q. Lutatius Catulus cos. (a. 676) VI 1. 5
Lycia VI 3, VII 19

Macedones IIII 7
Macedonia III 12. 13. 14, IIII 6. 7. 13. 14. 15. 27, VI 1. 2. 5. 7. 10. 19, VII 3, VIIII, 8. 11, X 5
Macedonicum bellum IIII 1. 3, VI 8. 10
Opilius Macrinus VIII 21
Madena VIII 3
Maedi V 7
Magnentiani duces X 11
Magnentius X 9. 10. 12
Magnesia IIII 4
Mago III 13. 15
Mamaea VIII 23
Mamercus Aemilius dictator I 19
M. Manilius cos. IIII 10
A. Manlius cos. II 28
L. Manlius Vulso cos. II 21
L. Manlius Censorinus cos. IIII 10
M. Manlius cos. V 1
T. Manlius Torquatus II 5, III 3. 12. 13
Marcellus cos. IIII 9, *vid.* Claudius
C. Marcius cos. (a. 395) II 5
C. Marcius Rutilus X 5
L. Marcius Philippus cos. V 3
Q. Marcius Coriolanus I 15
Q. Marcius Philippus cos. IIII 5
Q. Marcius Rex cos. IIII 23
Marcomannicum (bellum) VIII 12. 13
Marcomedi VIII 3

mare rubrum VIII 3
Margus VIIII 20
Mariana (pars) V 8. 9, VI 1
C. Marius IIII 27, V 1. 2. 3. 4. 7
Marius (Marii filius) V 8
Marius (imper.) VIIII 9
Mars I 1
Marsi V 3
Martius II 27, VII 8, X 18
Masinissa III 22, IIII 6. 11
Massilia X 3
Mauritania IIII 27, V 9, VI 23, VII 10
Maxentius X 2. 3. 4
Maximianus Galerius VIIII 22. 24, X 1. 2. 4
Maximianus Herculius Caesar VIIII 20. 21. 22. 23. 27, X. 1. 2. 3
Maximinus Augustus VIIII 1. 2
Maximinus Caesar X 2. 4
Mazaca VII 11
Medi (?) VIII 3
Mediolanum III 6, VIIII 11. 27
Mesopotamia VI 8, VIII 3. 6, VIIII 7. 8. 10. 25, X 8. 10
Messenii VIII 3
Micipsa IIII 26
M. Minucius Rufus cos. III 7, IIII 27
Mithridates IIII 20, V 4. 5. 6. 7, VI 6. 7. 8. 9. 10. 12. 16. 22
Mithridaticum (bellum) V 4, VI 8. 10. 14. 16
Moesia VIIII 5. 15. 17. 25, X 5
Moesiae VIIII 17
Mogontiacum VII 13, VIIII 9
Q. Mucius Scaevola cos. IIII 23
Mulvius pons VIII 17, X 4
L. Mummius IIII 9. 14
Munda VI 24
L. Murena cos. VI 16
Mursa VIIII 8, X 12

Nabis IIII 2
Narbone IIII 23, VIIII 18
Narseus VIIII 22. 24. 25. 27, X 4
Nepotianus X 11
Nero VII 14. 16. 18. 23
Neronianae thermae VII 15
Nerva VIII 1
Nicomedes IIII 8. 20, V 5, VI 6
Nicomedia VIIII 27, X 6. 8
Nicomediensis IIII 5
Nilus VI 22
Nisibis VI 9
Nola III 12
Nomentana (via) VII 15
Norbanus cos. V 7
Noricum VIIII 7
Numa Pompilius I 2. 5, III 3, VIII 8. 9
Numantia IIII 17, X 17
Numantini IIII 17. 19, X 17
Numerianus VIIII 18. 19
Numidae II 24, III 20. 22, IIII 11. 26, X 17
Numidia III 20, IIII 6. 27, V 1, X 17

Occidens VIIII 11. 13
Oceanus VI 17, VII 13
C. Octavianus Augustus, *vid.* Augustus
Cn. Octavius cos. V 4
Odenatus VIIII 10. 13
Oenomaus VI 17
Q. Ogulnius cos. II 16
Olympus urbs VI 3
Opilius Macrinus VIII 21
Oppius Sabinus VII 23
Orcades VII 13
Oriens VI 20, VII 3. 6, VIIII 2. 10. 11. 13. 17. 18. 22, X 1. 2. 6. 12. 17
Orodes VI 14. 18, VII 5
Osdroena VIII 20
Osdroeni VIII 3
Ostia I 5
Otacilius cos. II 19
Otho VII 16. 17

Pacorus VII 5
Palaeofarsalus VI 20
Palaestina VII 10. 19
Palatinus (mons) I 1
Palatium VII 12
Pamphylia VI 1. 3
Pannonia VII 9, VIIII 4. 8, X 5
Pannonicum bellum VII 9
Pannonii VIII 13, VIIII 17
Pansa cos. VII 1
Panticapaeum VII 9
Paphlagon IIII 20
Paphlagonia V 5, VI 8. 14
L. Papirius Cursor dictator II 8. 9
Cn. (Papirius) Carbo cos. (a. 641) IIII 25
(Cn.) Papirius Carbo cos. (a. 670) V 8. 9
Parthamasiris VIII 3
Parthenius VIII 1

Parthenopolis VI 10
Parthi VI 18, VII 5. 6. 9. 14, VIII 3. 10. 18. 20, VIIII 2. 7. 8. 19, X 8. 16
Parthicus (Septimius Severus) VIII 18
Parthicus *adiect.* VIII 10, X 15
Peligni V 3
Pergamus IIII 20
Perpenna cos. IIII 20
Persae VI 8. 9. 18, VII 5. 6. 9, VIII 23, VIIII 2. 7. 10. 18. 25, X 10. 16. 17
Perseus IIII 6. 7. 8. 15
Persicus VIII 12, VIIII 21
Persis VIII 3. 5, VIIII 19
Pertinax VIII 16. 18
Perusia VII 3
Pescennius Niger VIII 18
M. Petreius VI 20. 23
Petronius Secundus VIII 1
Pharnaces VI 12. 22
Phaselis VI 3
Philippus III 12. 13. 14, IIII 1. 2. 3. 6
Philippus (Gordiani interfector) VIIII 2
Philippi duo (Gordiani successores) VIIII 3
Philippi (urbs) VII 3
Phoenice VI 8. 13
Phrygia IIII 4
Picentes II 16, V 3
Picenum II 8, III 18
Piraeus V 6
A. Plautius VII 13
Plotina VIII 6
Plutarchus VIII 12
Poeni II 25
Polemon VII 14
Polemoniacus pontus VII 14
Pometia I 8
Cn. Pompeius V 3. 8. 9, VI 1. 12. 13. 14. 16. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24, VII 4
Cn. Pompeius (Cn. P. filius) VI 24
Sext. Pompeius VI 24, VII 4. 5
Q. Pompeius IIII 16. 17
Ponticum mare V 5, Mithridates Ponticus IIII 20
Pontius Telesinus X 17
Pontus V 5, VI 8. 9. 10. 22, VII 3. 9. 14, VIIII 8
C. (Porcius) Cato cos. IIII 24, V 3
M. Porcius Cato cos. (a. 638) IIII 23
M. Porcius Cato (Uticensis) VI 19. 23
Porsenna I 11
A. Postumius Albinus cos. II 27
L. Postumius Albinus cos. III 4
Sp. Postumius Albinus cos. (a. 433) II 9
Sp. Postumius Albinus cos. (a. 568) IIII 5
Sp. Postumius Albinus cos. (a. 644) IIII 26
Postumus VIIII 9. 11
Praeneste II 2. 12, V 8
Praenestini II 2
Probus VIIII 17
Proculus VIIII 17
Prusias IIII 5. 6. 8
Pseudoperseus IIII 15
Pseudophilippus IIII 13. 14
Ptolemaeus (Philadelphus) II 15
Ptolemaeus (Euergetes) III 1
Ptolemaeus (Philometor) IIII 6
Ptolemaeus (Auletae filius) VI 22
(Ptolemaeus) Apio VI 11
Ptolemais VI 11
Punicum bellum II 20. 27, III 1. 7. 10. 23, IIII 1. 10, V 1, Punica bella VIII 12
Pupienus VIIII 1. 2
Pylaemenes IIII 20, V 5, VI 14
Pyrenaeus III 8
Pyrrhus II 11. 12. 13. 14

Quadi VIII 13, VIIII 8
Quinquegentiani VIIII 22. 23
Quintillus VIIII 12
L. Quintius Cincinnatus I 17. 19
T. Quintius Cincinnatus II 2
T. Quintius Flamininus IIII 2. 5. 21
T. Quintius (Pennus) dictator II 5
Quirinalis mons I 7

Raetia VII 9, VIIII 7
Ravenna VIIII 7, X 3
Rea Silvia I 1
Regalianus VIIII 8
Remus I 1
Rhenus VI 17, VII 9, VIII 2, X 14
Rhodanus IIII 22, V 1, VI 17
Rhodii IIII 4
Rhodope VI 2
Rhodus VII 19
Ripensis Dacia VIIII 13
Roma *et* Romani *passim*

Romulus I 1. 3. 20, II 4, VIII 8
Rostra II 7
Rubrum mare VIII 3
P. Rutilius cos. V 3

Sabini I 2. 6. 7. 11, VII 20
Sabinus VII 18
Saguntini III 7
Saguntus III 7
Salaria via VII 15
Salassi VII 9
Salentinus rex VIII 9
Sallentini II 17
Salonae VI 4, VIIII 27. 28
Samnites II 8. 9. 10. 12. 14, X 17
Samnium II 16
Samus VII 19
Sapores VIIII 7. 25, X 10. 17.
Sardi III 3. 13
Sardica VIIII 22
Sardinia II 20, III 12. 13, IIII 25
Sardinienses III 2
Sarmatae VII 23, VIII 13, VIIII 8. 18. 25
Sarmatia VII 23
Saturninus VIIII 17
Sauromatae VIII 3
Saxones VIIII 21
Scordisci IIII 24. 27, V 7
(C. Scribonius) Curio VI 2
Scythae VII 10
Seleucia VI 14, VIII 3. 5. 10
C. Sempronius Blaesus cos. II 23
P. Sempronius cos. II 16
T. Sempronius III 8, 9
Sena III 18
Seno X 12
Senones I 20, II 20
Cn. Sentius VII 13
Septembris IIII 7, VIII 15
Sequani VI 17
Serapeum VII 23
L. Sergius Catilina VI 15
Sertorius VI 1
Cn. Servilius Caepio cos. II 23
P. Servilius VI 3. 5
Q. Servilius (Ahala) cos. II 4
Q. (Servilius) Caepio cos. (a. 614) IIII 16. 27
Q. (Servilius) Caepio cos. (a. 648) V 1
Servilius Casca VI 25
Servius Tullius I 7
Severus Caesar X 2. 3
Septimius Severus VIII 17. 18. 19
Sextus Chaeronensis VIII 12
Sicilia II 14. 18. 19. 22. 24. 27, III 1. 8. 14, IIII 12, V 8. 9, VII 4
Silvanus X 13
Singara X 10
Sinope VI 8
Sipylus IIII 4
Sirmium VIIII 17
Smyrna IIII 20
Sofene VI 13
Sol VIIII 15
Spartacus VI 7
Stadium VII 23
Stoica philosophia VIII 11
Stratonice IIII 20
Suessa Pometia I 8
Suevi VIII 13
Suevia VII 12
C. Sulpicius dictator II 5
P. Sulpicius cos. (a. 475) II 13
P. Sulpicius cos. (a. 543) III 14
Sulpicius (Marii socius) V 4
Surena VI 18, VII 5
Sutrini II 1
? Symia Sera ? VIII 22
Syfax III 20
Syracusana urbs III 14, Syracusani II 19
Syria III 1, VI 8. 13. 14, VII 5, VIII 18, VIIII 3. 8. 10
Syriacum bellum IIII 3

Tacitus VIIII 16
Taifali VIII 2
Tarentini II 11. 14
Tarentum II 13. 14, III 16
Tarquinius Priscus I 6
Tarquinius Superbus I 7. 8. 9. 10. 11. 12. 15
Tarquinius Collatinus cos. I 9. 10
Tarraco VIIII 8
Tarsus X 4
Tauromenitani II 19
Taurus IIII 4, VI 3
Q. Terentius Varro cos. III 10
Tervingi VIII 2
Tetricus VIIII 10. 13
Teutomodus V 1
Teutones V 1. 2
Theodora VIIII 22
Thessalia VI 20. 22
Thessalonica X 6

Thracia IIII 6. 25, VII 19
Tiberis I 5, VII 18
Tiberius VII 9. 10. 11. 12. 23
Tigranes VI 8. 9. 12. 13. 14. 16
Tigranocerta VI 9
Tigris VIIII 18
Tigurini V 1
Titurius VI 17
Titus VII 20. 21
Tolumnius I 19
Tomi VI 10
Torquatus II 5
Ulpius Crinitus Traianus VIII 1. 2. 4. 5. 6. 8. 10. 13, VIIII 8. 15
Tranquillina VIIII 2
Trebia III 9
Tremellius quaestor IIII 15
Triballi IIII 27
Tripolitana provincia VIII 18
Troia I 1, VII 14
M. Tullius Cicero VI 15, VII 2.
Tullus Hostilius I 4
Tusci I 8, II 5. 10
Tuscia I 11, III 9, VII 3
Tusculum I 11

Ulpianus VIII 23
Uscudama VI 10

Valens cos. VIII 1, pag. 4, 1
Valeria VIIII 22
Licinius Valerianus VIIII 7
Valerianus frater Gallieni VIIII 11
L. Valerius Puplicola cos. I 9. 10. 11
L. Valerius cos. III 19
M. Valerius cos. II 19
M. Valerius trib. mil. II 6
M. Valerius Laevinus III 12. 13. 14
P. Valerius Laevinus cos. II 11
Vandali VIII 13
M. Varro VI 20
Varronianus cos. X 18
Q. Varus VI 23
Vecta VII 19
Veientani I 20
Veientes I 2. 4. 16. 19
Veii I 19
Venetia VIII 10
L. Ventidius Bassus VII 5
Vergilianus versus VIIII 13
Verona VIIII 3
Verus, *vid.* L. Annius Antoninus
Vespasianus VII 18. 19. 21
Vestalis virgo I 1
Vetranio X 10. 11
T. Vettius V 3
Veturia I 15
T. Veturius cos. II 9
Vetus cos. VIII 1
Victoali VIII 2
Victorinus VIIII 9
Viminacium VIIII 2. 20
Viminalis I 7
Vindelici VII 9
Virginius I 18
T. Virginius cos. I 16
Viriatus IIII 16
Viridomarus III 6
Vitellius VII 17. 18
Volsci I 8. 14. 15. 19, II 1
Volumnia I 15

Xanthippus II 21
Xerxes VIII 23

Zenobia VIIII 13

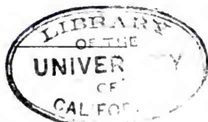

Berolini apud Weidmannos (I. Reimer).

Lipsiae typis J. B. Hirschfeld.